

MASTERPLAN

2024-2048

Colofon

De Landschapsbiografie, het Masterplan 2024-2048, het Operationeel Plan 2024-2030 en het Governanceplan kwamen tot stand door de gezamenlijke inspanningen van een brede ploeg enthousiaste Boslanders.

Coördinatie en expertise

Jolien Janssen, Herwig Dessers en Jeroen Clerix (Projectbureau Bosland), An Creemers, Koen Thijs, Bart Tessens en Karen Tuytens (Agentschap Natuur en Bos), Els Jorissen (Regionaal Landschap Lage Kempen), Ferdi Geerts (Erfgoed Lommel), Tine van Mierlo en An Verspecht (IOED Bosland), Marjel Van den Boer (BosLAB) en de leden van de thematische werkgroepen.

Coalitiepartners

Jan Dalemans en Nele Lijnen (Hechtel-Eksel), Bob Nijs en Sophie Loots (Lommel), Dennis Franssen en Leen Gielen (Pelt), Dries Gorissen (Agentschap Natuur en Bos), Eddy Conjaerts (Natuurpunt), Ilse Ideler (Regionaal Landschap Lage Kempen), Cathy Blervacq en Bart Daems (Sibelco).

Studiebureaus

Michelle Accardo, Cathy Cardon en Arnout De Vleeschouwer (Idea Consult), Siebe Puynen, Gert Stappaerts, Tim van den Branden, Stijn Buytaert, Manon Minnebo, Simon Steegmans, Simon Van De Vijver (Antea Group), Wim Rasschaert en Ruben Merckx (Rasschaert Advocaten), Yves Segers (Centrum voor Agrarische Geschiedenis).

Met dank aan

Dank aan de leden van de thematische werkgroepen en de stakeholders die hebben bijgedragen aan de diverse plannen.

Fotografen & bronnen van beeldmateriaal in Masterplan, Landschapsbiografie en Governance

ANB, Angelica Van Genechten, A. Maes, Beeldverhalen, Ben Philipsen, Bosland, Boslab, Cartogis Christof Daens, David Peters, Delcampe, Ecopedia, Eddy Ulenaers, Elke Vanrijkel, Erfgoed Lommel, Ernesto Zvar, Erwin Christis, Ferraris, Fotopelt, Frank Torfs, Freepik, Geneanet Geopunt, Google, Henri Loomans, Istockphoto, InternetGazet, Ingrid Gilis, Ján Svetlák, Jens Veraa, Jente Kasprowski, Jeroen Clerix, Joss de Groot, Karolien Van Nerum, Kathleen Woinin, Kobe Van Looveren, Kristof Vrancken, Leon Van Ham, Liesbet De Keersmaecker, Lieven Geuns, Luc Beysen, Michelle Accardo, Mike Bastiaens, Marc Faes, Marc Sloommaekers, Michele De Meersman, Monique Abrahams, Natuurpunt, Niek Janssen, Onder De Radar, Onroerend Erfgoed Inventaris, Patricia Palmans, Paul Smeets, Paul Wouters, Pieter Cox, Reinhardt Strubbe, RLLK, Robert Boons, Robert Vandingenen, Roger Hamblok, Ruben Evens, Rudi Bergmans, Stefane Lamers, Theo Geuens, Tiffany Heymans, Toerisme Lommel, Toerisme Hechtel-Eksel, Toerisme Pelt, UGent, Visit Limburg, Vilda, Wikipedia, Werner Willems, Will Beckers.

Deze publicatie werd mogelijk gemaakt dankzij een subsidie van de Vlaamse Overheid.

**Vlaamse
overheid**

Inhoudsopgave

1	Samenvatting	8
2	Inleiding	12
2.1	Bosland vandaag.....	13
	Natuurontwikkeling	13
	Toeristisch-recreatieve ontwikkeling	14
	Regionale economische hefboom.....	14
	Onderzoek en wetenschappelijk beleid	15
	Internationale erkenning.....	16
2.2	Nationaal Park Bosland morgen	18
	Een Nationaal Park met een missie	18
	Een Nationaal Park met een krachtig bondgenootschap.....	18
	Open voor samenwerking en groei	18
2.3	Leeswijzer	19
3	Profielschets Bosland	21
3.1	Ruimte en Omgeving	21
	Natuurschakel in een Euregionale context.....	21
	Gebiedsgericht beleid.....	23
	Ruimtelijke knelpunten	25
3.2	Natuur en Klimaat.....	28
	De natuurlijke basis: topografie, bodem en water.....	28
	Natuur	34
	Habitats.....	34
	Biodiversiteit.....	36
	Unieke waarde maar ook bedreigingen	37
	Klimaat.....	38
	Hitte.....	39
	Droogte.....	41
	Wateroverlast	43
	Koolstofopslag in de bodem	43
3.3	Erfgoed	46
	Duik in 14.000 jaar landschapsevolutie.....	46
	Thematische rangschikking.....	47
	Agrarisch erfgoed.....	47
	Militair erfgoed	48
	Industrieel erfgoed	49
	Erfgoedkwaliteiten vragen om een erfgoedwerking.....	49
3.4	Toerisme en Recreatie.....	51

Huidig toeristisch aanbod	51
Onthaal	51
Kindvriendelijke attracties en speelelementen	52
Bosland proeven	52
Erfgoedbeleving	53
Wandelen	53
Sportief en recreatief fietsen	53
Paardrijden	54
Voor langeafstandslopers	54
Rolstoel -en buggyvriendelijke paden.....	55
Logies	55
USP van Bosland	56
Attractiviteit van Bosland	56
Wandelaars en fietsers	56
Aankomsten en overnachtingen.....	57
Ondernemerschap & gastvrijheid	57
Overzicht.....	58
3.5 Vanuit de huidige kwaliteiten een doorkijk naar de visie.....	60
Een kenmerkend gradiëntlandschap met hoge natuur- en erfgoedwaarden.....	60
Multifunctionaliteit in de gradiënt	61
4 Van Bosland naar Nationaal Park Bosland	64
4.1 Voorstelling Nationaal Park Bosland	64
Natuurkern Nationaal Park Bosland.....	64
Werkingsgebied Nationaal Park Bosland	66
Bestemmingen en ontwikkelingen.....	70
Enclaves en barrières.....	71
Natuurkwaliteit en -beheer	73
Ecologische samenhang en groeitraject.....	77
Toeristisch en recreatief aanbod.....	79
4.2 Toekomstvisie Nationaal Park Bosland	83
Missie en visie.....	83
Toekomstvisie gebaseerd op 3 ambities	86
Ambitie 1: Een ecologisch waardevol Nationaal Park	86
Ambitie 2: Een attractief Nationaal Park	87
Ambitie 3: Een internationaal exemplarisch Nationaal Park	88
4.3 Van visie naar realisatie.....	91
Ambitie 1: Een ecologisch waardevol Nationaal Park.....	91
Programma 1.1: Ecologisch verbonden en groeiend geheel	91
Doelstelling 1.1.1: Gefaseerd uitbreiden van het Nationaal Park Bosland	92
Doelstelling 1.1.2: Verbinden en ontsnipperen	92
Programma 1.2: Biodiverse topnatuur	93

Doelstelling 1.2.1: Versterken van de biologische kwaliteit	93
Doelstelling 1.2.2: Herstellen van bron- en valleigebieden	94
Doelstelling 1.2.3: Bescherming van (zeldzame) soorten	94
Programma 1.3: Nationaal Park Bosland is klimaatrobuust.....	95
Doelstelling 1.3.1: Voorkomen en mitigeren van droogte.....	95
Doelstelling 1.3.2: Verhogen van de koolstofopslag.....	96
Doelstelling 1.3.3: Verhogen van het klimaatbewustzijn.....	96
Ambitie 2: Een attractief Nationaal Park	97
Programma 2.1: Slimme ontsluiting en geniaal onthaal	97
Doelstelling 2.1.1: Duurzaam reizen naar bestemming Nationaal Park Bosland.....	98
Doelstelling 2.1.2: Bezoekers kwalitatief onthalen	98
Doelstelling 2.1.3: Kwalitatief en veilig routenetwerk.....	100
Programma 2.2: Erfgoed als verdiepende ervaring	101
Doelstelling 2.2.1: Inventariseren en waarderen van erfgoed.....	101
Doelstelling 2.2.2: Selecteren en met zorg ontwikkelen van erfgoed.....	101
Doelstelling 2.2.3: Innovatie in publieksgericht ontsluiten en onderhouden van erfgoed	102
Programma 2.3: Maatwerk in beleving.....	102
Doelstelling 2.3.1: Uitwerken van een DNA-based toeristische strategie	105
Doelstelling 2.3.2: Beleven van natuur en landschap - ecologisch verantwoord, kwalitatief en doelgroepgericht	106
Doelstelling 2.3.2: Perspectief voor ondernemers	106
Ambitie 3: Een internationaal exemplarisch Nationaal Park	107
Programma 3.1: Collectief beheer en samenwerking	107
Doelstelling 3.1.1: Stimuleren van samenwerking rond natuurbeheer, -herstel en -ontwikkeling	108
Doelstelling 3.1.2: Stimuleren van doeltreffend beheer via educatie/training en (her)integratie	108
Programma 3.2: Community van Boslanders.....	109
Doelstelling 3.2.1: Community-building via bondgenootschap+	109
Doelstelling 3.2.2: Wervend communiceren op maat – Nationaal Park Bosland is top of mind	110
Programma 3.3: BosLAB – katalysator voor wetenschappelijk onderzoek.....	110
Doelstelling 3.3.1: Ontwikkelen van BosLAB als innovatief ‘Nature Science’ centrum voor natuuronderzoek en -ontwikkeling	110
Doelstelling 3.3.2: Faciliteren en coördineren van onderzoek en monitoring via BosLAB.....	111
Doelstelling 3.3.3: Ongedwongen leren in de natuur via BosLAB.....	111
5 Begrippenlijst	113
6 Bijlagen	115

A portrait of Will Beckers, a man with a beard and a hat, looking slightly to the right. He is wearing a dark blue t-shirt. The background is a blurred natural setting with trees and foliage. The text is overlaid on the image.

Will Beckers

Boslander en land-art kunstenaar

Voor mij is Bosland al 17 jaar de verbindende factor tussen natuur, cultuur en kunst. De tastbare grootsheid en diversiteit zijn indrukwekkende inspiratiebronnen voor mij als land-art kunstenaar.

1 Samenvatting

Voor u ligt het **Masterplan 2024-2048** dat werd opgemaakt in het kader van de Bosland Nationaal Park kandidatuur. Het is het resultaat van een ruim opgezet planproces¹ waarin multidisciplinair onderzoek gecombineerd werd met diverse participaties. Er werden ruim **200 stakeholders** betrokken bij de opmaak van dit plan: inwoners van het projectgebied, wetenschappers en themaexperten, natuurverenigingen, leerkrachten en gidsen, toeristische ondernemers, sociale tewerkstellingsorganisaties, landbouwers, bestuurders en overheden (op lokaal, provinciaal en Vlaams niveau).

Dit Masterplan komt dus voort uit een gezamenlijke inspanning om na te denken over de toekomst van een landschap dat waardevolle natuur herbergt maar ook vele gebruikers kent: bewoners, bezoekers en bedrijven.

Het Nationaal Park Bosland Masterplan 2024-2048 beoogt een structurele investering in **het landschap van de toekomst**. Een landschap waarin kostbare natuur alle ruimte krijgt, een landschap dat een gezonde omgeving is voor inwoners en een slimme investeringsbasis biedt voor ondernemers. Dit Masterplan vormt een blauwdruk voor de verdere ontwikkeling en ontsluiting van Bosland als Nationaal Park.

Het uitgangspunt voor de opzet en de ontwikkeling van het Nationaal Park Bosland is de overtuiging dat enkel een **duurzame mens-natuurrelatie** een Nationaal Park echt doet floreren. Het Masterplan 2024-2048 wil hierin minstens faciliteren. Mens en natuur leven dicht bij elkaar en zijn steeds met elkaar verbonden in het toekomstig Nationaal Park Bosland. Voor het Nationaal Park als samenhangend systeem hebben we, samen met de vele betrokken stakeholders, een **integrale visie** ontwikkeld. We vertrekken vanuit het idee dat Bosland de thuisbasis is van bijzondere soorten, van vele bewoners én van actieve ondernemers. Tegelijk is de visie een vertolking van de verantwoordelijkheid die we voelen naar **volgende generaties**.

De toekomstvisie bestaat uit drie ambities: de realisatie van een **ecologisch** waardevol, **attractief** en **exemplarisch** Nationaal Park Bosland. Deze ambities vormen het kompas om het huidige Bosland als Nationaal Park te ontwikkelen en ontsluiten, waarbij het evenwicht en de relatie tussen mens en natuur primeert. Bij elke ambitie worden strategische programma's uitgewerkt, bestaande uit concrete doelstellingen, die via samenwerking bereikt worden.

¹ De details van dit planproces werden opgenomen in het Governance plan van dit dossier

Internationaal Exemplarisch

- Collectief beheer en samenwerking
- Community van Boslanders
- BosLAB - Katalysator voor wetenschappelijk onderzoek

Ecologisch waardevol

- Ecologisch verbonden en groeiend geheel
- Biodiverse topnatuur
- Klimaatrobuust

Attractief

- Slimme ontsluiting en geniaal onthaal
- Erfgoed als verdiepende ervaring
- Maatwerk in beleving

Ambitie 1: Een ecologisch waardevol Nationaal Park

Nationaal Park Bosland is een waardevol natuurcomplex dat in de Vlaamse context van **uitzonderlijke grootte** is. Deze ambitie vertrekt enerzijds vanuit de idee dat natuur niet stopt aan grenzen en focust op **natuurversterking en -verbinding**. Anderzijds komt intrinsieke kwaliteitsverhoging de biodiversiteit ten goede. Daarbij komt dat de **klimaatuitdagingen** een urgente opgave zijn. Ambitie 1 legt daarom de focus op kansen en uitdagingen op vlak van natuurversterking, biodiversiteit en klimaatrobuustheid.

Ambitie 2: Een attractief Nationaal Park

Het Nationaal Park Bosland biedt ruimte voor **leven, beleven en ondernemen** in symbiose met natuur en landschap. Binnen deze ambitie ligt de focus op kansen en uitdagingen m.b.t. **toeleiding naar en ontsluiting** van het Nationaal Park en het valoriseren van de aanwezige erfgoedkwaliteiten. Omdat in dit Nationaal Park iedereen welkom is, wordt bij de duurzame ontwikkeling en ontsluiting volop aandacht besteed aan het bieden van een Nationaal Park beleving **op maat van doelgroepen**.

Ambitie 3: Een internationaal exemplarisch Nationaal Park

Het Nationaal Park Bosland wil internationaal toonaangevend zijn op vlak van **parkmanagement, natuur- en landschapsbeheer** en significant bijdragen aan **wetenschappelijk onderzoek**. Een open houding en professionele communicatie zijn hierbij essentieel. Ambitie 3 legt daarom de focus op samenwerking met en wisselwerking tussen partners en stakeholders.

Masterplan als deel van het Nationaal Park erkenningsdossier

Dit Masterplan maakt onderdeel uit van het dossier waarmee Bosland een erkenning als Vlaams Nationaal Park beoogt. Bij het Masterplan 2024-2048 hoort een Landschapsbiografie, een Operationeel Programma 2024-2030 en een Governanceplan. Deze documenten zijn onderling samenhangend en vormen een geheel:

De **Landschapsbiografie** vormt een objectieve lezing van Bosland en haar omgeving. Aan de basis ligt een multidisciplinair onderzoek naar de evolutie en ontwikkeling van het markante (cultuur)landschap doorheen de tijd. De biografie beschrijft o.a. het typerende gradiëntlandschap van kurkdroge landduinen tot kletsnatte broekbossen en de manier waarop mensen door de eeuwen heen dit landschap mee vormgegeven hebben.

Het toont eveneens hoe het huidige Bosland haar geschiedenis deelt met de ruimere omgeving en landschappelijk het hart vormt van een samenhangend landschap, dat zich verder uitstrekt over de Vlaamse en Nederlandse Kempen. De Landschapsbiografie is een richtinggevende basis voor het Masterplan.

In het **Operationeel Programma** wordt verduidelijkt welke acties in de eerste planperiode 2024-2030 in en rond de perimeter van het beoogde Nationaal Park Bosland zijn voorzien.

De acties passen telkens binnen strategische programma's van dit Masterplan en dragen bij aan de realisatie van de ambities.

De acties zijn aangebracht door en/of getoetst met de betrokken partners en allen gevalideerd door de gebiedscoalitie.

Het **Governanceplan** beschrijft het traject richting het Masterplan (planproces) en de opzet van de gebiedscoalitie en het ruimer bondgenootschap. Het beschrijft hoe (organisatorisch) en met wie (partners en stakeholders) het Nationaal Park Bosland gerealiseerd wordt.

Het Nationaal Park Bosland is een maatschappelijk project met een traditie in duurzame planning en een traditie in community building. Er wordt consequent ingezet op het betrekken van lokale stakeholders en partners, het stimuleren van sociaal ondernemerschap en het smeden van sterke publiek-private allianties.

Het gehele dossier is een geïntegreerde resultaatverwerking van de **output van het onderzoek** en het **participatief traject**. De toekomstvisie houdt zodoende niet alleen rekening met de eigenheid en de draagkracht van het gebied, maar is ook gebouwd op de inzichten en bijdragen van de vele betrokken stakeholders. Het kan dan ook gezien worden als een aanzet om met alle betrokken actoren en stakeholders een gemeenschappelijke taal te ontwikkelen die de basis kan vormen voor een duurzame relatie en samenwerking.

A man with short hair, wearing a dark long-sleeved shirt and dark trousers, is sitting in a wooden chair. He is looking towards the camera. The background is a modern restaurant interior with a large, abstract sculpture made of light-colored wood hanging from the ceiling. The floor is made of dark wood. The lighting is warm and focused on the man.

Jan Tournier

Boslander en sterrenchef bij Cuchara

Culinair genieten... in Bosland neemt het vele vormen aan. De seizoenen vertalen zich in Bosland dan ook op tafel: elke Boslandgemeente heeft wel een eigen streekgerecht of lokaal biertje op de kaart staan. Dat is puur genieten!

2 Inleiding

Een toekomstgerichte ontwikkeling van onze open ruimte, natuur- en plattelandsgebieden, vereist een **geïntegreerde en gebiedsgerichte aanpak** in nauwe samenwerking tussen bestuursniveaus, lokale bevolking en stakeholders.

Het statutair partnership Bosland deed op dit vlak de voorbije **17 jaar aan pionierswerk** met onder meer belangrijke realisaties op vlak van biodiversiteitsprojecten, toeristische productontwikkeling, samenwerkingsprojecten met industrie en landbouw, het versterken van de streekidentiteit, landschapontwikkeling, vergroening, wetenschappelijk onderzoek, lokale betrokkenheid, ...

Voor de concrete uitvoering bekwam het partnership meermaals significante cofinanciering en betrokkenheid vanuit **Europese, Vlaamse, provinciale of private fondsen** en instanties (**Bijlage: Bosland in cijfers**).

In 2016 kreeg Bosland van de **Europese Commissie** een internationale erkenning voor haar samenwerkingsmodel dat beleidsdoelstellingen op een geïntegreerde en maatschappijgerichte manier aanpakt:

“Bosland, the largest forest and nature project in Flanders, was launched 10 years ago. A decade down the road we can look back on an impressive list of achievements of inclusive and sustainable forest management and governance. Although the core traditional forestry-related activities (timber, wood and biomass production) have been maintained and enhanced, a wide range of innovative approaches with significant social and scientific benefits have been successfully developed in the past years. Bosland is a true example of successful multifunctional territorial development and integrated forest governance.”

Deze **integrale en participatieve benadering** vormt de rode draad doorheen de werking tot op vandaag en vormt mee de basis voor de beoogde werking als toekomstig Nationaal Park Bosland.

Doorheen alle plannen wordt de naam ‘Nationaal Park Bosland’ gebruikt. Dit is een werktitel en geen voorafname op een erkenning noch op de definitieve naam van een mogelijk Nationaal Park. In het Operationeel Plan is een actie omtrent gepaste naamgeving opgenomen.

2.1 Bosland vandaag

Sinds de start van de statutaire samenwerking in 2006 heeft Bosland een **indrukwekkend aantal realisaties** neergezet die hebben bijgedragen aan de ontwikkeling van de ruime regio en haar natuur en landschappen.

Natuurontwikkeling

Wolf: één van de iconische soorten van Bosland

Bosland is een thuishaven voor diverse indrukwekkende soorten. Met de Bosland Big Five (**wolf**, oehoe, vos, ree, everzwijn) en Magnificent Seven (nachtzwaluw, **lentevuurspin**, gladde slang, veldparelmoervlinder, boomleeuwerik, knoflookpad, ijsvogel) is nog maar een tipje gelicht van het rijke leven dat zich boven- en ondergronds, in en rond het water bevindt. Het doordachte **natuurbeheer** staat volop **in functie van de biodiversiteit** en werd meermaals ondersteund door Europese programma's zoals Life en Interreg en Vlaamse programma's zoals het Vlaams programma voor Plattelandsontwikkeling (PDPO) en het Vlaams Actieprogramma Ecologische Ontsnippering (VAPEO). Bosland werd ook tweemaal erkend als Ruimtelijk Strategisch Project.

Naast het reguliere werk op het vlak van natuurbeheer, natuurbescherming en natuurontwikkeling werden er de voorbije jaren tal van projecten gerealiseerd in nauwe **samenwerking met publieke en private partners**. Bij een aantal van deze projecten had Bosland een pioniersrol. Bosland was de **grondlegger van de Vlaamse FSC-groep** voor duurzaam bosbeheer met meer dan 130 leden en circa 27.000 ha in Vlaanderen. Mede door dit soort van initiatieven werd Bosland in 2017 door WWF-België uitgeroepen tot '**Meest duurzaam beheerde bos van Vlaanderen**'.

Bosland kent binnen haar werkingsgebied grote oppervlakten bedrijventerreinen met belangrijke kansen voor natuur. Met het 'Groen in de stad'-project **LOC de vlinder** in samenwerking met de Lommelse Ondernemersclub kregen meer dan 100 ha groene infrastructuur binnen bedrijventerreinen een ecologische inrichting. Hiermee lag Bosland aan de basis van het Interreg project 2B Connect (Vlaanderen-Nederland) en vervolgens ook van de Vlaamse Green Deal waaraan 135 bedrijven deelnamen met een gezamenlijke oppervlakte van 2.200 ha.

Er zijn natuurontwikkelingsprojecten in het Slijkven, In den Brand, Pijnven... en in de Sahara die samen meer dan **100 ha landduin- en heideherstel** opleverden. Het 144 ha grote **landgoed Hobos** werd aangekocht met bijzondere grasland-, landschaps- en boswaarden die vandaag vakkundig beheerd worden. Bij de realisatie van al deze projecten heeft Bosland bovendien extra jobs gecreëerd, via bijvoorbeeld het project 'Groenjobs' en via **sociale tewerkstelling**.

Toeristisch-recreatieve ontwikkeling

Bosland is het 'Grootste avonturenbos van Vlaanderen'

Het Bosland van vandaag beleven kan in de eerste plaats via een **kwalitatief en uitgebreid basisaanbod** van toeristisch-recreatieve en sportieve netwerken. Via onthaalpunten en routepaden kunnen wandelaars, fietsers, mountainbikers, lopers, ruiters en menbers het gebied verkennen. Al deze netwerken werden ontwikkeld in samenspraak met de lokale bevolking en verenigingen. Daarnaast zijn er heel wat speelelementen en belevingen toegevoegd. Zo zijn er maar liefst 50 hectare aan speelbossen aangelegd en is er een natuurlijk **speellandschap** in Dommelvallei-Heesakkerpark gerealiseerd. Met **kinderen als belangrijkste doelgroep** is Bosland met deze natuurlijke speel- en ravotvoorzieningen inmiddels uitgegroeid tot het 'Grootste avonturenbos van Vlaanderen'. Ook met de realisatie van land-artinstallaties en iconische landmarks, zoals de uitkijktoren Reus van Bosland en de internationale topattractie Fietsen door de Bomen, heeft het gebied een grote aantrek op toeristen en recreanten.

Om de bezoekers goed te onthalen en recreatiestromen goed te geleiden, werd Bosland onthaalinfrastructuur volgens een **gezamenlijke beeldkwaliteitsvisie** uitgebouwd. Ondanks de grote aantrek op bezoekers vinden recreanten, eens ze eropuit trekken in het gebied, de totale rust, ver weg van de hectiek, diep in de natuur. De schaal van het gebied en de aantrek op bezoekers zijn in verhouding.

Regionale economische hefboom

Vista vanaf de Reus van Bosland in de Lommelse Sahara

Bosland zette actief in op het genereren van **economische meerwaarde**. Dit leidde tot eigen tewerkstellingsinitiatieven. Sociale tewerkstelling en groenjobs werden structureel in het beheer en onderhoud ingeschakeld. Investerings in tewerkstellingen bewijzen dat Bosland niet alleen een belangrijke rol speelt op het gebied van natuurbehoud en -ontwikkeling, maar ook een grote bijdrage levert aan **maatwerk werkgelegenheid** in de regio.

De investeringen in belevingsinfrastructuur hebben hun hefboomeffect voor meer toeristische ontwikkeling in de regio al meer dan bevestigd en tonen het sterke potentieel van de regio als toeristisch-recreatieve aantrekkingspool met een centrale ligging in een **strategische grensregio**.

Dit alles heeft een **sterke stimulans** gegeven aan de lokale economie. Cafés, restaurants en vele logies verwelkomen bezoekers met Boslandse gastvrijheid en geven tips om eropuit te trekken. Er zijn vandaag maar liefst 61 **Bosland Gastheren en -vrouwen** - toeristische ondernemers die 'gastvrij van nature' zijn. Deze uitbaters van logies en attracties volgden stuk voor stuk een Boslandtraining en zijn onze beste ambassadeurs. Met bijna 1,9 miljoen overnachtingen is Bosland een absolute **topbestemming** in Limburg, en bij uitbreiding ook in Vlaanderen.

Jaarlijks worden zo'n 500.000 wandelaars geteld in onze natuurgebieden en ook het landmark 'Fietsen door de Bomen' telde sinds de opening in 2019 maar liefst 800.000 fietsers. De cijfers van de toeristische en communicatieve initiatieven tonen aan dat Bosland **vandaag een succesverhaal** is.

Onderzoek en wetenschappelijk beleid

De lentevuurspin in Bosland: klein maar magnifiek

Bosland heeft ook een lange traditie van nauwe **samenwerking met wetenschappelijke instellingen** en universiteiten. Door haar uitgestrektheid, diversiteit en bereidheid om mee te stappen in wetenschappelijke experimenten op het terrein, groeide Bosland in enkele jaren tijd uit tot een **openluchtlaboratorium**. De opstart van BosLAB en de samenwerking in een multidisciplinaire 'Scientific Board' leverde al mooie onderzoeksresultaten op waar verder kan op gebouwd worden, onder meer op vlak van biodiversiteit, ecosysteemdiensten, biomassa en houtproductie, klimaatadaptatie, zware metalen, etc.

Omgekeerd levert het wetenschappelijk werk ook directe **input naar beheer, beleid en communicatie** binnen het park. Onder meer de bosvormingsdoelstellingen, het habitatherstel voor de nachtzwaluw, de recreatieve zonering en de communicatie met betrekking tot natuurwerken werden mee gebaseerd op eigen wetenschappelijk werk.

Vanuit haar inhoudelijke ambities en werking, treedt Bosland ook op als actieve gastheer voor internationale **wetenschappelijke conferenties**. De conferenties, zoals Forest 2011 en **Passion for Nature** in 2016, trokken deelnemers uit meer dan 30 landen aan. Hierdoor kunnen wetenschappers van over de hele wereld samenwerken en kennis uitwisselen over belangrijke vraagstukken in bosbeheer en natuurbehoud.

Bosland ontvangt subsidie vanuit het Departement Onroerend Erfgoed voor de oprichting van een Bosland erfgoedcel: de **IOED Bosland**, die zich o.a. toelegt op het onderzoek van de erfgoedwaarden in het gebied.

Internationale erkenning

Internationale Passion For Nature conferentie in Bosland naar aanleiding van het 10-jarig bestaan.

De Europese Commissie noemde het Boslandmodel in 2016 als **exemplarisch voor een duurzaam en maatschappelijk gedragen open ruimte beleid**. Op dit elan willen de partners nu samen verderwerken als één van de toekomstige Vlaamse nationale parken.

2.2 Nationaal Park Bosland morgen

Met het groeiproces dat Bosland heeft doorlopen durven we met volle moed te dromen van een **groter, sterker en (nog) meer verbonden** Nationaal Park Bosland.

Een Nationaal Park met een missie

Natuur is het kapitaal van Bosland. Het Nationaal Park is een massieve natuurkern met Europese topnatuur, maar is tegelijk ook onderhevig aan ingrijpende veranderingen op vlak van klimaatopwarming, milieu-impact en druk op de open ruimte en de natuur. De doorontwikkeling naar een Nationaal Park kan deze uitdagingen op een geïntegreerde manier benaderen en aanpakken. In samenspraak met stakeholders wordt ingezet op **grensverleggende natuur**, via uitbreiding en verbinding.

De aanwezigheid van een grootschalig aaneengesloten natuurgebied biedt **kansen** voor de ruime omgeving en vele sectoren: industrie en landbouw, toerisme en vrije tijd, onderwijs en wetenschap, cultuur en erfgoed.

Het uitgangspunt voor de opzet en de ontwikkeling van Nationaal Park Bosland is de overtuiging dat enkel een **duurzame mens-natuurrelatie** een Nationaal Park echt doet floreren. De toekomstvisie die in dit Masterplan 2024-2048 wordt uiteengezet wil hierin faciliteren en inspireren, maar vooral ook aanzetten tot implementeren. Wat we vandaag en morgen doen of juist niet doen, bepaalt de toekomst van dit bijzondere gebied en van de planten, dieren én mensen die hier vertoeven.

Een Nationaal Park met een krachtig bondgenootschap

De natuurkern wordt offensief verdedigd door het Bosland bondgenootschap, zijnde de gebiedscoalitie en de vele betrokken stakeholders. Toetreden tot het bondgenootschap betekent wezenlijk bijdragen aan de groei van het grootste bos van Vlaanderen. De grootste natuurvereniging van Vlaanderen, **Natuurpunt**, en het zandontginningsbedrijf **Sibelco** hebben zich bij het bondgenootschap aangesloten. Ook **Defensie** draagt bij door geïntegreerd natuurbeheer van het Militair Domein te faciliteren.

Open voor samenwerking en groei

Omdat Nationaal Park Bosland het hart is van een uitgestrekt en samenhangend landschap, dat zich verder uitstrekt over de Vlaamse en Nederlandse Kempen, is het **groeipotentieel** navenant. Het typerende gradiëntlandschap van kurkdroge landduinen tot kletsnatte broekbossen vormt hiervoor vandaag de basis.

De groei van Bosland stopt hier niet. Nationaal Park Bosland wil blijvend inzetten op het zoeken naar verbinding en versterking van het bondgenootschap. Bosland heeft het potentieel om verder te **groeien tot een internationaal park**.

Het Masterplan 2024-2048 is op te vatten als een ambitieus en duurzaam plan dat tegelijk voldoende ruimte laat om in te spelen op later opduikende noden of opportuniteiten. Met 2048 als horizon kunnen we binnen het huidige regelgevend kader en op basis van een concreet plan, de ontwikkeling van Nationaal Park Bosland op gang trekken. De ambities zijn een kompas om het huidige Bosland als Nationaal Park te ontwikkelen en ontsluiten, waarbij het evenwicht en de relatie tussen mens en natuur primeert.

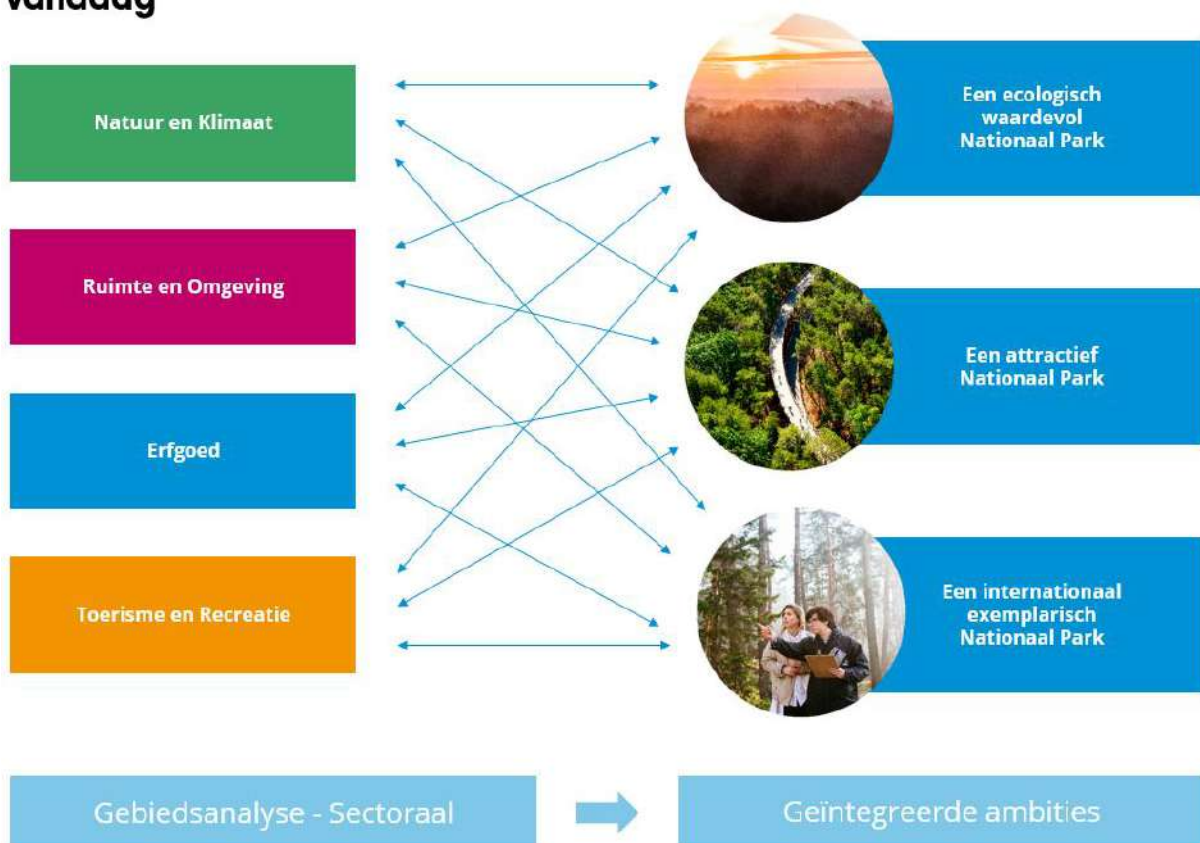
2.3 Leeswijzer

In voorliggend Masterplan wordt de toekomstambitie voor het Nationaal Park beschreven als resultaat van **gedegen onderzoek en een participatief traject**. Het Masterplan bestaat hoofdzakelijk uit twee delen die met elkaar samenhangen:

- **Profielschets Bosland vandaag:** dit onderdeel is een brede gebiedsanalyse en beschrijft het huidige Bosland als een gedimensioneerd gebied: Ruimte en Omgeving, Natuur en Klimaat, Erfgoed, Toerisme en Recreatie.
- **Ambitie Nationaal Park Bosland:** dit onderdeel stelt het Nationaal Park Bosland voor en beschrijft de toekomstvisie voor het park aan de hand van drie krachtige ambities en bijhorende strategische programma's: ecologisch waardevol, attractief en internationaal exemplarisch.

Profielschets Bosland vandaag

Ambitie

Landschapsbiografie + Governance + Operationeel Plan

In de verschillende Masterplan onderdelen worden diverse kaarten getoond en specifieke begrippen gebruikt. De **duiding bij de kaarten** is terug te vinden in bijlage ([Bijlage: Kaartenbundel](#)). Een **begrippenlijst** is terug te vinden achteraan dit Masterplan.

Wendy Maas

Boslander en campinguitbaatster

Ik sta al 18 jaar aan het roer van een camping in Bosland en ben fan van het eerste uur. Ik zag het gebied zich de voorbije jaren ontwikkelen tot sterke toeristische speler. Voor mezelf is het dan ook de ideale omgeving om tot rust te komen en te ontspannen.

3 Profielschets Bosland

In dit deel wordt het huidige Bosland als een gedimensioneerd gebied benaderd. Het omvat een analyse van het gebied vanuit verschillende domeinen: **Ruimte en Omgeving, Natuur en Klimaat, Erfgoed, Toerisme en Recreatie.**

De beschrijvingen geven een algemene schets van de regio. Bosland wordt vandaag immers gevormd door de administratieve grenzen van 4 gemeenten (Lommel, Hechtel-Eksel, Pelt en Peer). Hoewel de ontplooiing van een Nationaal Park Vlaanderen vertrekt vanuit de intrinsieke natuurwaarden en een afbakening op basis van natuurkernen, blijven de beschreven karakteristieken onverminderd van toepassing. Sterker nog, de gebiedsanalyse vormt samen met de Landschapsbiografie de stevige basis voor de afbakening van de contour van en de toekomstvisie voor het Nationaal Park Bosland.

3.1 Ruimte en Omgeving

Natuurschakel in een Euregionale context

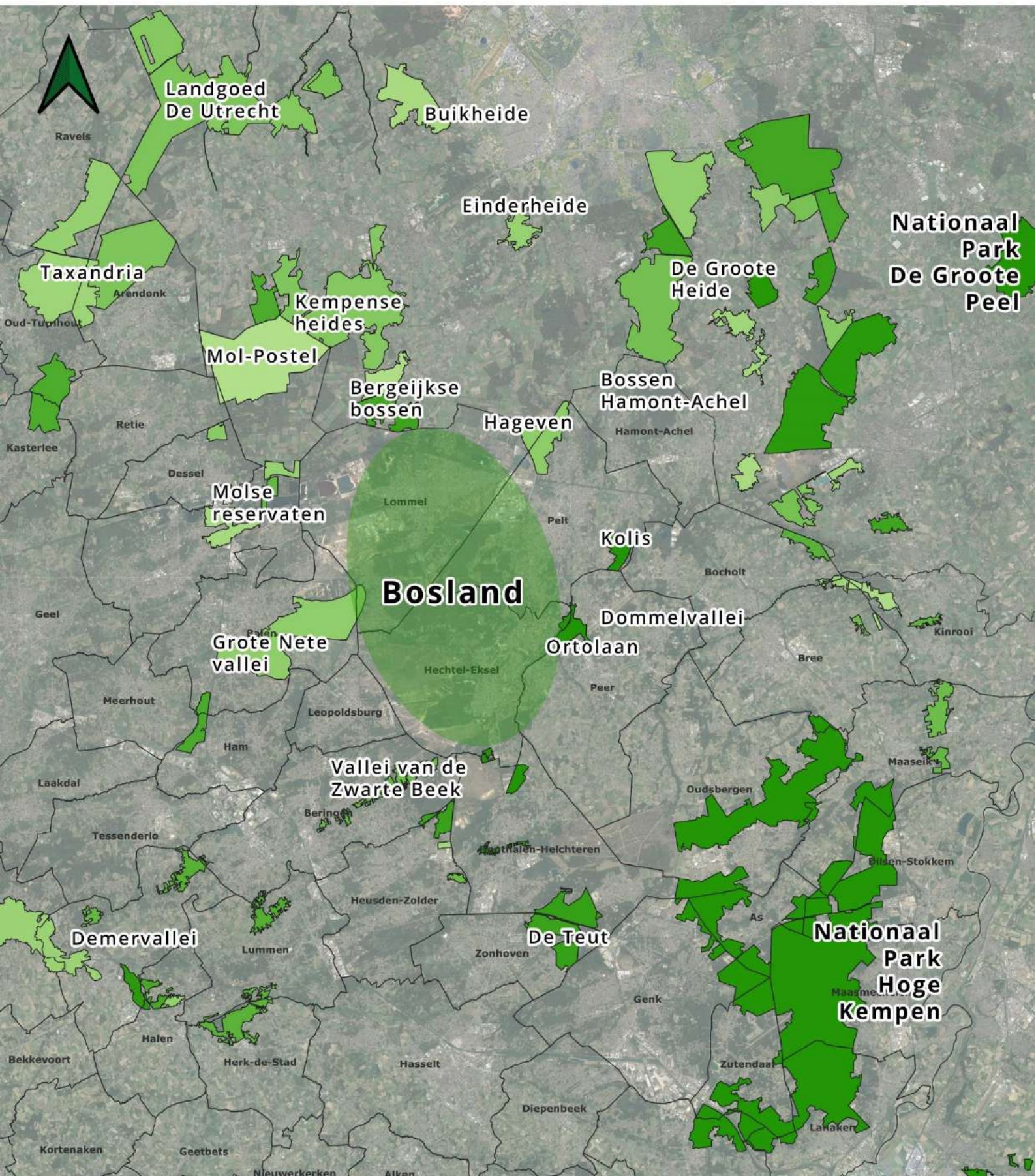

De Lommelse Sahara in het noorden van Bosland vormt een belangrijk schakelgebied

Bosland is gelegen in het noordwesten van de provincie Limburg, in het hart van de Kempen. De verzameling van natuurkernen in de 4 Boslandgemeenten (Lommel, Hechtel-Eksel, Pelt en Peer) vormt vandaag een **onmisbare centrale schakel** in een keten van natuurcomplexen (**Bijlage: Kaartenbundel – Natuurschakel in Euregionale context**). Op de noord-zuid as verbindt Bosland (nationale) parken in binnen- en buitenland (o.a. Nationaal Park Eifel in Duitsland, Nationaal Park Hoge Kempen, Nationaal Park Loonse en Drunense Duinen en Nationaal Park Grote Peel in Nederland). Op de oost-west as wordt er via structurerende valleigebieden connectie gemaakt met Antwerpse, Limburgse en Nederlandse natuurprojecten (o.a. Grenspark Grote Heide).

De belangrijke positie van Bosland op Euregionaal niveau wordt indicatief weergegeven op onderstaande kaart. Hierop wordt, zonder rekening te houden met grenzen, feitelijk landgebruik, beleid of andere (administratieve) geplogenheden, een aanduiding gemaakt van ecologische gehelen op (boven)lokaal niveau.

**↑ Nationaal Park
Loonse en Drunense Duinen**

Kaart - Natuurschakel in Euregionale context Achtergrond © 2023 Google Satellite | Bron © DOV Vlaanderen

Naast de functie als centrale spil, heeft Bosland nog een troef in handen met zijn naar Vlaamse normen grote natuurkernen. De combinatie van het Pijnvencomplex en het aansluitende militair domein Kamp van Beverlo vormt vandaag het **grootste aaneengesloten natuur- en bosgebied van heel Vlaanderen** (ca. 8.600 ha). Deze uitgestrektheid heeft tot gevolg dat grotere zoogdieren en andere fauna die afhankelijk zijn van omvangrijke habitats, kunnen gedijen in Bosland.

De sterke abiotische en ecologische relatie met 'nabijgelegen' natuurparken, de grootte van natuurkernen, de aanwezige natuurkwaliteiten en de centrale ligging maken van Bosland vandaag al een **cruciale Euregionale natuurschakel**.

Gebiedsgericht beleid

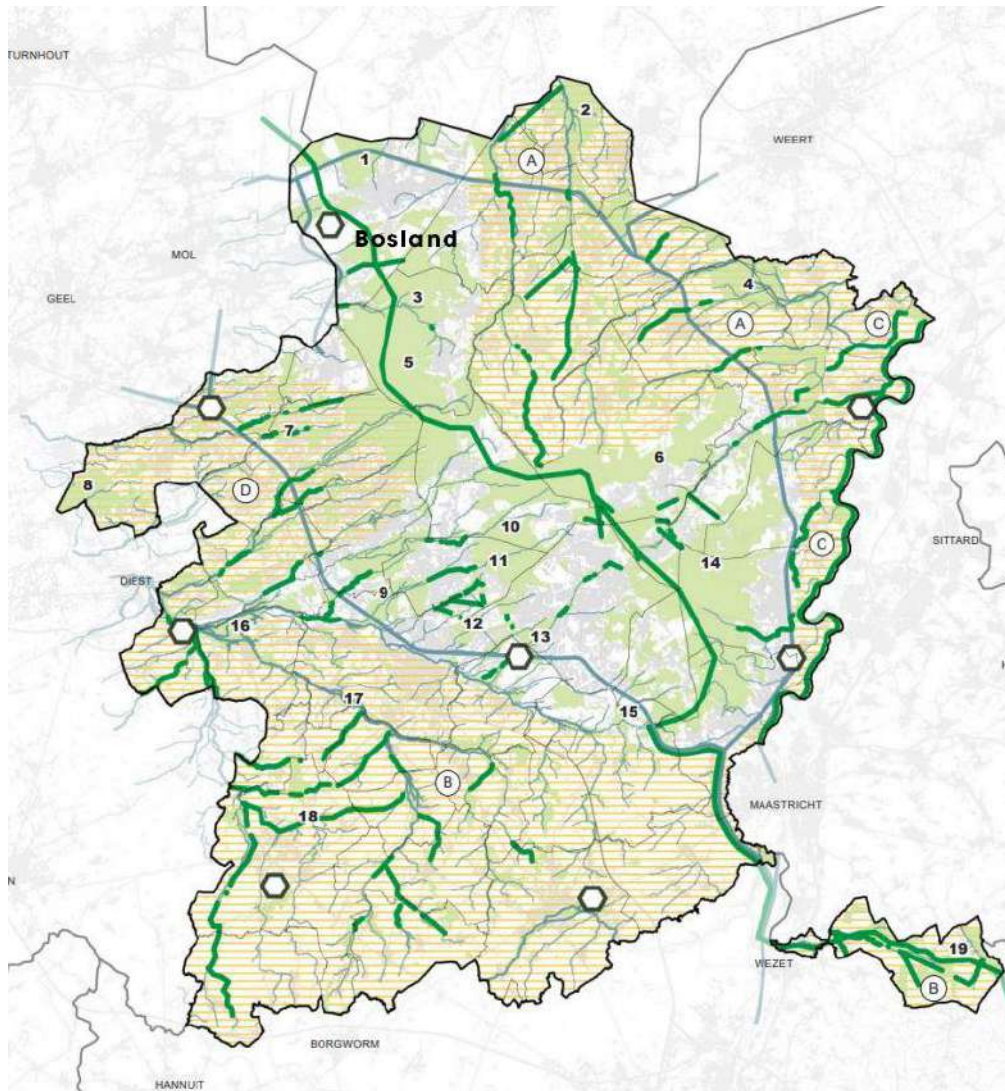
De hoeveelheid open ruimte in Bosland is kenmerkend en multifunctioneel

Bosland ligt ingebed in een ruimere omgeving en heeft op diverse vlakken (natuur, toerisme, erfgoed, klimaat) een huidige en toekomstige **versterkende functie** in dit ruimer gebied. Daarnaast is er een grote druk op de open ruimte in Vlaanderen en is het zaak van aandacht te hebben voor het verweven van tegengestelde belangen en multifunctionaliteit. Om op een evenwichtige en duurzame manier de ontwikkeling van de streek ruimtelijk te leiden, geven de Boslandpartners uitvoering aan en speelt Bosland maximaal in op het omgevingsbeleid van **bovenlokale en lokale niveaus**.

De werking van Bosland staat in relatie tot onder meer:

- Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen en Beleidsplan Ruimte Vlaanderen
- Beleidsplan Ruimte Limburg (Ruimtepact 2040; in afronding)
- Gemeentelijke Ruimtelijke Structuurplannen en Beleidsplannen (o.a. Peltorama)
- Mobiliteitsplannen (Vervoerregio Limburg en gemeenten) en Complex Project Noord-Zuid Limburg
- Integraal Waterbeleid
- Beschermde natuur (Natura2000, VEN, reservaten)
- Beschermde landbouwgebieden (HAG, AGNAS)
- Beschermde landschappen
- Gebiedsvisies of -programma's (Landinrichtingsproject Grote Nete, Vlaams Programma Ecologische Ontsnippering, Riviercontract voor De Dommel, Water-Land-Schap 2.0 Een klimaatrobuust stroomgebied van De Dommel, Gebiedsgerichte Aanpak N69 (NL) enz.)
- Beheerplannen (alle bos-, natuur-, erfgoed- of landschapsbeheerplannen)
- Droogte- en hemelwaterplannen gemeenten en Droogteplan Limburg
- Nabestemmingsplannen zandontginningsputten
- ...

De actuele werking en de verdere ontplooiing van Nationaal Park Bosland worden steeds getoetst aan bovenstaand omgevingsbeleid en de feitelijke toestand van het park en de omgeving.

natuur- en bosgebied

 natuur- en bosgebied

- 1 Sahara
- 2 Grote Heide
- 3 Bosland
- 4 Kempen-Broek
- 5 Kamp van Beverlo
- 6 Duinengordel
- 7 Vallei van de Zwarte Beek
- 8 Averbode - Gerhagen
- 9 De Wijers
- 10 Tenhaagdoorheide
- 11 De Teut
- 12 Bokrijk
- 13 De Maten
- 14 Nationaal Park Hoge Kempen
- 15 Munsterbos
- 16 Schuylensmeer
- 17 Mombekvallei
- 18 Nieuwenhoven
- 19 Voerstreek

waterloop

 waterloop (bevaarbare, 1e cat. en 2e cat.)

landbouwlandschap

 landbouwlandschap

- A Agrarisch landschap Noordoost Limburg
- B Grootschalig agrarisch landschap Haspengouw en Voeren
- C Kleinschalig agrarisch landschap Maasvallei
- D Weidelandschap West-Limburg

openruimteschakel

 groenblauwe ader Vlaams provinciaal niveau

 provinciale openruimtecorridor

 provinciegrens

 gemeenlegrens

 bebouwingsstructuur

Bepalende elementen voor een versterkt openruimtesysteem.

Bron: Ontwerp Beleidsplan Ruimte Limburg - 12/2022

De werking en ontwikkeling van Bosland dient daarnaast steeds **in overeenstemming te zijn met de juridisch-planologische bestemming**. De meeste gebieden zijn nog bestemd volgens de gewestplannen uit de jaren '70, aangevuld met wijzigingen via Bestemmingsplannen en Ruimtelijke Uitvoeringsplannen (BPAs en RUPs).

In Bosland zijn zo een aantal belangrijke wijzigingen gebeurd die waardevolle terreinkarakteristieken beschermen (vb. BPA 'Sahara-Blekerheide') en/of toeristische ontwikkelingen mogelijk maken (vb. gemeentelijke RUPs 'Soeverein-Sahara' en 'Boslandsites Overpelt').

De werking van Bosland wordt steeds getoetst aan bovenstaand omgevingsbeleid en de feitelijke toestand van de omgeving.

Ruimtelijke knelpunten

Bepaalde verkeersinfrastructuur vormt barrières bij de ontwikkeling van natuurlijke verbindingen

Versnippering vormt in Vlaanderen, en ook in Bosland, één van de belangrijkste oorzaken voor de achteruitgang van de natuurwaarden. Versnippering verbreekt de samenhang van het landschap op verschillende schalen en verstoort belangrijke ecologische processen, wat kan leiden tot het uitsterven van populaties. Versnippering is vaak een gevolg van de opdeling van leefgebieden door onoverbrugbare barrières of enclaves.

In Bosland komen een aantal **barrières** voor die voor zowel mobiele soorten (vb. wolf, ree, everzwijn) als honkvaste soorten (vb. lentevuurspin, gladde slang) een ecologische hindernis zijn. Het betreft lijnvormige (verkeers)infrastructuur (wegen, spoorwegen, kanalen) met gevaar voor aanrijding, verdrinking, versnippering en verstoring evenals kernen van bebouwing (bedrijventerreinen, woonkernen en -linten). Ook andere vormen van landgebruik hebben op sommige plaatsen een versnipperend effect (intensieve landbouw, infrastructuurgebonden recreatie, ...).

In 2014 nam Bosland reeds het initiatief tot opmaak van het '**Ontsnipperingsplan Bosland**' om barrières in kaart te brengen en remediërende maatregelen voor te stellen. De realisatie van het **wildwaarschuwingssysteem op de N73** in 2019 is een uitvoering van het Ontsnipperingsplan en was een primeur in Vlaanderen. Het INBO bevestigde de effectiviteit van dit piloot-systeem, waarna het werd verbeterd en geïmplementeerd op andere plaatsen in Vlaanderen. De ontsnipperingsstudie voor gladde slang (2021) ontwikkelde een specifiek stappenplan voor de realisatie van corridors tussen de resterende leefgebieden in Lommel en Mol.

Naast een versnipperend effect creëren de (gewest)wegen, kanalen en spoorwegen via hun oevers en bermen ook **kansen als open ruimte verbindingen**. Een aantal infrastructuren komen aan bod in het Ontsnipperingsplan Bosland en zijn ook als provinciale natte/droge/open ruimte verbindingen geselecteerd. Binnen Nationaal Park Bosland is er overigens veel aandacht voor bermbeheer en zijn een aantal bermbeheerplannen rond (spoor)wegen reeds van kracht.

Een **enclave** wordt gedefinieerd als een zonevreemd of zone-eigen eiland gelegen in de natuurkernen. Enclaves maken geen deel uit van de natuurkern maar een functionele en ruimtelijke inpassing, het remediëren van mogelijke negatieve ecologische impacts of een uitdoofbeleid zijn belangrijke actiepunten. Vandaag de dag is er vanuit het samenwerkingsverband Bosland weinig gericht actief beleid rond enclaves.

De testbaan van Ford Lommel, gelegen in het hart van Bosland, is de grootste in haar soort in Europa. Sinds 2012 is er een bosbeheerplan voor het gebied in uitvoering.

3.2 Natuur en Klimaat

Een typerend landschappelijk beeld uit Bosland

De geomorfologische ontstaansgeschiedenis van het Nationaal Park Bosland heeft geleid tot een uniek gebied met **vele landschappelijke gradiënten**. Deze zorgen voor hoge waarden op vlak van ecologie, biodiversiteit en landschap. Door de toenemende antropogene impact is het landschap steeds meer omgevormd tot een **cultuurlandschap** dat in belangrijke mate afhankelijk is van de nog aanwezige natuurlijke basis voor een hele reeks ecosysteemdiensten.

De verschillende onderdelen van de natuurlijke basis geven een inkijk in hoe het landschap vandaag functioneert. Dit geeft blijk van de huidige ecologische en landschappelijke kwaliteiten en op welke vlakken deze in de toekomst nog verbeterd kunnen worden, alsook hoe ze gebruikt kunnen worden om het landschap klimaatrobuust in te richten.

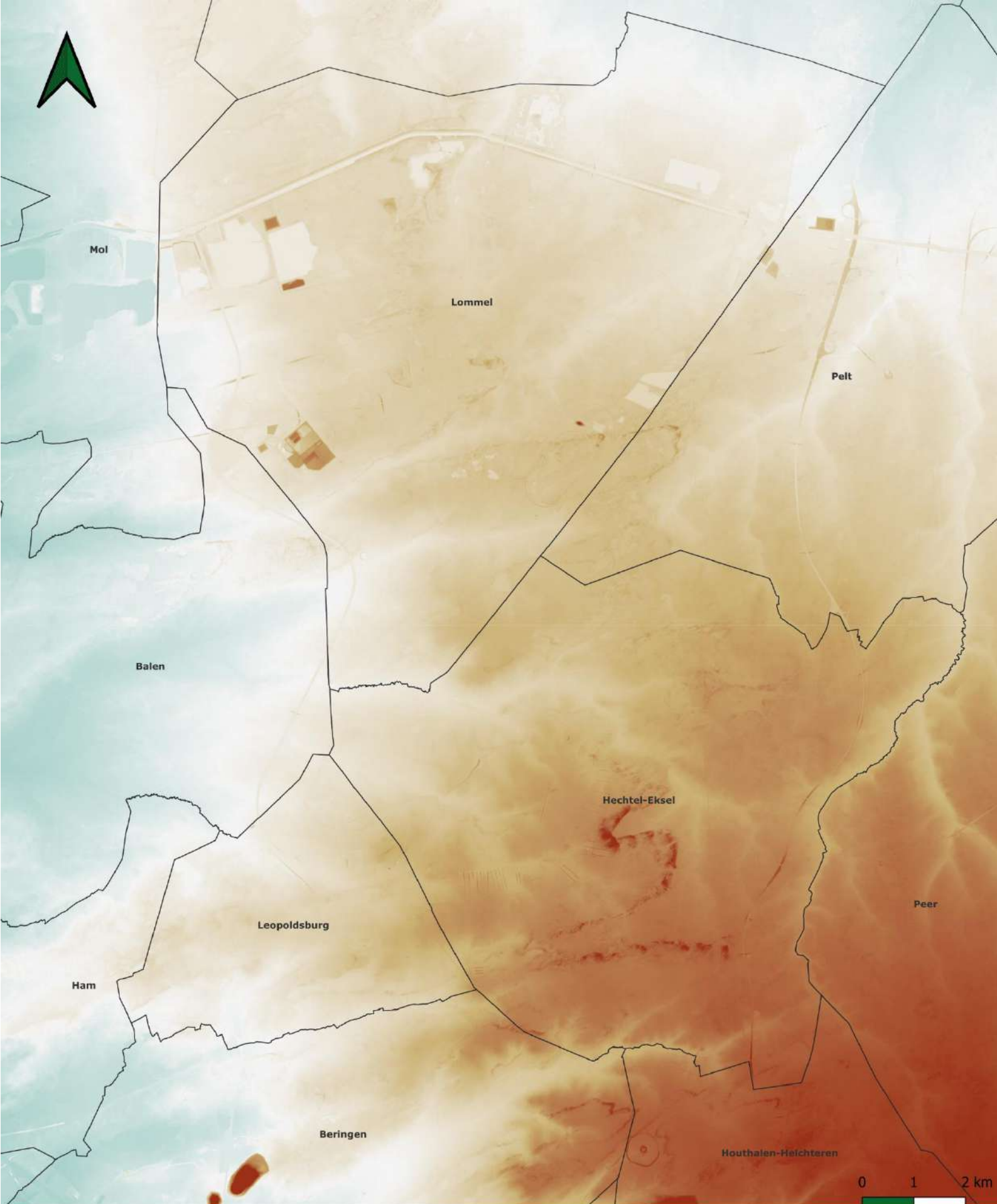
De natuurlijke basis: topografie, bodem en water

De geomorfologische landschapselementen in Bosland bestaan in hoofdzaak uit:

- het noordwestelijk deel van het Kempens laagplateau dat naar het noorden licht afhelt en de westelijke plateaurand;
- de beekdalinsnijdingen met een zuidnoordelijke of oostwestelijke richting;
- de eolische reliëfs (gevormd door de wind) met accumulatie (duinvorming) en deflatie (uitgewaaide kommen).

Onder de Quartaire dekmantel vormen in Bosland **3 formaties** de top van het Tertiair. Van zuid naar noord zijn dit de Formatie van Diest, die voorkomt in het uiterste zuiden van Hechtel en bestaat uit een glauconietrijk zand, de Formatie van Kasterlee, ter hoogte van Hechtel-Eksel en de Formatie van Mol ter hoogte van Lommel en Overpelt. Deze laatste is een afzetting van rivierzand van de oer-Maas en Rijn. Dit zand is van een uitzonderlijke zuiverheid, waardoor het uiterst geschikt is voor industriële toepassingen (o.a. voor de productie van glas). Dit verklaart onmiddellijk de aanwezigheid van de **vele zandwinningsplassen** in het landschap ter hoogte van Lommel.

In het Quartair wordt geleidelijk het **Kempisch Plateau** gevormd (**Bijlage: Kaartenbundel - Topografisch profiel**). Daaraan hebben we de grootschalige landschapsstructuur van Bosland te danken. Deze is namelijk gelegen op de overgang van het Kempisch Plateau naar de Kempische laagvlakte en de vlakte van Bocholt. Het zuiden van het gebied, ter hoogte van Hechtel-Eksel, ligt nog op het Plateau. Daarna vindt er een gestage daling plaats richting de laagvlakte die meer naar het noorden gelegen is, en uiteindelijk ook naar het oosten en westen toe.

Kaart - Topografisch profiel

Achtergrond © 2023 Google Satellite | Bron © GDI Vlaanderen

Digitaal hoogtemodel
Hoogte t.o.v. zeeniveau in meter (TAW)

In de laatste ijstijd (het Weichseliaan, 116 000 - 9600 v.C.), waaiden vanop de droge Noordzeebodem grote hoeveelheden zand en slib op en werd het hele gebied bedekt met dekzanden. Tijdens het Tardiglaciaal (Laat-Pleistoceen) werden plaatselijk nog **stuifzandruggen** gevormd. Dit zijn lokale verstuingen van reeds afgezette eolische zanden. Later ontstonden bijkomende lokale Holocene verstuingen door de prehistorische en middeleeuwse ontginningen. Deze duinzanden worden gekenmerkt door de totale afwezigheid van leem. Als laatste zijn er nog de recente, industriële verstuingen te Lommel-Overpelt. Morfologisch vertalen deze zich in niet-gedifferentieerde zandophopingen, terwijl de oudste duinzanden longitudinale of paraboolduinen vormen.

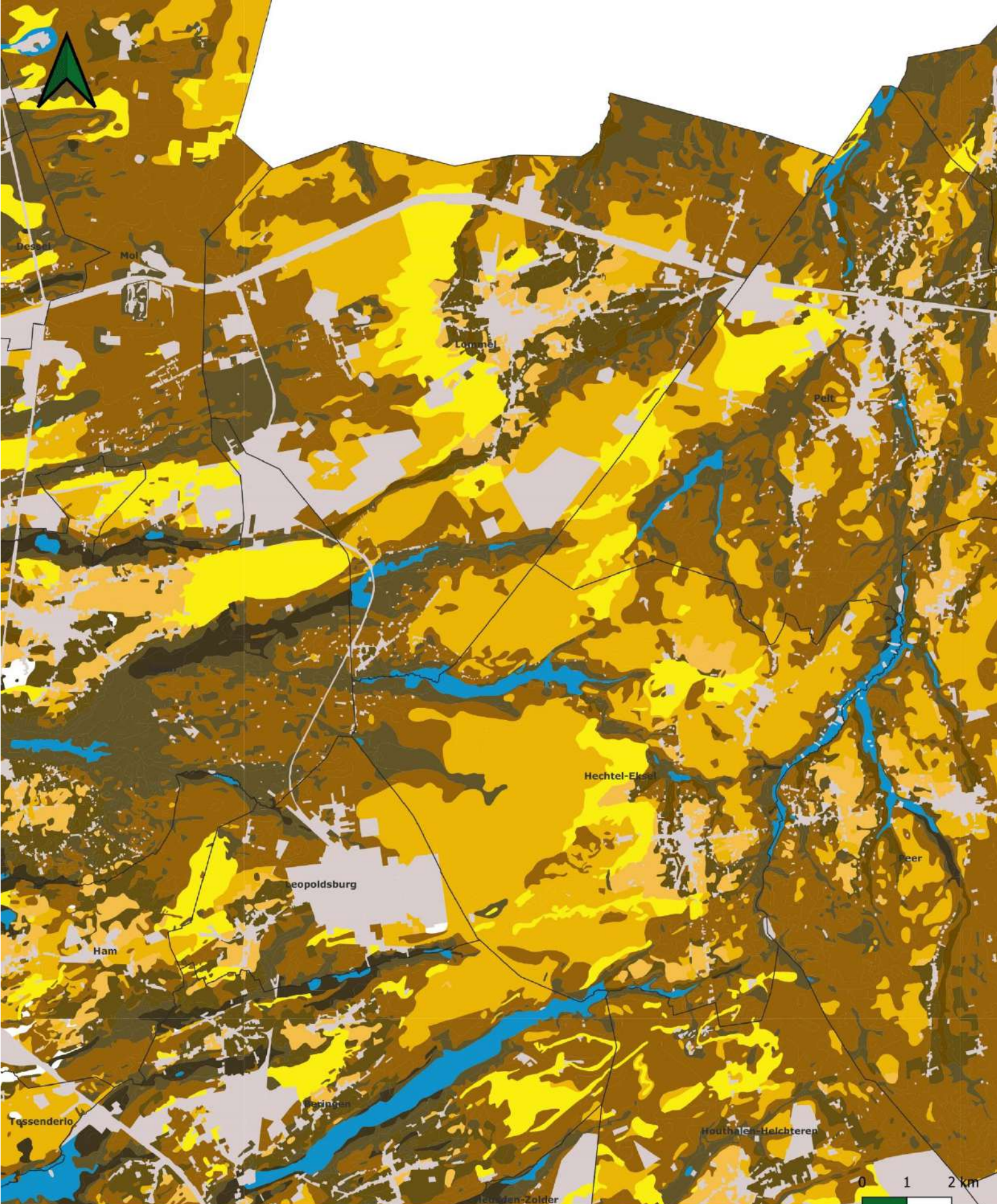
Door de hoge doorlaatbaarheid van de dekzanden en van de grindlagen zijn de bodems in het algemeen droog. Het landschap wordt plaatselijk onderbroken door **uitgestrekte duinencomplexen**, die 5-10 m tot zelfs 15 m boven de vlakke uitsteken (**Bijlage: Kaartenbundel - Bodemkaart**).

Vochtigere bodems bevinden zich in de valleien of zijn het gevolg van een tijdelijke stuwwatertafel op ijzeroer. De **beekvalleien** hebben zich duidelijk ingesneden in het Kempens plateau en vormen van oost naar west steeds bredere valleien. De waterscheidingslijn tussen het Maas- en het Scheldebekken doorsnijdt Bosland (**Bijlage: Kaartenbundel - Hydrografische structuur**). De Grote Nete, de Visbeddenbeek en de Grote Beek behoren tot het Netebekken (Scheldebekken). De Zwarte Beek, de Helderbeek en de Broekbeek behoren tot het Demerbekken (Scheldebekken). De Dommel, de Bolisserbeek en hun zijbeken behoren tot het Maasbekken en hebben een uitgesproken noord-zuidoriëntatie.

Bosland fungeert als een **uitgestrekt infiltratiegebied** (**Bijlage: Kaartenbundel - Waterinfiltratie**). Er ontspringen meerdere kleine maar ook enkele grote waterlopen. Onder meer de rivier de Grote Nete heeft haar bron in het gebied. De quartaire dekzanden zijn zeer goed doorlatend en vormen een samenhangende freatische aquifer met de onderliggende tertiaire formaties van Kasterlee en Diest. Aangezien er in het Kempens plateau geen duidelijke scheidende lagen aanwezig zijn, volgt de regionale grondwaterstroming in grote mate de regionale topografie. In de valleien zorgt dit voor een sterke kweldruk en bijgevolg voor **veenvorming** bovenop het zand. Plaatselijk kunnen dit dikke veenpakketten zijn. Door de zandige uitgeloopte bodem behoudt het grondwater de karakteristieken die aanleunen bij het zwak gebufferd regenwatertype. Het oppervlakkige, lokale grondwater is zuur tot zeer zwak gebufferd en ijzerarm. Het diepere grondwater is zwak tot matig gebufferd en zeer rijk aan ijzer door contact met glaucouniethoudend zand. De beekvalleien worden gekenmerkt door opwellend dieper grondwater. De gemiddelde grondwaterdiepte in de valleien is gering (0-1,5 m).

In de laagste delen van de valleien van de Zwarte Beek, de Grote Nete, de samenvloeiing van de Dommel en de Bolisserbeek zijn grote delen te vinden waar de gemiddelde grondwaterstand gelijk is aan het maaiveld. Door de vrij steile hellingen in de valleien is er een sterke gradiënt van de grondwaterstand in de richting van de beken. Plaatselijk komen minder doorlatende lagen van leem- of kleihoudend zand voor. Sommige **vennen** zijn afhankelijk van het freatisch grondwatersysteem, zoals de vennen Achter de Witte Bergen, terwijl andere vennen dan weer op minder doorlatende lagen liggen, zoals de vennen rond de Watertoren in de Hechtelse Heide.

Een uitgebreide lezing over deze thema's en bijkomende kaarten zijn terug te vinden in de **Landschapsbiografie**.

Kaart - Bodemkaart

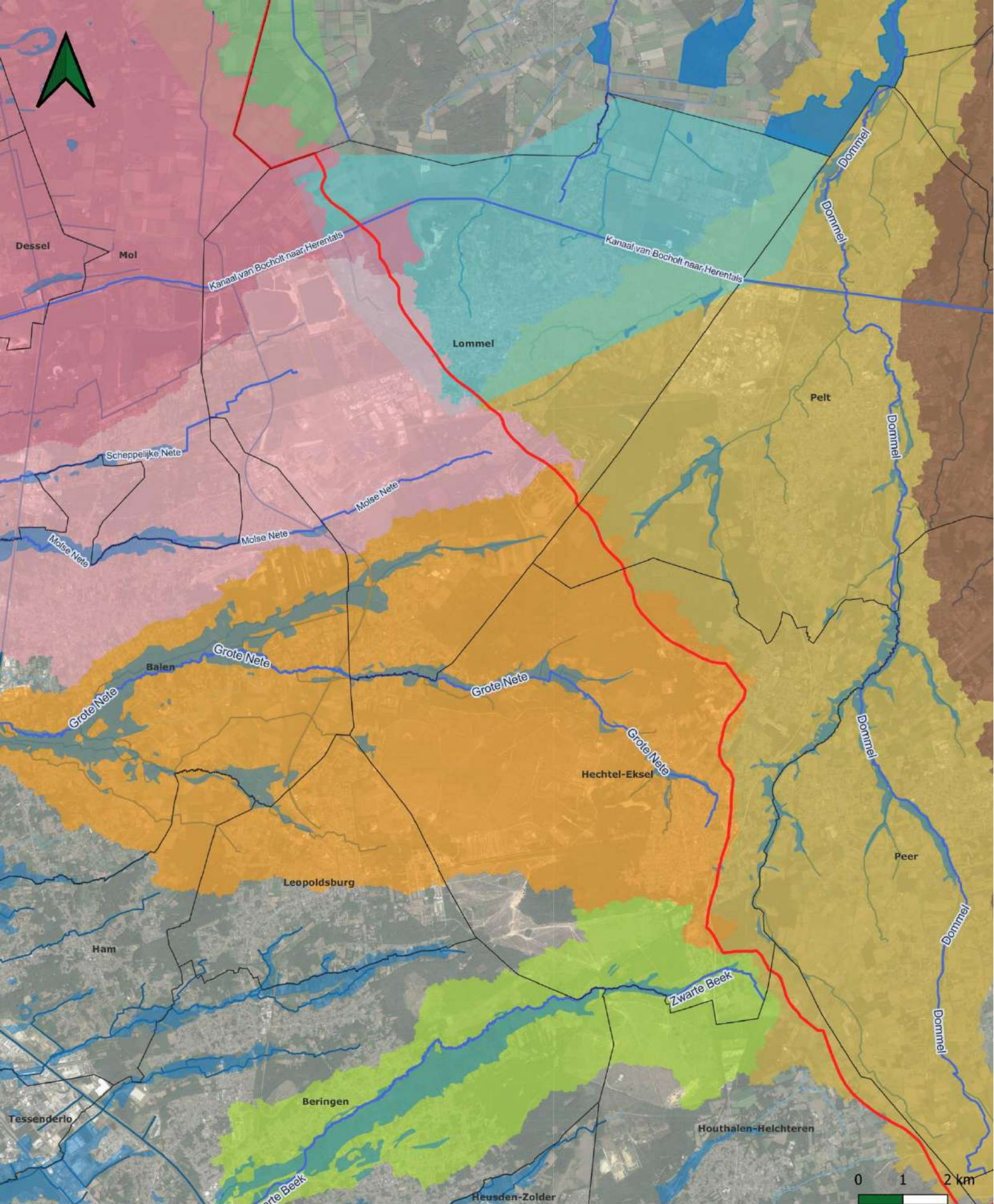
Achtergrond © 2023 Google Satellite | Bron © GDI Vlaanderen

Bodemtipes

- Antropogeen
- Landduin
- Droog zand

- Droog zand antropogeen
- Vochtig zand
- Vochtig zand antropogeen
- Nat zand

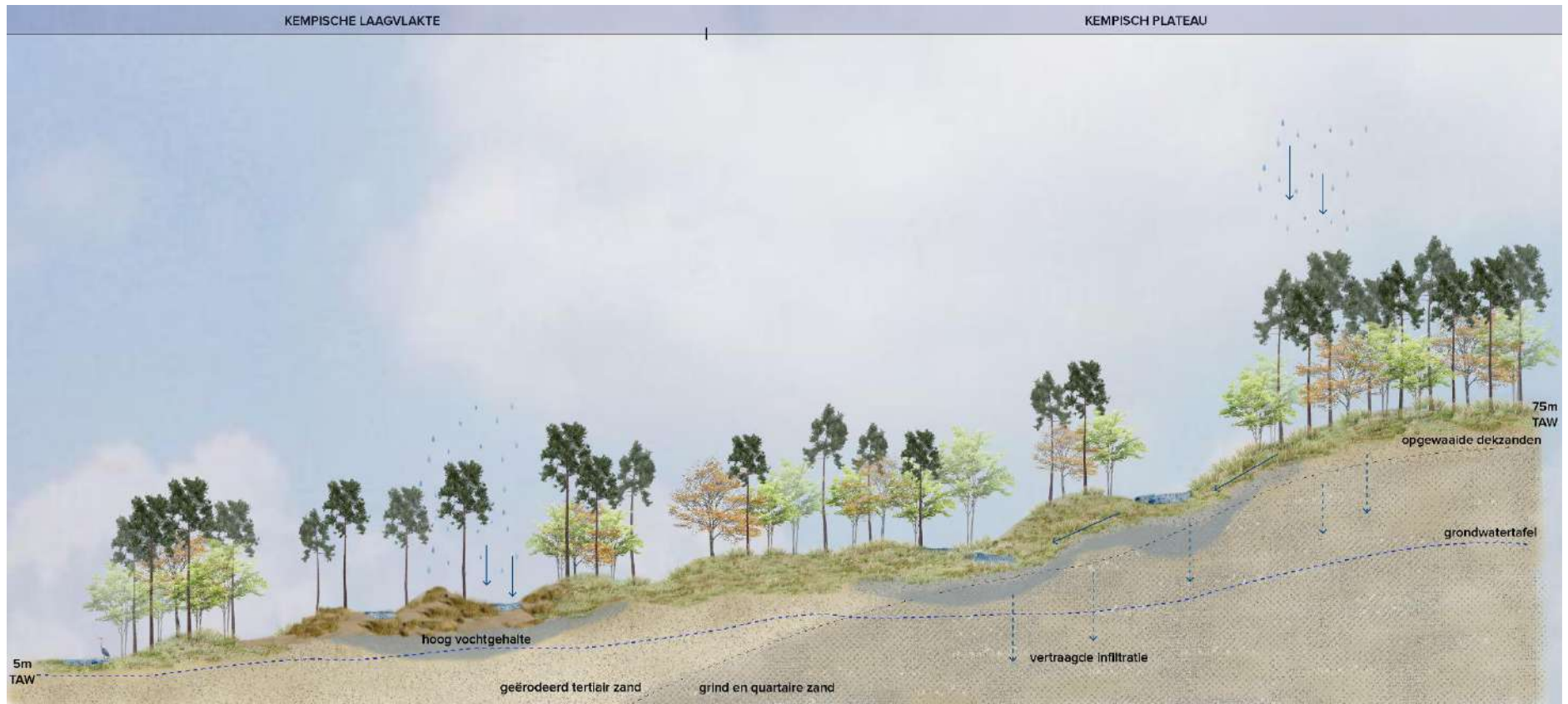
- Nat zand antropogeen
- Nat zandleem
- Veem

Kaart - Hydrografische structuur

Achtergrond © 2023 Google Satellite | Bron © GDI Vlaanderen

Waterscheiding Maas en Scheldebekken	Valleigebieden	Stroomgebied Grote Nete
Belangrijke waterloop	Stroomgebied Dommel	Stroomgebied Zwarte Beek
Kleine waterloop	Stroomgebied Keersop	Stroomgebied Warmbeek
	Stroomgebied Kleine Nete en Aa	Stroomgebied AA of goorloop (Grote Beerze)
	Stroomgebied Molse Nete en Scheppelijke Nete	

Een landschapsdoorsnede van Bosland gaande van de hogere topografische regio's (rechts) tot de lagere (links). Het toont de verschillende landschappelijke variaties die deze traag hellende topografische gradiënt teweegbrengt. Meer details zijn in de Landschapsbiografie te vinden.

Natuur

Habitats

Landschap van heide, vennen en bossen

Het Kamp van Beverlo vormt de grootste heidekern van Vlaanderen

Grote delen van Bosland kunnen in ecologische zin opgevat worden als overblijfselen van een gigantisch aaneengesloten heidegebied dat zich tot het begin van de vorige eeuw uitstrekte van Lommel in het noorden tot in Helchteren in het zuiden.

Centraal in dit landschap ligt het militair domein Kamp van Beverlo en aangrenzende gebieden zoals Pijnven, bos en duinen van Hechtel, ... Dit gebied is veruit de **grootste heidekern van Vlaanderen**. De intacte landschappelijke positie op de overgang van het Kempisch Plateau met boverstreams beekdal, is in Vlaamse en Nederlandse context uiterst zeldzaam geworden. Uniek is de verwevenheid tussen de verschillende habitattypen in een continue overgang tussen nat en droog. Heel wat **habitatrictlijnsoorten** (boommarter, nachtzwaluw, boomleeuwerik, gladde slang, heikikker, rugstreeppad, beekprik) en **habitattypische soorten** (gentiaanblauwtje, heivlinder, kommavlinder, lentevuurspin) hebben er grote of voor Vlaanderen zeer belangrijke populaties.

Grote boshabitatkernen

Uitgestrekte naaldhoutbossen worden stilaan omgevormd naar klimaatrobuuste loofhoutbossen

Binnen Bosland is de ontwikkeling van een aantal **grote boskernen** voorzien. Hier kunnen oppervlaktebehoevende faunasoorten leefbare populaties opbouwen. Typerend voor dit landschap is het zuurminnende eikenberkenbos (9190). Ondanks de grote oppervlaktes met geschikte abiotische condities, zijn er slechts enkele goed ontwikkelde voorbeelden van dit bostype in Bosland. De grootschalige historische bosaanplantingen in functie van **bosbouw en mijnbouw** hebben ervoor gezorgd dat de meeste bossen

bestaan uit monotone en gelijkjarige dennenbestanden. Er is ruime consensus dat dergelijke bossen worden gekenmerkt door verhoogde kwetsbaarheid voor ziekten en plagen, verhoogd brandrisico, dalende productiviteit en beperkte biodiversiteit.

Daarom worden deze al enkele tientallen jaren zodanig beheerd dat ze gestaag transformeren naar het van nature voorkomende en meer **klimaatrobuuste loofhoutbos**. Continu worden nieuwe methodes getest en beproefde technieken geïmplementeerd. Deze uitgangssituatie biedt bovendien uitzonderlijke kansen om bewust op grote schaal de kaart te trekken van (semi-)natuurlijke processen. De komende tientallen jaren zullen op deze manier bijzonder grote oppervlakten kwaliteitsvol bos ontstaan, met een inclusie van substantiële toename van **habitatbossen**. Enkele mooie voorbeelden hiervan geven vandaag reeds een blik in de toekomst en fungeren als kerngebied voor een uitzonderlijke fauna van oudere bossen en gerelateerde aftakelingsprocessen.

Kleine beekvalleien

In de vele kleine beekvalleien in Bosland komen actueel nog belangrijke oppervlakte soortenrijke graslanden en regionaal belangrijke biotopen voor. Zij zijn belangrijk leefgebied van soorten als blauwborst, wespendif en als foerageergebied van typische soorten zoals de wulp, watersnip, roodborsttapuit, geelgors en veldleeuwerik.

Vallei van de Grote Nete

De Grote Nete ontspringt in Bosland ter hoogte van het gehucht Locht te Hechtel-Eksel en de bovenstroomse vallei omvat o.a. het natuurgebied Veeweide, de recreatiezone Kiefhoek en de noordrand van het Kamp van Beverlo. Het valleigebied bestaat uit natte veen- en zandgronden en ligt ingebed tussen het boscomplex Pijnven en het heidecomplex van het Kamp van Beverlo. De bovenloop van de Grote Nete heeft gelijkaardige potenties voor het ontwikkelen van **laagveenhabitats** als de Zwarte beek. De doelstelling bestaat erin complexen van aaneengesloten **elzenbroekbossen** (91E0) te creëren afwisselend met laagveenhabitats zoals overgangsveen. Dit veenlichaam bedekt de ganse dalbodem van de vallei, is continu, aaneengesloten en niet afgedekt met of onderbroken door riviersedimenten of jongere sedimenten. Typisch voor het veenlichaam zijn de kleine zeggenvoetplanten die, mits maaien, in het vroege najaar bijdragen aan het behoud en de ontwikkeling van veengroei. Uit paleo-ecohydrologisch onderzoek in de vallei blijkt dat vanaf ongeveer 14.000 BP tot 6.000 BP (BP = Before Present) lange perioden van mesotrofe veenvorming voorkwamen met aanwezigheid van typische soorten van de huidige kleine **zeggenvoetplanten** zoals snavelzegge, wateraardbei en waterdrieblad.

Om dit te realiseren is herstel van de natuurlijke waterhuishouding essentieel. Het gaat dan om een intact grondwatersysteem (voldoende kwel en beperkte ontwatering) en een kwaliteitsvolle beekstructuur met natuurlijk overstromingsregime. Het voorziene natuurherstel in de Grote Nete is dan een essentieel deel van de uitvoering van Natura2000 doelstellingen, PAS herstelbeheer en zal een belangrijke bijdrage leveren aan klimaatadaptatie.

Lommelse Wateringen

Dit historisch bevoeiingssysteem zorgt dat kalkrijk Maaswater de arme bodem verrijkt

De vloeiveiden van Lommel zijn gelegen in het noordoosten, in de onmiddellijke omgeving van het Kanaal Bocholt-Herentals. De wisselwerking tussen de oorspronkelijke zure Kempische zandbodem en de bevoeiing met kalkrijk Maaswater, aangevoerd door de Zuid-Willemsvaart en het kanaal, resulteert in een **grote diversiteit** met betrekking tot plantensoorten en een **uitzonderlijke vegetatie** met onder andere relicten van de inzaaiing met **alpiene soorten** tijdens de aanleg van de vloeiveiden. In de Vloeiveiden Lommel-Kolonie werd 11 ha vloeiveiden, inclusief het historisch bevoeiingssysteem in functie van het zeer zeldzaam subtype van glanshaverhooilanden met grote pimpernel en weidekervel en de unieke flora van de Limburgse vloeiveiden, hersteld.

Biodiversiteit

Bosland is de thuisbasis voor veel tot de verbeelding sprekende soorten

Het landschap met haar unieke morfologie en intacte gradiënten biedt plaats aan vele typische habitats en soorten voor zandige ecoregio's. In combinatie met de grote aaneengesloten oppervlaktes en nog voldoende grote rustgebieden vormt Bosland een ware **biodiversiteitshotspot**.

De natuurkernen spelen een belangrijke rol in de gunstige staat van instandhouding van meerdere bedreigde soorten en verschillende natuurkerndelen zijn opgenomen als actiegebieden voor **13 soortenbeschermingsprogramma's**. Bosland heeft zijn eigen tot de verbeelding sprekende Big Five (wolf, oehoe, vos, ree, everzwijn) en Magnificent Seven (nachtswaluw, lentevuurspin, gladde slang, veldparelmoervlinder, boomleeuwerik, knoflookpad, ijsvogel). De ecologische vereisten van deze soorten zijn perfect illustratief voor de kwaliteit en kwantiteit van Bosland. Zo voldeed het gevarieerd landschap aan de verwachtingen van de eerste wolven die ons land binnenkwamen en zijn de uitgestrekte rustgebieden cruciaal gebleken voor de vestiging van de **eerste wolvenroedel in Vlaanderen** en ruimer België. De **raaf**, een verstoringsgevoelige soort, heeft zich ook gevestigd en toont hoe het gebied nog continu in evolutie is en kansen ontstaan voor herstel en de vestiging van nieuwe soorten. De oppervlakte aaneengesloten natuurgebied biedt dan ook knappe opportuniteiten om te streven naar een omvattend voedselweb met al haar trofische niveau.

Daarnaast zijn er ook belangrijke populaties van bedreigde soorten aanwezig buiten de natuurgebieden. Een kenmerkend voorbeeld hiervan zijn o.a. de aanwezigheid van de **heivlinder** en de **lentevuurspin** op de Balimgronden, een industrieterrein in Lommel. Dit is een voorbeeld van de verwevenheid van natuur doorheen het hele landschap in Bosland en toont aan dat natuur niet stopt aan de grenzen van de beschermde natuur. Het toont ook het belang van de gezamenlijk zoektocht naar een goede balans tussen economie en natuur, het opmaken van beheerplannen voor diverse terreinen en het aanleggen van verbindingen tussen de verschillende natuurgebieden en natuurkernen. De samenwerking die de voorbije jaren werd uitgebouwd tussen Bosland en bedrijventerreinen is daarin voorbeeldstellend op Vlaams niveau en een sterke basis om op verder te werken.

Unieke waarde maar ook bedreigingen

Het bufferen van water vormt een belangrijke uitdaging voor de toekomst

Het is duidelijk dat Bosland natuurwaarden herbergt op een schaal die uniek is voor Vlaanderen. Het gebied is essentieel voor het behoud van heide, vennen, laagveen, elzenbroekbos, landduin en berken-eikenbos met bijhorende soorten. De aanwezigheid van ruimtebehoevende soorten, habitatspecialisten en veeleisende habitatcomplexgebruikers wijst op een hoge natuurkwaliteit, die op haar beurt steunt op grote natuurlandschappen met een vrij grote systeemintactheid. Op deze manier fungeert het gebied als een **strategische schakel in een euregionale natuurstructuur** en als bron van waaruit soorten omliggende, minder optimale gebieden koloniseren. Veelal gaat het om relictten van dezelfde historische heide zoals vb. Riebosserheide, Blekerheide, ...die echter door antropogene ontwikkelingen in meer of mindere mate geïsoleerd zijn komen te liggen en nu stap voor stap terug verbonden en opgewaardeerd kunnen worden.

Er zijn echter niet alleen natuurtroeven, maar ook een aantal belangrijke uitdagingen willen we deze natuurparels voor de toekomst in stand houden.

In vergelijking met leem- en kleigronden, hebben **zandgronden** een beperktere buffering en zijn daarom gevoeliger voor verzuring, verdroging en uitloging van belangrijke voedingsstoffen. Deze abiotische basisconditie is bepalend en een belangrijk aandachtspunt voor de realisatie van natuurwaarden.

Vele van de beekvalleien in Bosland zijn momenteel sterk **verdroogd**. De oorzaken voor de verdroging kunnen velerlei zijn: verdiepte ligging van de beken, drainering in functie van landbouw en (weekend)recreatie en een toename in de oppervlakte verhardingen.

De **eutrofiëring** van oppervlakte- en grondwater vormt de basis voor de achteruitgang van de abiotische kenmerken, die op hun beurt de instandhouding van bepaalde (voedselarme) habitats bedreigen.

Hier op een doordachte en planmatige manier het hoofd aan bieden is een belangrijke verantwoordelijkheid voor de regio en iets waar de oprichting van een nationaal park een onmisbare bijdrage kan aan leveren. Dit vereist een dubbele aanpak. In de eerste plaats natuurherstel op **stysteemniveau** waarbij natuurgebieden verbonden, vergroot en gebufferd worden en waarbij de hydrologie hersteld wordt. Hierdoor wordt robuuste natuur gecreëerd die in de toekomst duurzaam kan blijven bestaan en gewapend is tegen een veranderend klimaat. Daarnaast moet ingezet worden op natuurherstel op **soortniveau** waarbij in dit robuuste landschap specifieke ingrepen gedaan worden om aan de vereisten van een aantal zeldzame soorten te voldoen die vandaag in de gevarenzone zitten. De inspanningen langs deze twee sporen verlopen parallel en zijn onderling complementair met het oog op het behoud en de versterking van de unieke biodiversiteit van Bosland.

Klimaat

Droogte heeft een grote impact op toekomstige landbouw- en natuurproductie

De voornaamste gevolgen van het **veranderende klimaat** zijn meer periodes met hitte- en droogtestress, stormen en gewijzigde neerslagpatronen. Deze wijzigingen hebben een **impact op mens, dier en het milieu**; wat kan resulteren in een wijzigend levenscomfort, het (lokaal) uitsterven of koloniseren van soorten of het ontwrichten en ontstaan van nieuwe ecosystemen.

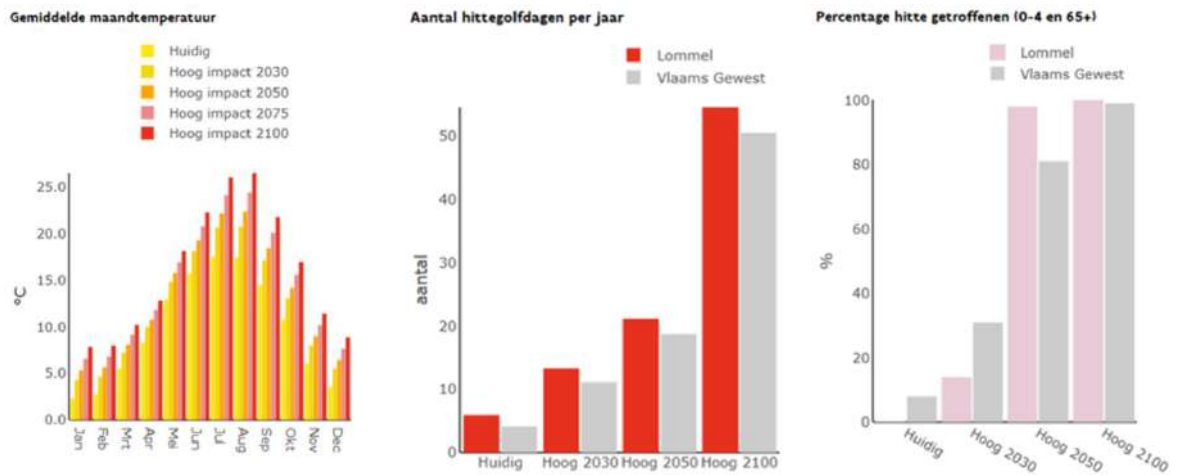
Op het terrein worden al verschillende effecten waargenomen in Bosland. De toegenomen droogte zorgt voor een hogere uitval in kunstmatige bosaanplantingen en ook de frequentie en periode van risicovolle tijden voor bosbranden nemen toe. Een andere vaststelling is de verhoogde toename van windworp (i.e. bomen die omvallen of boomkruinen die uit bomen worden gerukt) door enkele intense voorjaarsstormen de voorbije jaren.

Klimaatadaptatie en **klimaatmitigatie** vinden in belangrijke mate plaats in Bosland en het herstellen van natuurlijke ecosystemen speelt voor beide een grote rol. Evenwichtige en robuuste ecosystemen leveren tal van ecosysteemdiensten, waarvan er op hun beurt ook verschillende een rol spelen in het werken rond klimaatverandering, zoals verkoeling, infiltratie, wateropslag en koolstofcaptatie.

Om de **voornaamste klimaatrisico's in Bosland** te beschrijven, wordt het Vlaams klimaatportaal geraadpleegd. Dit portaal integreerde het zogenaamde 'business as usual' scenario, het hoog-impact klimaatscenario dat weergeeft wat er kan gebeuren als we gewoon verder gaan zonder bijkomende beleidsmaatregelen en technologische innovaties. Omdat deze tool enkel op gemeentes kan inzoomen, werd de stad Lommel gekozen als proxy voor Bosland.

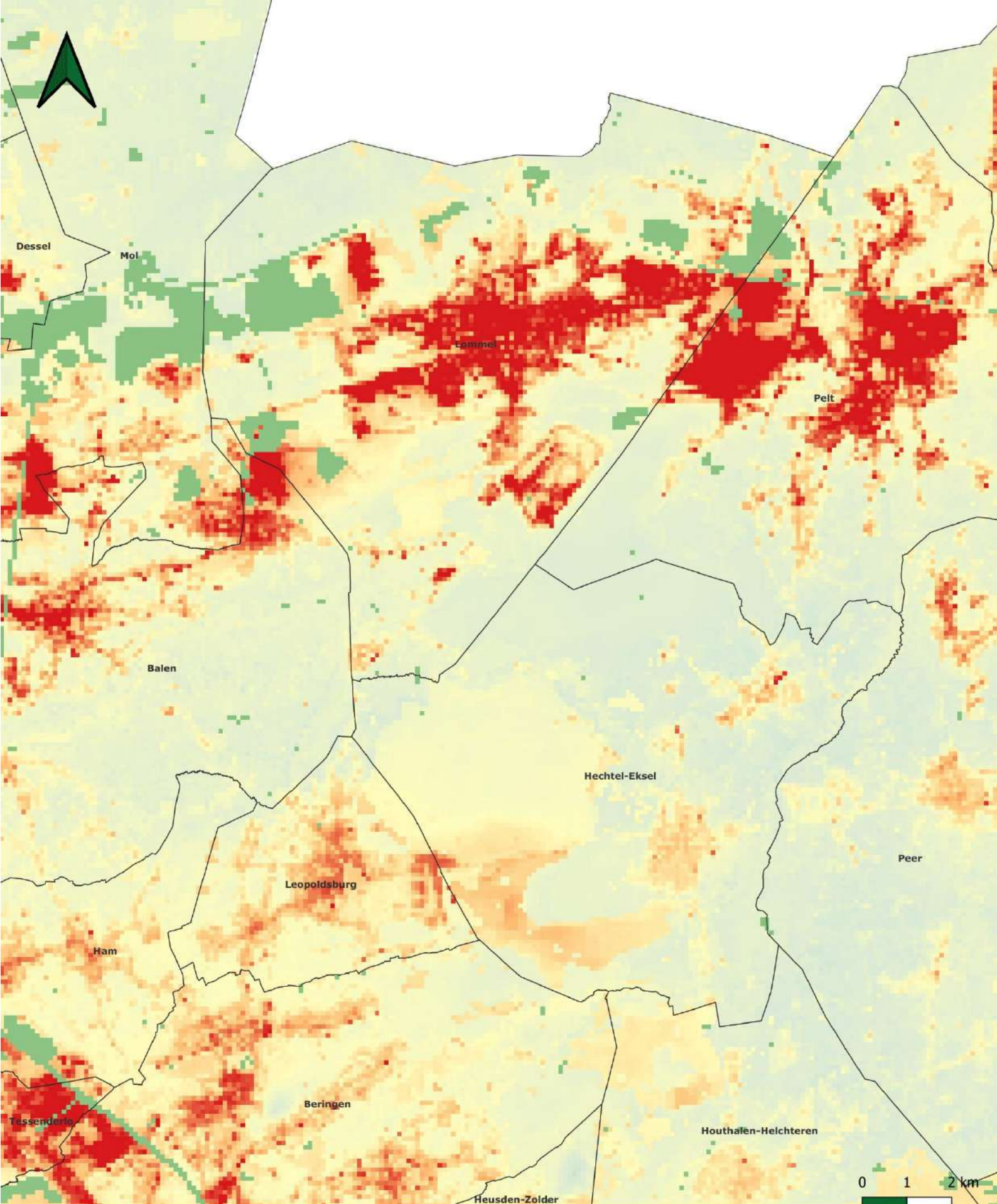
Hitte

Jaarrond wordt een verhoogde gemiddelde maandtemperatuur en een verhoogd aantal hittegolfdagen verwacht (zie grafieken). Omwille van de geografische ligging warmt Bosland (Kempen) gemiddeld meer op dan de rest van Vlaanderen, met een sterkere opwarming in de zomer (tot +9°C). In dit scenario krijgt tegen 2050 de volledige kwetsbare bevolking (-4 en +65 jaar) in Bosland jaarlijks te maken met **hittestress** in het gebied.

Grafieken die ruimtelijk duiden wat de mate van hittestress zal worden in Lommel in het 'business as usual' scenario.

De hittekaart toont vooral een ernstige problematiek rond dicht bebouwde zones, zoals de dorpscentra. Open ruimtes, bossen en waterlichamen vormen op hun beurt **koeltezones** ([Bijlage: Kaartenbundel - Hittestress](#)).

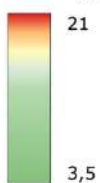

Kaart - Hittestress

Achtergrond © 2023 Google Satellite | Bron © DOV Vlaanderen

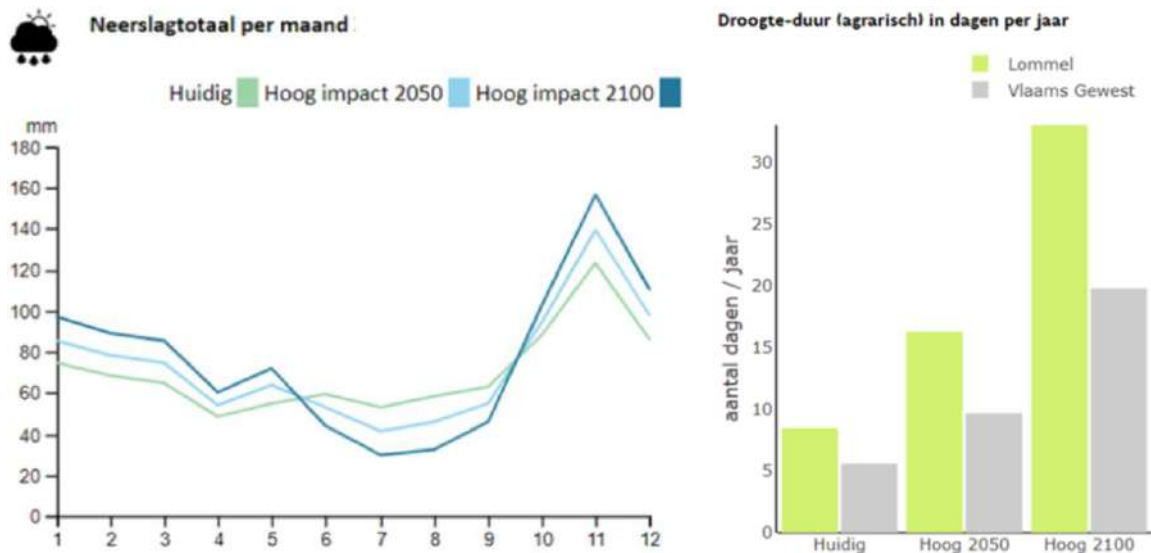
Gevoeligheid voor hittestress

(aantal verwachte hittedagen per jaar tegen 2050)

Droogte

De verwachte neerslagtotalen geven een sterke tendens van minder neerslag in de zomermaanden en een toename van neerslag in de wintermaanden (zie onderstaande grafiek). De combinatie van de **topografie** (waterscheidingslijn), de zandige bodems en de sterk uitgediepte en rechtgetrokken waterlopen, zorgt ervoor dat water snel wegstroomt uit het gebied, waardoor Bosland gevoelig is voor droogte (**Bijlage: Kaartenbundel - Droogtegevoeligheid**). Anderzijds hebben zandgronden wel de capaciteit om grote hoeveelheden neerslag vlot te laten infiltreren waardoor er ook kansen zijn.

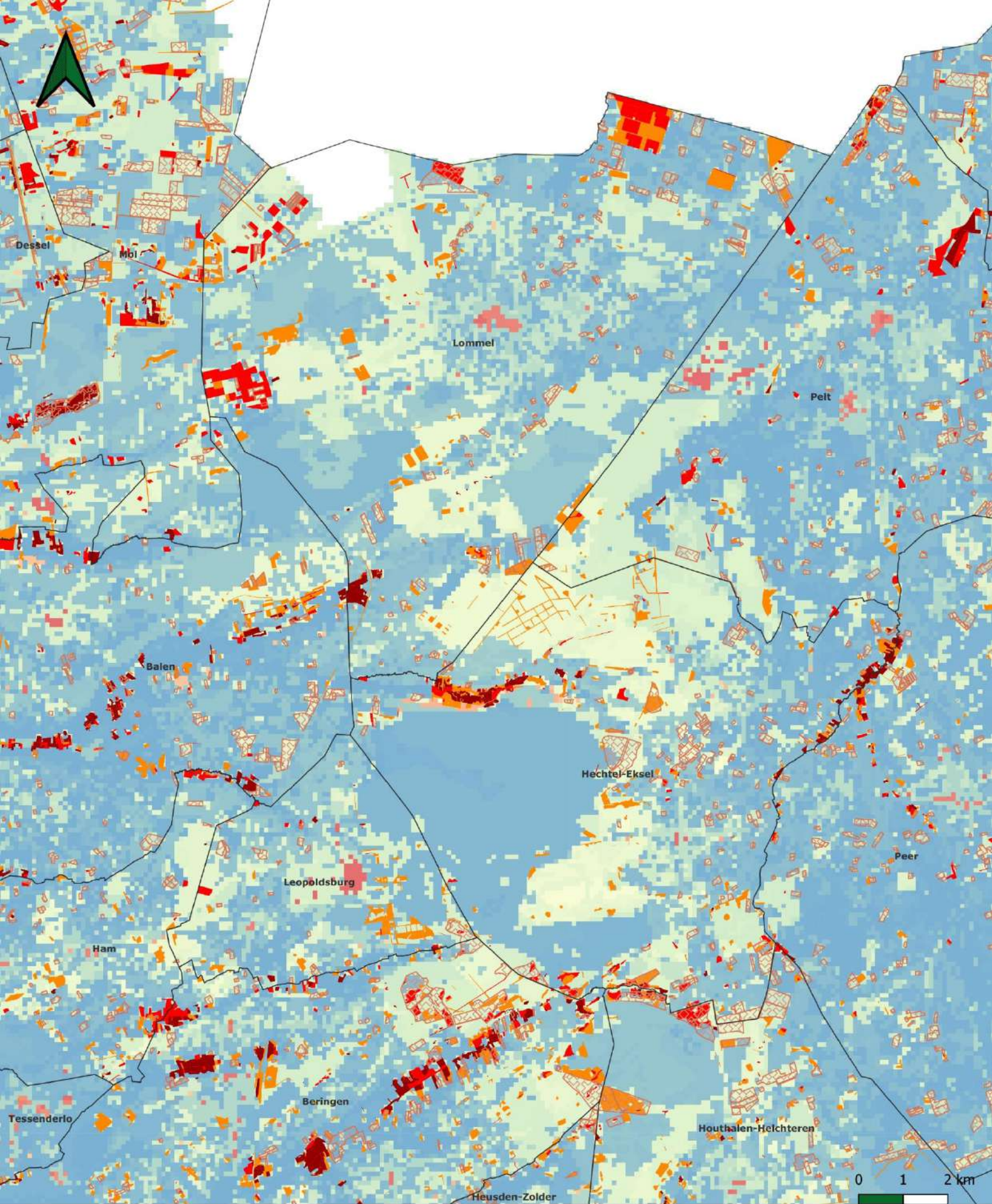

Verwachte neerslagtotalen en risico op agrarische droogte in Lommel in het 'business as usual' scenario.

De droogterisico's worden in Bosland bovendien versterkt door de vele maatregelen die in het verleden werden genomen om nattere zones te draineren. Dit leidde tot systematische grondwatertafeldaling en tot droogstaande of droogvallende vennen en beekvalleien. Verder is er een degradatie van de aanwezige veensystemen, die volgens de modellen verder zullen afbreken. Deze **verdroging** heeft een sterk negatieve impact op vele soorten die afhankelijk zijn van watergebonden leefgebieden.

De te verwachte agrarische droogte is een specifieke droogte-indicator die uitdrukt hoeveel dagen er zullen zijn met te lage bodemvochtgehalten, waarbij gewassen en vegetatie significante droogtestress ervaren, met groeiverlies en zelfs vegetatiesterfte tot gevolg. Hierin duidt bovenstaande grafiek duidelijk aan dat er in Bosland een **grote impact zal zijn van droogte op landbouw- en natuurproductie**. Uitdagingen zijn de omgang met het beschikbare water, plantkeuzes, enz.

Het is belangrijk om proactief maatregelen te nemen om de oorzaak en gevolgen van droogte te mitigeren. Om bijkomende grondwateraanvulling te realiseren en **droogteresistentie** op te bouwen, is het aangewezen om gericht op zoek te gaan naar plekken waar waterinfiltratie of -retentie kan opgevaardeerd worden. Hiervoor kan gekeken worden naar het functioneren van het lokale watersysteem (**Bijlage: Kaartenbundel - Waterinfiltratie + Waterretentie**). Op veel plaatsen in en rond de valleigebieden, en in bepaalde laaggelegen gebieden zoals vb. de Lommelse Meren, zijn grote oppervlakken aanwezig waar water langdurig kan vastgehouden worden in het ecosysteem. Dit effect is voornamelijk tijdelijk en seizoensgebonden maar ook hier en daar permanent. Hier is te zien dat er veel mogelijkheden zijn om water vast te houden, ondanks de doorgaans grote droogtegevoeligheid in Bosland.

Kaart - Droogtegevoeligheid

Achtergrond © 2023 Google Satellite | Bron © DOV Vlaanderen

Risico droogtestress (2050)

Kwetsbare ecotopen droogte (2050)

Kwetsbare landbouwpercelen droogte (2050)

Wateroverlast

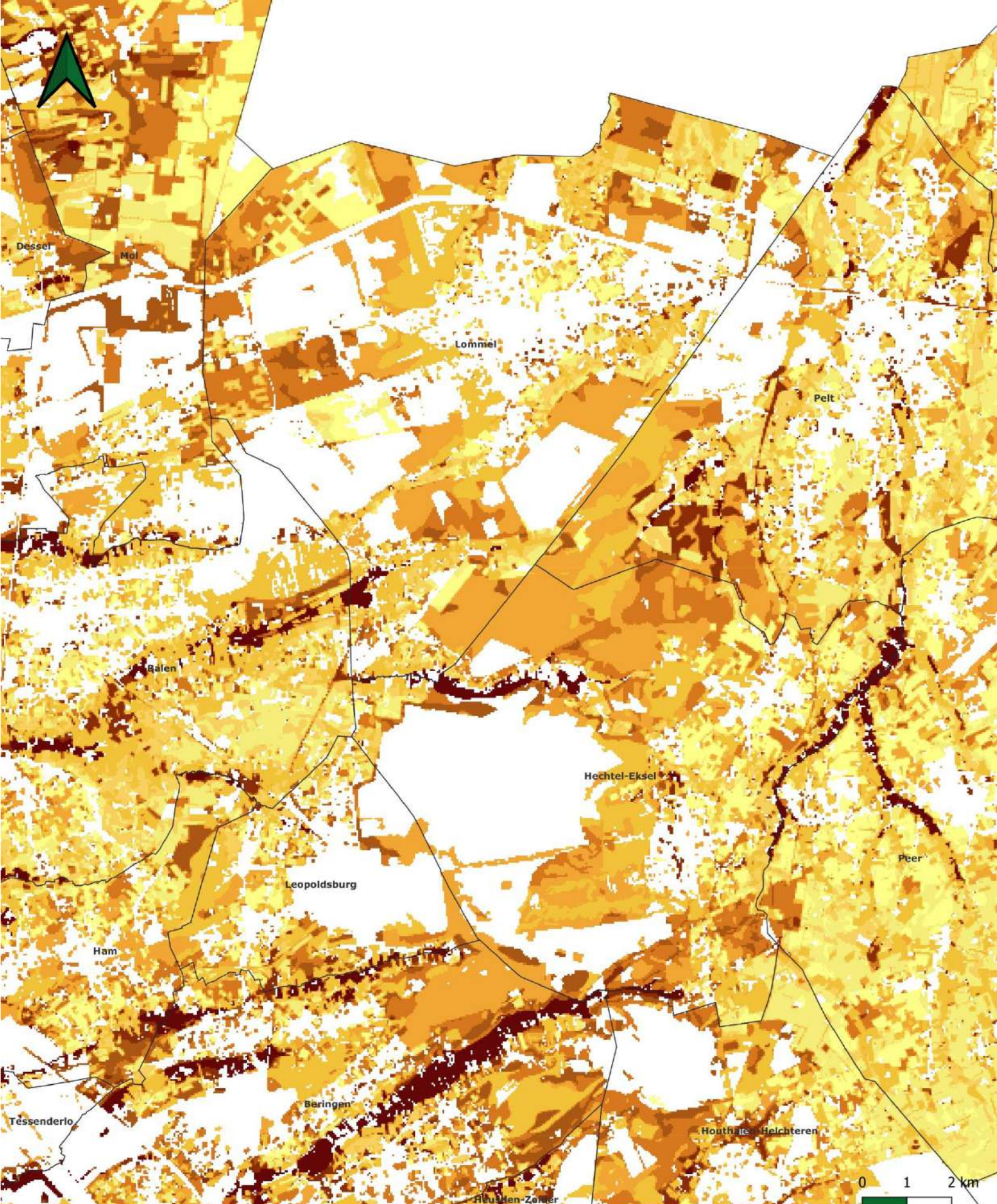
De overstromingsdruk door neerslag en vanuit waterlopen zal toenemen door het frequenter voorkomen van extreme neerslag het hele jaar door, en hogere gemiddelde neerslag in de wintermaanden. Omwille van de droge aard van de Kempen, loopt Bosland op dit vlak minder risico. Enkel op bepaalde knelpunten met ingebuisde waterlopen, te veel verharding of verdichting en in lageregelegen zones is deze problematiek aanwezig. Bij piekneerslagen kunnen er piekdebieten ontstaan op de waterlopen, waarbij ook overstorten in werking treden. Dit leidt tot lokale uittreding uit de waterlopen. Aangezien het beekwater momenteel nog van onvoldoende kwaliteit is (eutroof), is er een **risico op vervuiling in de valleigebieden**. Hier dient in Bosland met de nodige aandacht gehandeld te worden.

Koolstofopslag in de bodem

De aanwezigheid aan organische stof beïnvloedt zowel de fysische, chemische als de biologische eigenschappen van een bodem. De belangrijkste effecten zijn de stabilisatie van de bodemstructuur, vergroting waterdoorlaatbaarheid, stimulatie van het bodemleven, verhoging waterabsorberend vermogen, leverancier van nutriënten, buffer tegen verzuring en duurzame vastlegging van koolstof in de bodem.

Terwijl in **permanent grasland, natuur- en bosgebieden** de aanwezigheid van voldoende organische stof meestal is gegarandeerd, hebben talrijke landbouwgebieden een kritisch lage voorraad aan organische stof. Omwille van de diverse voordelen, zeker op zandgronden, is het nastreven van een voldoende gehalte van organische stof gewenst.

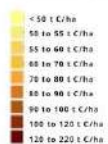
De grondsoort **veen** verdient bijzondere aandacht. Veenbodems kunnen enorme hoeveelheden koolstof opslaan en via hun sponswerking slaan ze bijzonder grote hoeveelheden water op (**Bijlage: Kaartenbundel - Koolstofopslag in de bodem**). Bij ongunstige weeromstandigheden, zoals droogte, degradeert veen en komen grote hoeveelheden broeikasgassen vrij. Het blijft daarom essentieel om de veenbodems te beschermen.

Kaart - Koolstofopslag in de bodem

Bron © DOV Vlaanderen

Koolstofvoorraad in de bodem

3.3 Erfgoed

Het gebouwencomplex van het Hobos vormt een belangrijke erfgoedsite in Bosland

In dit deel wordt een bondig overzicht gegeven van de **erfgoedkwaliteiten** en de huidige erfgoedwerking. Een uitgebreide historische lezing van het gebied en de hieruit volgende erfgoedkwaliteiten is te vinden in de Landschapsbiografie van Nationaal Park Bosland en haar ruimere omgeving.

We benaderen in deze analyse het landschap als een palimpsest. Het fysisch milieu van Bosland (met name de zandige ondergrond en de bovenlopen van waterlopen), een weinig talrijke bevolking en het feit dat de evoluerende economische activiteiten vaak aan andere, nieuwe locaties waren gebonden, droegen ertoe bij dat het erfgoed uit alle tijdperiodes overal verspreid aanwezig en leesbaar is. Hierdoor kunnen we spreken van een **bijzonder waardevol erfgoedlandschap**. Het herkennen en het lezen van het landschap, inclusief het erin aanwezige erfgoed, is boeiend en verrijkend maar juist omwille van de diversiteit en de hoeveelheid niet altijd gemakkelijk.

Het vergt een zekere mate van expertise om het **cultuurlandschap** als palimpsest te ontrafelen, lezen en interpreteren. Hoewel elk erfgoeditem thuishoort in een bepaalde chronoculturele periode, kunnen erfgoeditems ook op een diachronische manier thematisch worden gerangschikt. Een **thematische benadering** helpt om de erfgoedkwaliteiten hierna bondig te schetsen. Deze benadering helpt ook om later de erfgoedkwaliteiten van het Nationaal Park Bosland verder te onderzoeken, waarderen en ontsluiten.

De laatste **14.000 jaren** hebben continu mensen gewoond in het gebied dat we nu kennen als Bosland. Hun vele activiteiten en de evolutie van die activiteiten tijdens de verschillende chronoculturele periodes vanaf de steentijd tot vandaag resulteerden in een verscheidenheid van erfgoed op archeologisch, landschappelijk, bouwkundig en cultureel vlak.

Duik in 14.000 jaar landschapsevolutie

De eerste 8.000 jaar leefden de mensen als nomadische **jager-verzamelaars**. Hun sporen vinden we in de vorm van uitgestrekte sitecomplexen, met concentraties van vooral vuurstenen artefacten, meestal in de nabijheid van water. Soms zijn hun kampen te linken aan een inmiddels begraven landschap. Veenpakketten bewaren het verhaal van een evoluerend landschap dat via vele tussenstadia transformeerde van een kaal ijstijdlandschap naar een boslandschap. De invloed van het landschap op de mens was in die lange periode zeer groot en niet andersom.

Ongeveer 6.000 jaar geleden werd de jager-verzamelaar langzaam een **sedentaire landbouwer**. Een keerpunt want dit had ook invloed op het landschap met de eerste ontbossingen en de eerste heidegebieden. Landbouw en technologische evoluties - na vuursteen ging de mens metaal, eerst brons en dan ijzer, als grondstof gebruiken - hadden niet alleen een invloed op het landschap maar ook op de sociale verhoudingen tussen de mensen. Handel en ambachten speelden hierin ook een rol. Chronoculturele periodes volgden elkaar in een steeds sneller tempo op en de culturen lieten hun sporen na in de vorm van voorwerpen,

bodemsporen zoals huisplattegronden, akkercomplexen zoals **'Celtic Fields'**, begraafplaatsen, (zand)wegen, gegraven waterlopen, molens, boerderijen, kerken, kapellen, bosaanplantingen, vloeiveiden, nieuwe gehuchten enz.

Recenter, zo'n anderhalve eeuw geleden, deed de **industrie** zijn intrede in het gebied. Fabrieken en tuinvijken kregen hun plaats in het landschap. Landbouw, handel en ambachten werden grootser aangepakt. De bevolking groeide en het bebouwde deel van het landschap werd groter. Het grootste conflict van de twintigste eeuw, de **Tweede Wereldoorlog**, liet aangrijpende sporen na. De laatste decennia komt de focus meer op natuur en natuurrecreatie - en het grootste bos van Vlaanderen wordt een attractieve en doordacht georganiseerde bestemming.

Thematische rangschikking

De chronologische aanpak van erfgoed levert mooie maar vaak anekdotische verhalen op. Bij een thematische aanpak is dat anders. Een thematische benadering maakt het 'lezen' van het landschap met het daarin aanwezige erfgoed overzichtelijker. Het resultaat is een erfgoedverhaal dat binnen een bepaald thema een evoluerend en samenhangend beeld door de verschillende tijdsperiodes heen schetst. Een dergelijke benadering toont de meest kenmerkende en zeker de meest zichtbare erfgoedverhalen van een streek. In Bosland gaat dit over verhalen met betrekking tot het **agrarische, militaire en industriële erfgoed**. Dit erfgoed in al zijn aspecten (archeologisch, landschappelijk, bouwkundig en cultureel) 'tekende' Bosland.

Agarisch erfgoed

Hedendaagse restant van Celtic Fields in Pelt

Van alle soorten erfgoed aanwezig in het gebied, is het agrarisch erfgoed het meest sprekende: het agrarisch erfgoed is het nauwst verbonden met de geschiedenis en het uitzicht van het gebied. Zo zijn er **'Celtic Fields'** (raatakkers daterend vanaf de late bronstijd tot de Romeinse tijd), verschillende hoeves, wind- en watermolens, houtwallen enz. terug te vinden in het gebied. Ook de ijzertijdgrafheuvels, religieuze gebouwen, (trage) wegen... maken deel uit van dit verhaal.

De heidevelden, de wateringen en de dennenbossen springen het sterkst in het oog. In de negentiende eeuw vatte de Belgische staat het plan op om in de economisch achtergestelde Kempen delen van de 'woeste' gronden om te zetten in wateringen: grote oppervlakten geïrrigeerde graslanden of vloeiveiden. Een **eeuwenoud bevoeiingssysteem** werd toegepast op 'industriële' schaal door gebruik te maken van het water uit de pas gegraven kanalen. De **Grote Watering** in Lommel is een voorbeeld van dergelijke vloeiveides. Hier is de techniek van graslandbevoeiing voorgedragen voor een **UNESCO erkenning** als immaterieel cultureel erfgoed van de mensheid. De vloeiveiden zijn niet enkel cultuurhistorisch waardevol: ze zijn rijk aan fauna en flora, waaronder zeldzame soorten, en leveren hierdoor een sterke bijdrage aan het behoud van een grote biodiversiteit. De wateringen werden al vrij snel niet alleen voor productie van gras/hooi gebruikt, maar de houtproductie in de vorm van snelgroeiende populieren won aan belang.

Het grootste deel van de 'woeste' gronden werd omgezet in **dennenbossen**, netjes aangeplant op geometrische percelen met als oorspronkelijk doel zo snel mogelijk zo veel mogelijk hout te produceren. Deze dennenbossen zijn kenmerkend in het huidige landschap.

De overblijvende **heidevelden** in Bosland zijn restanten van de uitgestrekte eeuwenoude heidegebieden die tot in het midden van de negentiende eeuw een deel hebben uitgemaakt van het landbouwsysteem als graasgebied voor het vee (schapen) en als haalgebied (plaggen, turf, leem, honing...). Ze hebben nu niet alleen een cultuurhistorisch belang maar ze zijn natuurlijk ook een specifiek biotoop voor fauna en flora.

Verbonden met de landbouwtraditie en de lokale gebruiken, is er ook een rijkdom aan **roerend erfgoed** (voorwerpen, documenten, foto's, en ook streekproducten zoals elixir, boekweitpannenkoeken, gagelbier, balkenbrij), **levend erfgoed** (Kempisch heideschaap) en **immaterieel erfgoed** (verhalen, tradities en gebruiken zoals witteren (bevloeien), het feest van Sint Theunis, poeren...).

Het agrarisch erfgoed vormt een rijke basis om de streekidentiteit te versterken. Hier kan ook met nieuwe initiatieven op voortgebouwd worden.

Militair erfgoed

Joe's Bridge vormde de springplank voor de start van Operation Market Garden

Het talrijk aanwezige militaire erfgoed uit de **Tweede Wereldoorlog** is van internationaal belang.

Langs het Kanaal Bocholt-Herentals zijn vele bunkers aanwezig als herinnering aan de verdediging die werd opgeworpen net voor het begin van de Tweede Wereldoorlog. Tijdens **Operation Market Garden** midden september 1944 vormde Bosland de startplaats voor het grondoffensief in de vorm van de operaties Garden, Beecher en Hurry On. Brug 9 in Lommel-Barrier, ook bekend als **Joe's Bridge**, was de springplank voor de operatie Garden. Rond brug 12 (weg van Lommel naar Luykgestel) startte de operatie Beecher en in Sint-Huibrechts-Lille (Pelt) staken Britse troepen het kanaal over in het kader van de operatie Hurry On.

De **Duitse en Poolse militaire begraafplaatsen** in Lommel zijn belangrijke herdenkingsplaatsen. Binnen hun werking wordt sterk ingezet op een educatieve vorming van de jeugd. De Duitse militaire begraafplaats is de grootste in zijn soort buiten Duitsland. Ook het **'Geheim kerkhof'** van de verzetsstrijders in Hechtel-Eksel is een herinneringsplek met een buitengewone erfgoedwaarde. Vele verhalen, getuigenissen, documenten... geven deze plekken betekenis.

Het splinternieuwe museum **'Liberation Garden'**, de Britse begraafplaats 'Leopoldsborg War Cemetery', de Belgische militaire begraafplaats van Leopoldsborg en het Kamp van Beverlo met veel bouwkundig erfgoed zijn dan weer gelegen in de directe nabijheid van Bosland.

Industrieel erfgoed

Een typische teutenwoning in Eksel

Naast agrarische en militaire erfgoedkwaliteiten komen er eveneens verschillende vormen van **industrieel erfgoed** voor. De **teutenhandel** was een typerend streekfenomeen en deze ambulante handel was een voorloper van de industriële activiteiten in de regio. Er zijn verschillende teutenhuizen (Eksel, Sint-Huibrechts-Lille, ...) die dit illustreren.

Omstreeks het midden van de 19de eeuw werden **kanalen** (Kanaal Bocholt-Herentals, Kanaal van Beverlo) aangelegd, enkele decennia later kwamen de spoorwegen erbij (Houthalen-Achel en de IJzeren Rijn) en de grote verkeerswegen werden verhard. De verbeterde mobiliteit zwengelde de economie in de Noorderkempen aan. Het landschap onderging een diepgaande transformatie, waarbij de oorspronkelijke grofkorreligheid plaats maakte voor geometrische vormen. Dit startte met de eerder besproken vloeiveides die op industriële schaal aangelegd werden voor de hooiproductie ter ondersteuning van het militair kamp.

Het landschap zou nog ingrijpender veranderen. In de tweede helft van de 19de eeuw vestigde een nieuwe vorm van bedrijvigheid zich in het gebied: de **zandwinningsindustrie**. Vandaag zijn de vele zandwinningsputten waarneembaar in het landschap; de oudere als kleine vijvers (Lommel-Kattenbos) de nieuwere als een netwerk van rechthoekige plassen (bv. plas Heuvelse Heide). Sommige zijn nog steeds in gebruik als groeve (bv. groeves van Sibelco ter hoogte van Maatheide in Lommel).

Naast de zandwinningsindustrie kwam eveneens de **zinkindustrie** in de tweede helft van de 19de eeuw op gang, eerst in Overpelt en later in Lommel. Beide industrieën brachten heel wat welvaart en een aanzienlijke bevolkingsgroei met zich mee. De geometrisch aangelegde tuinvijeken (Overpelt-Werkplaatsen, Lommel-Werkplaatsen) zijn een duidelijke erfenis hiervan. Ook de zandwoestijn van de Lommelse Sahara, die oorspronkelijk tot stand kwam door de verontreiniging van de zinkindustrie, is een product van deze periode.

Een andere erfenis van de industriële geschiedenis in Bosland zijn de uitgestrekte, geometrisch aangelegde **naaldbossen**, die ook bij het agrarisch erfgoed werden vermeld. De oorspronkelijke heidegebieden werden vanaf het midden van de 19de eeuw namelijk stelselmatig bebost ter ondersteuning van houtproductie. Het hout werd gebruikt in de industriebekkens van Luik en later in de ontluikende **Limburgse mijnsector**. De geometrische structuur van dit soort bosbouwplantages is vandaag nog altijd zichtbaar, bijvoorbeeld in het Pijnven.

Erfgoedkwaliteiten vragen om een erfgoedwerking

Er is een groot, maar grotendeels nog te ontginnen, potentieel voor een kwalitatieve en unieke erfgoedbeleving in Bosland. Een thematische benadering maakt het 'lezen' van het landschap met het daarin aanwezige erfgoed makkelijker en overzichtelijker. In de huidige erfgoedwerking wordt alvast ingezet op **onderzoek, behoud en beheer** en wordt een **publiekswerking** uitgerold die een verdiepende landschapsbeleving biedt.

3.4 Toerisme en Recreatie

Voor de analyse van het toeristisch-recreatief aanbod en de attractiviteit van Bosland focussen we ons op de gemeenten Hechtel-Eksel, Lommel, Peer en Pelt. Een beetje artificieel, want Bosland genereert een **effect op de ruime regio** en gaat hiermee een relatie aan. Bosland is geen losstaande entiteit maar deel van een groter geheel, dat zich verder uitstrekt over de Vlaamse en Nederlandse Kempen.

Huidig toeristisch aanbod

Onthaal

Het gebied is vandaag voorzien van kwalitatieve onthaalinfrastructuur

Vandaag beschikt Bosland in de gemeenten Hechtel-Eksel, Lommel, Peer en Pelt over **vier hoofdonthalen en vier nevenonthalen**, een netwerk van **Gastheren** en toeristische infokantoren, die samen de belangrijkste functies rond bezoekersonthaal invullen ([Bijlage: Kaartenbundel - Huidige onthaalzones](#)). Het onthaalnetwerk in en rond het park verzekert een continue bevestiging aan bezoekers dat ze op de goede weg zitten.

Om de bezoekers goed te onthalen en recreatiestromen goed te geleiden, werd de onthaalinfrastructuur volgens een **gezamenlijke beeldkwaliteitsvisie** uitgebouwd. Ondanks de grote aantrek op bezoekers vinden recreanten, eens ze erop uit trekken in het gebied, de totale rust, ver weg van de hectiek, diep in de natuur.

Een herziening van dit onthaalnetwerk in functie van de ontsluiting van het Nationaal Park Bosland is nodig en biedt kansen om ook een kwalitatieve upgrade en passende diversificatie van de onthaallocaties te realiseren.

Kindvriendelijke attracties en speelelementen

De gladde speelslang vormt een belangrijke eyecatcher voor kinderen in de Lommelse Sahara

Er zijn in en rond Bosland tal van **originele kindvriendelijke attracties** - bijzondere belevingselementen en producten die een hoge aantrek hebben op toeristen en recreanten en versterkend zijn voor de landschapsbeleving voor jong én ouder.

Voorbeelden hiervan zijn de vele en goed gezoneerde speelbossen in Bosland met land-artinstallaties die plots opduiken langs de wandelroutes, het Klankenbos in Pelt met openlucht muziekinstallaties, avontuurlijke thematochten zoals de Sahara Expeditie, de Vlinderwandeling of de Nachtzwaluwsafari (**Bijlage: Kaartenbundel - Speelzones**).

Bosland is - dankzij deze op kinderen gerichte inrichting - het **grootste avonturenbos van Vlaanderen** en neemt hierdoor een sterke positie in als kindvriendelijke attractiepool. Het **kindvriendelijk aanbod** is en blijft een belangrijke en prioritaire productlijn.

Bosland proeven

Een lokale Gin vervaardigd met Boslandkruiden en versterkt met dennenappeldistillaat afkomstig van de grove den

Er is een sterke traditie in samenwerken met toeristische ondernemers en producenten. Er is een uitgebreid en kwalitatief assortiment van Boslandproducten die lokaal en met passie door vakmensen ontwikkeld zijn en aangeboden worden: Boslandkoeken en -pralines, Tree Gin, Bosland Gin, Bosland Thee, het **Kinderboek Pixie Pix** in Bosland, ...

Erfgoedbeleving

Hoewel het gebied een rijke historie kent, is er op vlak van erfgoed eerder een projectmatige en evenementgericht bezoekersaanbod. De grote verhalen worden nog niet verteld of ontsloten, de kleine verhalen worden wel met de lokale inwoners of met de echte kenners ontgonnen.

Op vlak van erfgoed is er dus nog een enorm potentieel om bezoekers een verdiepende ervaring te bieden van het landschap.

Wandelen

Bosland is een echt wandelwalhalla voor groot en klein

Het **wandelroutenetwerk** is dankzij recente investeringen en goed beheer van een hoogwaardige kwaliteit (**Bijlage: Kaartenbundel - Wandelen**). Maar liefst 70% van deze routes loopt over een kwalitatief netwerk van rustige zandpaden. Er zijn twee typen netwerken: de **wandellussen** in de natuurkernen en het overkoepelende **wandelknooppuntenetwerk**. Het aanbod aan wandelingen varieert van korte afstanden en themaroutes tot meerdaagse trajecten. Er is ook aan recreanten met **honden** gedacht via de inrichting van 8 zones waar honden vrij mogen loslopen.

Bijzondere landmarks zoals de **Reus van de Bosland** zijn via het wandelnetwerk bereikbaar en zorgen voor een sterke landschapsbeleving. In aanloop naar een Nationaal Park erkenning wordt er vanaf 2024 een meerdaags wandelaanbod gelanceerd: een 133km lange **Nationaal Park Bosland Trail**.

Sportief en recreatief fietsen

Zowel sportieve als recreatieve fietsers vinden hun gading in Bosland

Er is een ruim opgezet **Limburgs fietsroutenetwerk** in Bosland waarin zowel recreatieve als sportieve fietsers hun gading vinden (**Bijlage: Kaartenbundel - Fietsen**). Het netwerk is goed aangesloten op netwerken in de grensregio (over provincie- en landsgrenzen heen). Het Mountainbikenetwerk Noord-Limburg laat mountainbikers én gravelfietsers dan weer genieten van maar liefst 134 km aan uitdagende routes over **onverharde en rustige paden** (**Bijlage: Kaartenbundel - Mountainbiken**). Dit netwerk is logisch aangesloten op de Nederlandse variant.

Het architecturale landmark **Fietsen door de Bomen** in Hechtel-Eksel zorgt voor een sterke aantrek op fietstoeristen én biedt tegelijk een unieke landschapsbeleving.

Paardrijden

Kwalitatieve routes en paardvriendelijke horecazaken zijn talrijk in Bosland

Bosland is een van de weinige gebieden in Vlaanderen waar paardrijden in de natuur echt mogelijk is. Er zijn duidelijk bewegwijzerde onverharde bos- en zandpaden die deel uitmaken van het **Ruiternetwerk Limburg** (**Bijlage: Kaartenbundel - Paardrijden**).

Er zijn dan ook talrijke paardvriendelijke horecazaken in het gebied. Er loopt momenteel een project om dit netwerk verder op te waarderen om nog beter tegemoet te komen aan de noden van paard en ruiter.

Voor langeafstandslopers

Er zijn uniform bewegwijzerde loopparcoursen in vijf natuurgebieden in het gebied: Kolonie, Sahara, Waaltjesbos, Kattenbos en Holven (**Bijlage: Kaartenbundel - Lopen**).

Drie van de vijf zijn onderling verbonden, zodat de langeafstandslopers op conditie kunnen trainen. Deze **Vlaamse Natuurlopen** bezorgen snelle en trage lopers een optimale natuurbeleving.

Rolstoel -en buggyvriendelijke paden

Het rolstoelvriendelijk wandelpad Wandelen met Wielen in Pelt bevat tal van belevingselementen voor bezoekers

In Bosland zijn er 7 sfeervolle routes die speciaal ingericht zijn voor bezoekers die gebruik maken van een rolstoel of kinderwagen.

De bekendste routes zijn vandaag **Wandelen met Wielen** in Pelt, het **Lieveheersbeestjespad** in Hechtel-Eksel en de **Vlinderwandeling** in Lommel.

Logies

Grote vakantie domeinen zoals campings en parken zorgen voor heel wat bedden in Bosland

Er is in Bosland een **mooi spreiding en variatie** aan type logies in alle prijs- en kwaliteitscategorieën:

	Jeugd verblijf	B&B	Camper terrein	Camping	Hotel	Kamer gerelateerde logies	Terrein gerelateerde logies	Vakantie park	Vakantie woning	Totaal aantal logies	Totaal aantal bedden
Hechtel-Eksel	5	6		2		1	1	1	7	18	1088
Lommel	6	12	1	2	8	5		1	10	39	8117
Pelt	9	17	5	1	1	3	1		29	57	799
Totaal	20	35	6	5	9	9	2	2	46	114	10004

Bron: Departement Cultuur, Jeugd, Media + Toerisme Vlaanderen + Statbel Toerisme (cijfers 2023)

Opvallend is het hoge aantal slaapplekken. Dit heeft te maken met de grootschalig opgezette **campings en vakantieparken** die samen goed zijn voor 87% van het totaal aantal slaapplekken (**Bijlage: Kaartenbundel - Grote vakantiegebieden in ruime omgeving**).

De landschappelijke kenmerken (bossen, meren, uitgestrekte landschappen) verklaren de ligging van deze campings en vakantieparken. Het logiesaanbod kent een zeer positieve evolutie: sinds 2017 is het aantal logies verdubbeld. Vooral het aanbod aan kleinschalige logies neemt sterk toe, zoals de vakantiehuizen, gastenkamers en B&B's.

Naast logies voor toeristen is er ook een **ruim aanbod van logies voor jeugdgroepen**. Ook voor de jeugdverblijven zijn de landschappelijke kenmerken een belangrijke verklaring: hier kunnen kinderen en jongeren nog **een écht onvergetelijk avontuur** in de natuur beleven. Van de 124 jeugdlogies in Limburg liggen er dan ook 20 jeugdverblijven in Bosland.

USP van Bosland

Natuurbeleving voor de 'natuurbeschermers van de toekomst' neemt heel wat vormen aan in Bosland

Bosland haalt het kind in je naar boven... want door de jaren heen is Bosland uitgegroeid tot het **'meest kindvriendelijke bos van Vlaanderen'**. De expliciete en prioritaire keuze om het gebied kindvriendelijk te ontwikkelen en de effectieve realisatie van deze ambitie, zorgt vandaag voor een onderscheidende positie ten opzichte van andere natuurparken binnen een straal van 100 kilometer.

Attractiviteit van Bosland

Het **verblijfs-toerisme** is een belangrijke graadmeter voor de toeristische attractiviteit van een bestemming. Ook andere bezoekerscijfers tonen aan dat Bosland **een enorme aantrek** heeft op toeristen en recreanten.

Uit onderzoek blijkt voorts dat de Limburgse Kempen bij toeristen hoog scoort op vlak van **faciliteiten voor kinderen** en gezien wordt als **de meest kindvriendelijke regio van Vlaanderen**. Toeristen, voornamelijk afkomstig uit België en Nederland, komen om uit te rusten en te ontspannen.

Dat dit specifiek van toepassing is op Bosland, blijkt uit volgende analyse.

Wandelaars en fietsers

Jaarlijks worden zo'n 500.000 **wandelaars** geteld in onze natuurgebieden. Het landmark 'Fietsen door de Bomen' heeft een zeer grote aantrek en telde sinds de opening in 2019 maar liefst 800.000 **fietsers**. Investerings in toeristische infrastructuur leveren een directe meerwaarde voor de regionale economie.

Fietsen door de Bomen: een internationaal gekende topattractie in het hart van Bosland

Aankomsten en overnachtingen

Met maar liefst 1.891.113 overnachtingen in 2019 realiseren de Boslandgemeenten (Hechtel-Eksel, Lommel, Pelt en Peer) samen **43% van alle overnachtingen in Limburg** en 7% van alle overnachtingen in Vlaanderen.

Toeristen verblijven ook langer in de Boslandse logies: **gemiddeld 4 nachten** in Bosland t.o.v. 3 nachten in Limburg. Bosland is een aantrekkelijke bestemming voor binnenlandse toeristen (ongeveer 70% komt uit Vlaanderen en boekt een dichtbijvakantie) én buitenlandse toeristen (met Nederland als belangrijkste buitenlandse markt). Ongeveer 60% van de verblijfstoeristen zijn families met kinderen (campings, vakantieparken en woningen) en jeugd in groepsverband (jeugdlogies). De andere verblijfstoeristen zijn voornamelijk koppels zonder kinderen.

Ondernemerschap & gastvrijheid

Erkenningsmoment van een lichte Gastheren in Bosland

Dat toerisme en recreatie een hefboom zijn voor de economische ontwikkeling wordt bewezen door het aantal jobs in toerisme. Er zijn **2.532 mensen actief binnen de toeristische sector**, waarvan 898 zelfstandige ondernemers en 1496 loontrekkenden.

Hiermee heeft toerisme een aandeel van 8.5% van de totale tewerkstelling in Hechtel-Eksel, Lommel en Pelt. Deze tewerkstelling is bovendien duurzaam omdat deze jobs locatiegebonden zijn en de positieve groei van toerisme zich afspiegelt in toenemend ondernemerschap en in de creatie van verblijfsaanbod.

Er zijn vandaag maar liefst **61 Bosland Gastheren en -vrouwen**: toeristische ondernemers die 'gastvrij van nature' zijn. Deze Boslandse uitbaters van logies en attracties volgden stuk voor stuk een Boslandtraining en zijn onze beste ambassadeurs. Ze geven toeristen als echte connaisseurs goede tips om erop uit te trekken.

Overzicht

400 km wandelroutes

50ha speelbossen

300 km fiets/mountainbike routes

Tal van prehistorische, agrarische en militaire erfgoed sites

150 km ruiterroutes

**2532 jobs in toerisme en recreatie (2021)
8,5% van de volledige arbeidsmarkt
61 Bosland Gastheren -en vrouwen**

70 km looproutes

**114 logiesverstrekkers en
10.004 bedden (2023)**

Bron: Provincie in cijfers - Statistiek Vlaanderen - Toerisme Vlaanderen - Toerisme Limburg - Bosland

3.5 Vanuit de huidige kwaliteiten een doorkijk naar de visie

Het landschap heeft een kenmerkend profiel dat talrijke overgangen kent - van **hoge zandgronden** naar **beekdalen tot veenbodems**. Deze overgangen of gradiënten ontstonden in de ijstijd en laten zich vandaag nog lezen in het landschap. Dit zorgt voor een bijzonder landschapsbeeld dat anders is dan louter vlakke, heuvels of plateau en kent grillige variaties. Het wordt daardoor gekenmerkt door een **hoge multifunctionaliteit**. Dat in deze overgangen sporen zijn gevonden van vroege menselijke activiteiten bewijst de schoonheid en aantrekkelijkheid van het gebied. Dit landschap met haar **rijke natuur- en erfgoedwaarden** is de troefkaart van het Nationaal Park Bosland.

Een kenmerkend gradiëntlandschap met hoge natuur- en erfgoedwaarden

Het landschap strekt zich veel verder uit dan de contouren van Bosland vandaag. Het verbindt via de flanken van het Kempisch Plateau de Lage Kempen en de Hoge Kempen, Vlaanderen en Nederland. Het vormt een **typerend gradiëntlandschap** waarin een rijke diversiteit aan habitats en fauna en flora voorkomen. De topografie maakt van Bosland een brongebied van vele waterlopen. De dominante zandbodems bepalen heel sterk hoe er met dit water wordt omgegaan en deze wisselwerking zorgt, samen met de omvang van het gebied, voor een **grote biodiversiteit**.

Dit landschap leidde ook tot een specifieke **mens-natuurrelatie**, waardoor er een grote diversiteit aan erfgoedkwaliteiten voorkomen. Aan de hand van archeologische vondsten, vaak van internationale waarde, worden erfgoedkwaliteiten bestendigd en verder onderzocht. Ze bieden ook een kijk in het verhaal van dit erfgoed en vormen een leidraad om rond ontsluiting en beleving te werken binnen het Nationaal Park Bosland. Hedendaagse initiatieven ondersteunen dit. Verschillende vormen van gebruikersinformatie bewijzen dat het landschap een plek is om op adem te komen. Dit is te zien in de landschappelijke evolutie van de laatste tientallen jaren, die wordt aangedreven door mens en natuur.

Met de opkomst van de (ontginnings-)industrie, de diensteneconomie en de vrijetijdseconomie, veranderde zo de omgang en de relatie met het landschap. Men zocht steeds naar nieuwe manieren om het landschap te beheersen, bewerken en bewonen. Het heidelandschap van weleer transformeerde naar een landschap dat ingekleurd werd door mijnhoutaanplantingen en landbouw. Dit wordt geïllustreerd door het groot contingent aan **agrarisch erfgoed**, jonge bosgebieden en landbouwgebieden in de regio. Het militair verleden wordt vertolkt door **militair erfgoed** en het grote Militair Domein het Kamp van Beverlo. Ook het **industriële verleden** zorgde voor een significante impact, met als voorloper de zandgroeves die grote waterplassen vormen waar erfgoed, natuur en recreatie samenkomen.

Landschappelijke impressie van het huidige Nationaal Park Bosland

De regio kende lange tijd een beperkte **ontsluiting**. De kanalen, sporen en wegen brachten nieuwe dynamieken teweeg. Met name het Kanaal Bocholt-Herentals had een sterk aanzuigeffect op industriële

ontwikkelingen. Deze **industrialisatie** vormt een breuk met het verleden: de weinig vruchtbare gronden boden ruimte voor andere economische activiteiten. Dit had ook een invloed op de demografische ontwikkeling, die positief evolueerde. Sinds de jaren zestig is er toenemende aandacht voor de ecologische, sociale en culturele waarden van het landschap. De perifere ligging heeft de verstedelijking relatief beperkt gehouden.

De bebouwing blijft eerder geconcentreerd in en rond de dorpskern en wordt gestructureerd door de grote verbindingswegen, waardoor er relatief **veel open ruimte** bewaard bleef in de gebieden die zich binnen de contouren van de verbindingswegen bevinden. Dit heeft mede geleid tot het behoud van de **grote natuurzones**, waardoor het gebied rijk aan groen is.

Multifunctionaliteit in de gradiënt

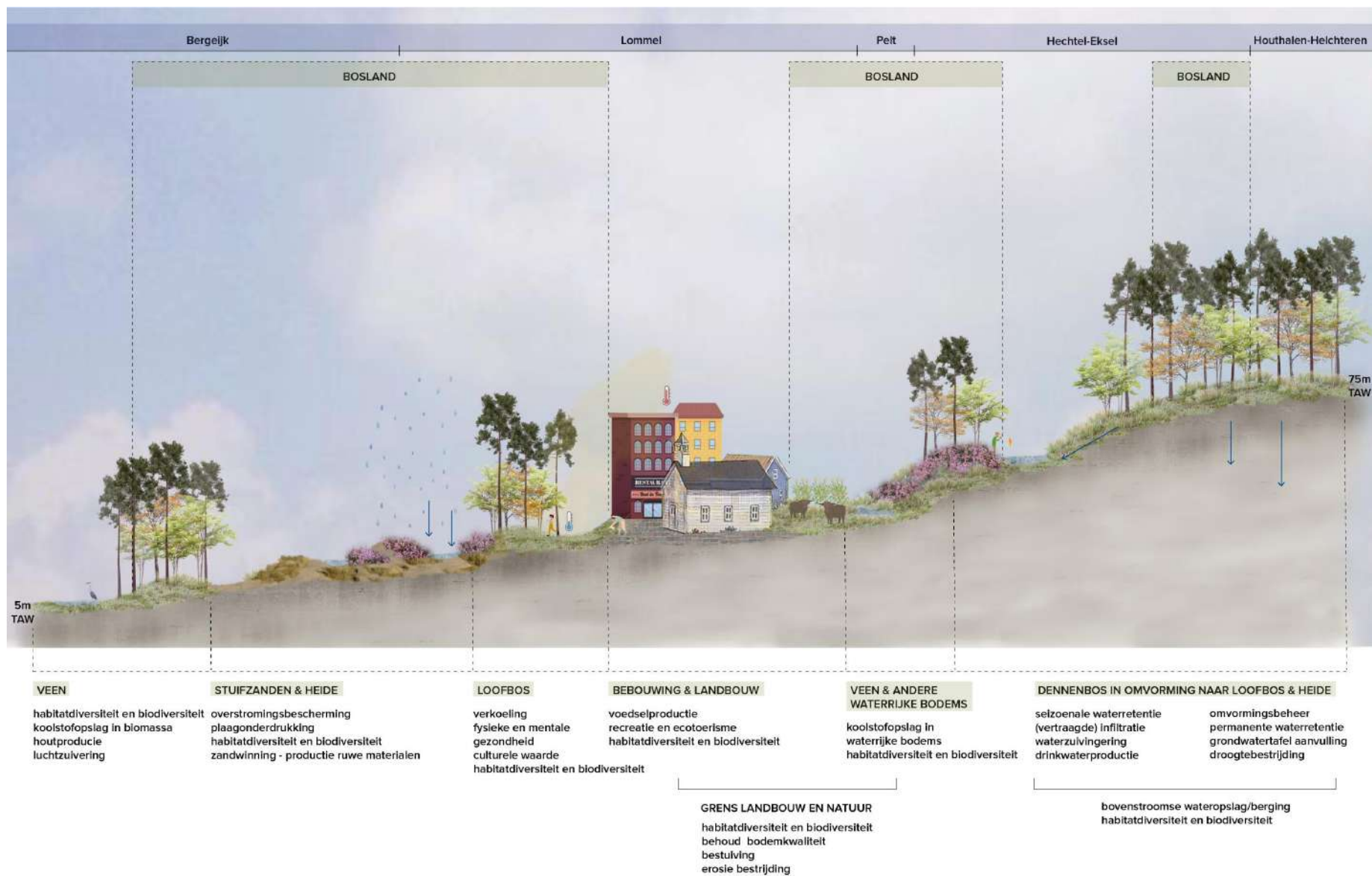
Het ecosysteem Bosland levert een reeks ecosystemediensten aan de mens. Sommige zijn zeer concreet, voornamelijk **producerende diensten**, en worden al jaren gevaloriseerd, zoals de productie van hout, drinkwater of heideplaggen. Het zijn echter de **regulerende en ondersteunende diensten** die voor **duurzaamheid** zorgen in het landschap, en die verzekeren dat de producerende diensten die vandaag geleverd worden er morgen ook nog zijn. Dergelijke regulerende diensten zijn bijvoorbeeld water dat kan infiltreren en de grondwatertafel op niveau kan houden, bodems die water een tijdje vasthouden en zo ook zuiveren, bomen en bossen die de lucht zuiveren en vruchten produceren die voedsel en een thuis kunnen worden voor dieren.

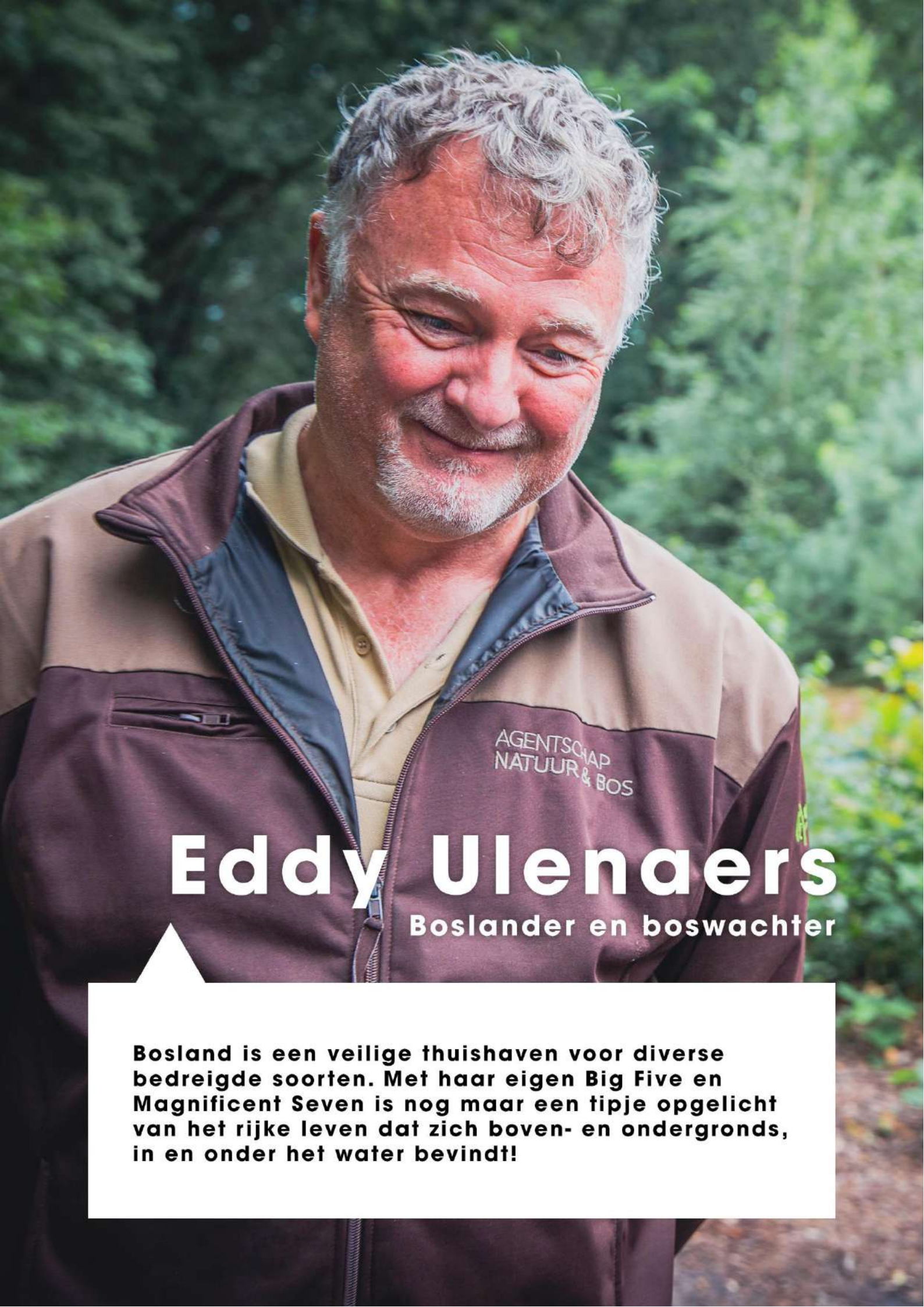
Ecosystemediensten zoals waterbuffering in Resterheide

Deze diensten verzekeren het natuurlijk functioneren van een omgeving. Door haar landschappelijke gradiënten en de daaruit volgende bodem- en watereigenschappen, wordt het landschap van Bosland gekenmerkt door een hoge multifunctionaliteit. Doorheen de gebiedsanalyse komen verschillende facetten van deze ecosystemediensten aan bod. De analyse van de bodem- en het watersysteem leert waar in het landschap het infiltreren, opslaan, zuiveren en bufferen van water mogelijk is en welke impact dit kan hebben op de bodemkwaliteit, de biodiversiteit en klimaatmitigatie en -adaptatie. In onderstaande figuur wordt getoond waar in het **Bosland gradiëntenlandschap** welke ecosystemediensten te vinden zijn.

De natuurkwaliteiten zijn een meerwaarde voor recreatie, mentale en fysieke gezondheid, cultuur, educatie en het behoud van de lokale leefomgeving. Vandaag wordt er door de gebiedscoalitie reeds gewerkt rond het **bestendigen en versterken** van de natuur en de ecosystemediensten, zodat inwoners en bezoekers, maar vooral ook toekomstige generaties hier nog lange tijd wel bij varen. Via de oprichting van een Nationaal Park wordt deze **integrale aanpak** verduurzaamd.

Illustratie: Multifunctionaliteit in de gradiënt. Meer details zijn in de Landschapsbiografie te vinden.

Eddy Ulenaers

Boslander en boswachter

Bosland is een veilige thuishaven voor diverse bedreigde soorten. Met haar eigen Big Five en Magnificent Seven is nog maar een tipje opgelicht van het rijke leven dat zich boven- en ondergronds, in en onder het water bevindt!

4 Van Bosland naar Nationaal Park Bosland

4.1 Voorstelling Nationaal Park Bosland

Natuurkern Nationaal Park Bosland

Nationaal Park Bosland vanuit vogelperspectief

Op het hellend Noord-Zuid Massief van de Kempische Laagvlakte tot het Kempisch Plateau, diagonaal doorsneden door de waterscheidingslijn, bevindt zich Nationaal Park Bosland. Een **noord-zuid natuurmassief van 5.032 ha** vormt zich op het grondgebied van 3 gemeenten: **Lommel, Pelt en Hechtel-Eksel**.

De unieke gradiënten en exposities uiteten zich in natuurkernen met een **variërend en waardevol landschap** van o.a. bos, heide, vennen, graslanden, duinen, waterplassen en vloeiveiden.

De begrenzing van alle natuurkernen is de **contour** van het Nationaal Park Bosland. Dit wordt verder beschreven als '**natuurkern Nationaal Park Bosland**' ([Bijlage: Kaartenbundel - Natuurkern Nationaal Park Bosland](#)).

Kaart - Natuurkern Nationaal Park Bosland

Achtergrond © 2023 Google Satellite

 Natuurkern Nationaal Park Bosland (5 032 ha)

Het grootste deel van de afgebakende natuurkernen is **in eigendom van de coalitiepartners**: gemeenten Hechtel-Eksel, Lommel en Pelt, ANB, Natuurpunt en Sibelco. In samenspraak werden op perceelsniveau gebieden afgebakend en aangeduid als natuurkern voor het Nationaal Park. Het resultaat is een gedragen contour die voor **94,4%** (of 4.748 ha) in eigendom is van de vermelde coalitiepartners (zie onderstaande tabel).

In enkele gevallen zijn percelen opgenomen die niet in eigendom zijn van de coalitiepartners zoals eigendommen van OCMW's en Kerkfabrieken en individuele private percelen (4,5% of 227 ha van de totale oppervlakte). Er werd in deze fase nog geen expliciete toestemming gevraagd voor het intekenen van deze percelen. De opname van deze gebieden wordt echter gemotiveerd door de combinatie van (zeer) beperkte oppervlakte, invulling en ligging:

- Gelegen in natuurgebied
- Reeds met een belangrijke natuurwaarde
- Middenin of aansluitend bij zones die opgenomen zijn als natuurkern
- Verbinding vormend tussen natuurkernen.

Natuurkern Nationaal Park Bosland			
Grondgebied	Oppervlakte (ha)	Eigendom	Oppervlakte (ha)
Lommel	2.573 (51%)	Coalitiepartners	4.748 (94,4%)
Hechtel-Eksel	1.411 (28%)	Privaat	120 (2,4%)
Pelt	1.048 (21%)	Andere ¹	107 (2,1%)
		Onbekend	57 (1,1%)
TOTAAL (ha)	5.032		5.032

Oppervlakte(aandeel) van natuurkern Nationaal Park Bosland op grondgebied van deelnemende gemeenten en naar eigendomstitel.

1: Andere eigenaars zijn: Provincie Limburg, OCMW Hechtel-Eksel, Kerkfabriek Overpelt, Kerkfabriek Hechtel-Eksel, Vlaamse Waterweg, Dienst Scheepvaart, ...

Het militair domein **Kamp van Beverlo**, gelegen ten zuidwesten van natuurkern Nationaal Park Bosland, maakt vandaag geen deel uit van het Nationaal Park. De relatie van dit domein tot natuurkern Nationaal Park Bosland verdient echter wat meer uitleg. Het bijzonder omvangrijke gebied van ca. 5.530 ha wordt gekenmerkt door een zeer hoge systeemintactheid en een **uitzonderlijke natuur- en landschapskwaliteit** voor verscheidene karakteristieke Kempense natuurtypen. Het bestaande protocol tussen Defensie en ANB geeft garanties voor een **geïntegreerd beheer** op het militair domein. Omwille van de natuurkwaliteit, het beheer en de ligging is dit domein ontegensprekelijk een enorme versterking van Nationaal Park Bosland. Samen met het aangrenzende Pijnvencomplex vormt dit het **meest aaneengesloten en minst verstoord natuur- en bosgebied van heel Vlaanderen** en het is zonder meer een Vlaamse biodiversiteitshotspot.

Werkingsgebied Nationaal Park Bosland

Naast de strikte contour zijn er heel wat gebieden en elementen die de verdere ontwikkeling van het Nationaal Park ondersteunen, versterken of faciliteren. Dit gaat van **ecologische uitbreiding** van het park, over **versterken van de beleving** in en rond het park tot **verduurzaming in omgevende landbouw en industrie** enz. Heel wat van deze impulsen zijn te definiëren in bepaalde gebieden die een fysieke relatie hebben met de natuurkern Nationaal Park Bosland. Andere impulsen (zoals vakantieparken en erfgoedbeleving) liggen wat verder af van de natuurkern Nationaal Park Bosland of hebben een conceptuele relatie met het park. Alle aanduidingen van impulsgebieden zijn gedragen door de coalitiepartners.

De som van de natuurkernen en alle impulsen die dit park voeden en doen groeien, ruimtelijk gedefinieerd of conceptueel, wordt beschouwd als het werkingsgebied van het Nationaal Park. Dit wordt verder beschreven als '**werkingsgebied Nationaal Park Bosland**'.

Soorten impulsgebied

Impulsgebied in Nationaal Park Bosland

De impulsen worden ondergebracht in drie types impulsgebieden: **ecologische, belevings- en productieve impulsgebieden**. Hoewel per impulsgebied naargelang de vooropgestelde ontwikkelingen voor 1 hoofdtype impuls gekozen is, is er in realiteit vaak een **verweving** van diverse functies en acties in elk impulsgebied.

Ecologische impulsgebieden (EIG)

Nationaal Park Bosland verbindt en versterkt waardevolle natuur zodat de kraamkamer zich verder kan ontwikkelen op vlak van biodiversiteit. Dit gebeurt via impulsen die de waardevolle natuurkernen **verbinden, versterken, bufferen, vergroten of ontwikkelen**. Deze maken de natuurkernen robuuster, milderen negatieve milieudrukken en zorgen voor ecologische stapstenen of corridors. De ecologische impulsgebieden hebben een belangrijke strategische ligging die in de regel **fysiek geconnecteerd** is met de natuurkern Nationaal Park Bosland. De gebieden kunnen ook bijdragen aan het ecologisch verbinden van het Nationaal Park met omliggende natuur.

Ook **bestaande natuur** veelal in eigendom van de coalitiepartners en met relevantie voor het park maar decretaal niet als natuurkern te definiëren (niet gelegen in ruimtelijk kwetsbaar gebied of speciale beschermingszone), wordt als een vorm van ecologische impuls beschouwd.

Belevingsimpulsgebieden (BIG)

Het Nationaal Park is een park van en voor bewoners en bezoekers. Zowel binnen de strikte natuurkern als daarbuiten zijn er tal van mogelijkheden om het landschap te beleven, om natuur en erfgoed te ontdekken. Belevingsimpulsgebieden duiden aan waar een Nationaal Park ervaring sterker ontwikkeld kan worden. Hier streven we naar **behoud, verbetering of ontwikkeling** van een Nationaal Park **ervaringsaanbod** op verschillende schalen en voor verschillende doeleinden of doelgroepen. Deze impulsgebieden kunnen in de directe omgeving van de natuurkern Nationaal Park Bosland liggen, maar ook in de ruimere omgeving zonder hierbij fysiek verbonden te zijn met het strikte park. De **connectie** met het park kan **conceptueel** zijn. Van schoolplein tot diep in het Nationaal Park, van vakantiepark tot erfgoedsite: het Nationaal Park straalt uit over een ruimere regio en betreft cultuur, erfgoed en vakmanschap bij het werkingsgebied en de belevingsvolle ontsluiting.

Productieve impulsgebieden (PIG)

In en rond Nationaal Park Bosland wordt er gewerkt aan energie, drinkwater, voedsel, diensten, ... In samenwerking met industrie en landbouw kan er worden gespeurd naar kansen voor **economische natuur** en kan er worden ingezet op **innovatieprojecten** die beschermen tegen o.a. klimaatverandering.

Binnen productieve impulsgebieden kunnen innovatiegerichte initiatieven voortgezet en/of genomen worden die bijdragen aan een **vitale en toekomstbestendige onderneming**. Samenwerking wordt opgezet op basis van gedeelde doelstellingen. Deze gebieden liggen **in de directe omgeving** van de natuurkern Nationaal Park Bosland.

Impulsgebieden op kaart

Enkel als er een fysieke relatie is met de natuurkern Nationaal Park Bosland, zijn de impulsgebieden ook op kaart gezet (**Bijlage: Kaartenbundel - Werkingsgebied Nationaal Park Bosland**). De impulsgebieden zoals afgebakend, kunnen beschouwd worden als **zoekgebieden**. De afbakening op kaart is bijgevolg **indicatief** en voor de eenvoud is vaak gebruik gemaakt van cirkels en ovals. De exacte locatie en omvang van ontwikkelingen worden in de loop van de Masterplanperiode bepaald.

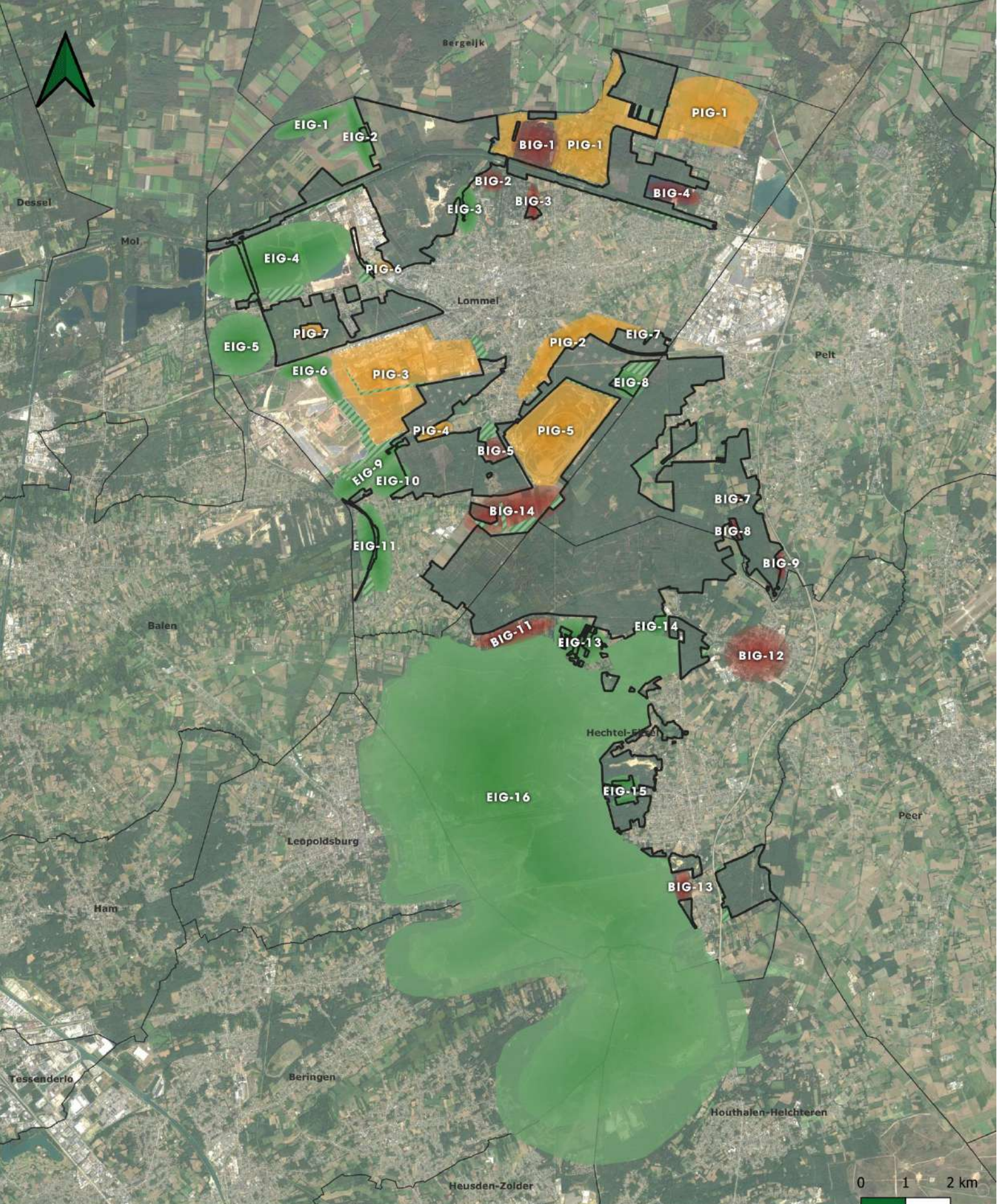
Een uitzondering op bovenstaande is het ecologisch impulsgebied EIG-17 (verzameling bestaande natuur die geen natuurkern is). De zones die onder deze impuls vallen, zijn op perceelsniveau afgebakend.

Acties in impulsgebieden

Binnen de Masterplanperiode heeft Nationaal Park Bosland acties voor ogen in elk van de impulsgebieden, aangepast aan het type impuls, de locatie en functie ten aanzien van het park, de ruimtelijke (boven)lokale context, ... Elk impulsgebied heeft een **nummer** zodat ernaar verwezen kan worden in de acties van het Operationeel Plan. Het nummer wordt voorafgegaan door het type impulsgebied: EIG staat voor ecologisch, BIG voor belevings- en PIG voor productief impulsgebied.

In het **Operationeel Plan 2024-2030** worden alvast een aantal acties opgenomen waarbij ook verwezen wordt naar het impulsgebied of de impulsgebieden waarop deze acties van toepassing zijn.

In **volgende operationele planperiodes** zullen, in samenspraak met de coalitiepartners, ondersteund door input vanuit het bondgenootschap+ en als uitvoering van Vlaams beleid, **bijkomend acties in impulsgebieden** worden geformuleerd.

Kaart - Werkingsgebied Nationaal Park Bosland

Achtergrond © 2023 Google Satellite

 Natuurkern Nationaal Park Bosland (5 032 ha)

 PIG - Productieve impulsgebieden (circa 1500 ha)

 BIG - Belevingsimpulsgebieden (circa 840 ha)

 EIG - Ecologische impulsgebieden (circa 7 500 ha)

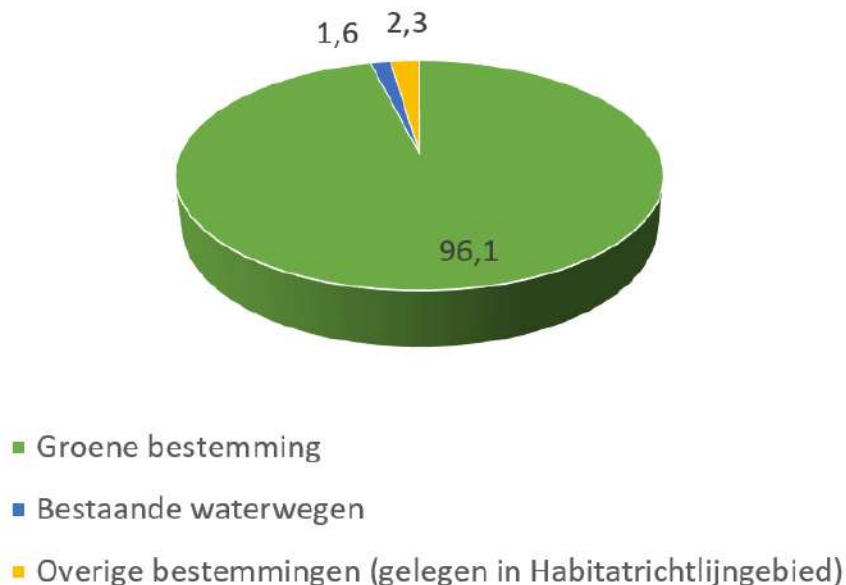
 EIG-17 Ecologische impulsgebieden die voldoen aan de criteria van natuurkern met enige uitzondering dat niet voldaan is aan Art. 4 van het parkendecreet (gebieden zijn niet gelegen in ruimtelijk kwetsbaar gebied of in een speciale beschermingszone) (267 ha)

Bestemmingen en ontwikkelingen

De ontwikkeling en ontsluiting van Nationaal Park Bosland zullen steeds in overeenstemming zijn met en inspelen op het geldende (boven)lokale omgevingsbeleid en de bestemmingen. We verwijzen naar dit onderdeel in het hoofdstuk 'Profielschets Bosland'. Naast lopende planwijzigingen (zoals het Toeristisch RUP Hechtel-Eksel) zullen door de bevoegde overheden in de toekomst aanvullende planwijzigingen kunnen gebeuren ten voordele van de ontwikkeling (in ruime zin) van een Nationaal Park.

De natuurkernen van Nationaal Park Bosland zijn voor **96%** (of 4.837 ha) van de oppervlakte gebieden die vandaag de dag een 'groene invulling' kennen op het gewestplan ('70). Dit vertaalt zich in bestemmingen groen-, natuur-, bos- en parkgebied en bufferzones (**Bijlage: Kaartenbundel - Gewestplanbestemmingen**). Daarnaast bestaat de natuurkern uit de bestemming 'Bestaande waterwegen' (1,6% of 80 ha) en andere bestemmingen (2,3% of 115 ha) gelegen in Habitatrichtlijngebied.

Gewestplanbestemmingen in natuurkern Nationaal Park Bosland

Ook de meeste ecologische impulsgebieden kennen een groene (na)bestemming. Dit is niet het geval voor belevings- en productieve impulsgebieden die diverse gewestplanbestemmingen inhouden (zoals dag- en verblijfsrecreatie, industriegebied en (landschappelijk waardevol) agrarisch gebied).

Om zicht te krijgen op de ruimtelijke ontwikkelingen (juridisch-planologisch e.a.) in en rond Nationaal Park Bosland, is er via het participatietraject een overzicht samengesteld van huidig of toekomstig geldende plannen, visies en programma's met een impact op ruimtelijke ontwikkeling. RUPs, BPAs, erfgoed- en natuurbeheerplannen, mobiliteitsplannen, riviercontracten, ... werden zo op kaart ingetekend - momentopname d.d. december 2022 (**Bijlage: Kaartenbundel - Ontwikkelingenkaart**).

De 'Ontwikkelingenkaart' presenteert een handig overzicht om in het Nationaal Park Bosland geplande acties af te stemmen en te koppelen met lopende plannen en de lokaal geldende planningscontext. De aanduiding van impulsgebieden en het bepalen van passende acties werd hierop afgestemd.

Enclaves en barrières

Zowel in natuurkernen, in (potentiële) verbindingen tussen natuurkernen, als in de ruimere omgeving van Nationaal Park Bosland zorgen diverse **barrières en enclaves** voor ecologische versnippering.

Op vlak van wegverkeer zijn het vooral een aantal gewestwegen die zorgen voor barrièrewerking: N71 (Ringlaan Mol-Lommel), N712 (Mol-Pelt), N746 (Leopoldsburg-Nederland), N73 (Kammerbaan), N715 (Napoleonweg) en N74 (Noord-Zuid Verbinding). Het Kanaal Bocholt-Herentals en het Kanaal van Beverlo en de spoorweg 'Ijzeren Rijn' kunnen door bepaalde soorten eveneens als een (watergerelateerde) barrière worden ervaren.

Gewestwegen zoals de N74 Noord-Zuidverbinding vormen barrières in Nationaal Park Bosland

Voorbeelden van **enclaves** zijn een beperkte woonzone (in Waaltjesbos), een vakantiepark (in Kattenbosserbergen), een autotestbaan (ten noorden van Pijnven), een actieve zandwinningsput (Karrestraterheide), recreatiezones met weekendverblijven (ten zuidoosten van Pijnven) enz. Enclaves in Nationaal Park Bosland zijn aangeduid als een **impulsgebied**. Ook zonevreemde landbouwpraktijken in de natuurkernen en in enkele ecologische impulsgebieden zijn als een soort van enclaves te beschouwen. Binnen de impulsgebieden kunnen acties plaatsvinden die de ontsnippering en de verbinding van het park ten goede komen alsook negatieve milieudrukken mitigeren.

Kaart - Barrières

Achtergrond © 2023 Google Satellite | Bron © 2023 Metadata Vlaanderen

- Nationaal Park Bosland
- Kanaal
- Autoweg (2x2 rijstroken)
- Spoorweg
- Gewestweg (1x1 rijstroken)

Natuurkwaliteit en -beheer

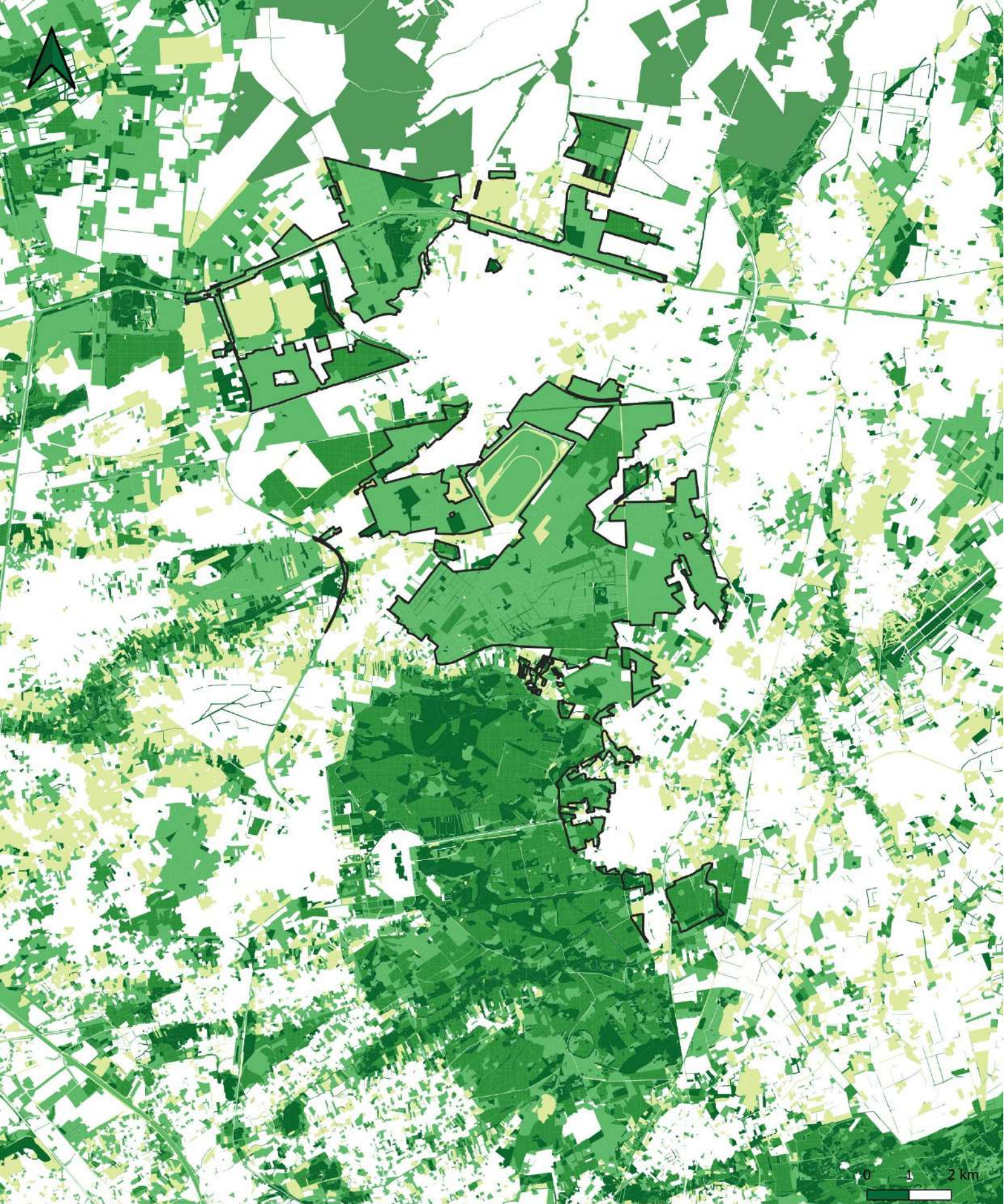
Een goede indicatie voor natuurkwaliteit is de **biologische waardering**, gebaseerd op een inventarisatie van het biologische milieu en bodemgebruik. De biologische waardering in Nationaal Park Bosland is voor **96%** (of 4.836 ha) van de oppervlakte binnen de contour minstens biologisch waardevol (**Bijlage: Kaartenbundel - Biologische waardering**). Duidelijk zichtbaar op de kaart zijn de biologisch zeer waardevolle heide-, stuifduin- en valleigebieden, het complex van biologisch waardevolle en zeer waardevolle bosgebieden en vloeiveiden en de waardevolle (voormalige) grootschalige naaldhoutaanplanten (deels in omvorming). In de ecologische impulsgebieden, waaronder bestaande natuur (EIG-17) en het militair domein Kamp van Beverlo, liggen overigens nog (zeer) waardevolle gebieden.

De Grote Watering in Lommel is Natura2000-habitatrichtlijngebied

Een aandeel van **24%** (of 1.187 ha) en **7%** (of 328 ha) van de oppervlakte van natuurkernen behoort tot het Europese Natura2000 netwerk, respectievelijk **Habitatrichtlijngebied en Vogelrichtlijngebied** (**Bijlage: Kaartenbundel - Natura2000-gebieden**). Hier wordt maximaal ingezet op het realiseren van deze Europese natuurdoelen zodat het Nationaal Park Bosland zijn functie in dit internationale natuurnetwerk in de toekomst maximaal kan vervullen. Voor de rest van de natuurkernen zijn geen Europese natuurdoelen opgelegd. Dit creëert opportuniteiten voor (het experimenteren met) andere beheervormen en biedt kansen om keuzes te maken voor een slimme zonering: rustgebieden versus plaatsen voor recreatie.

Voor gebieden van natuurkern Nationaal Park Bosland die behoren tot het **Vlaams Ecologisch Netwerk (38% of 1.927 ha)** en/of een status als **reservaat (5% of 229 ha)** hebben, verwijzen we naar de kaarten in bijlage (**Bijlage: Kaartenbundel - VEN-gebieden en Bos- en natuurreservaten**).

Kaart - Biologische waardering

Achtergrond © 2023 Google Satellite | Bron © 2023 Mercator Vlaanderen

	Nationaal Park Bosland		Biologisch waardevol (3368 ha)
	Biologisch zeer waardevol (433 ha)		Complexen die biologisch minder waardevolle gebieden bevatten (196 ha)
	Complex van biologisch waardevolle en zeer waardevolle elementen (1035 ha)		Natuurnetwerk Nederland

De natuurkwaliteit van de afgebakende natuurkern wordt tot slot bevestigd doordat het gebied een belangrijk aandeel heeft in actiegebieden van **13 soortenbeschermingsprogramma's** ([Bijlage: Kaartenbundel - Actiegebieden soortenbeschermingsprogramma's](#)).

Voor de gladde slang is een soortenbeschermingsprogramma van kracht

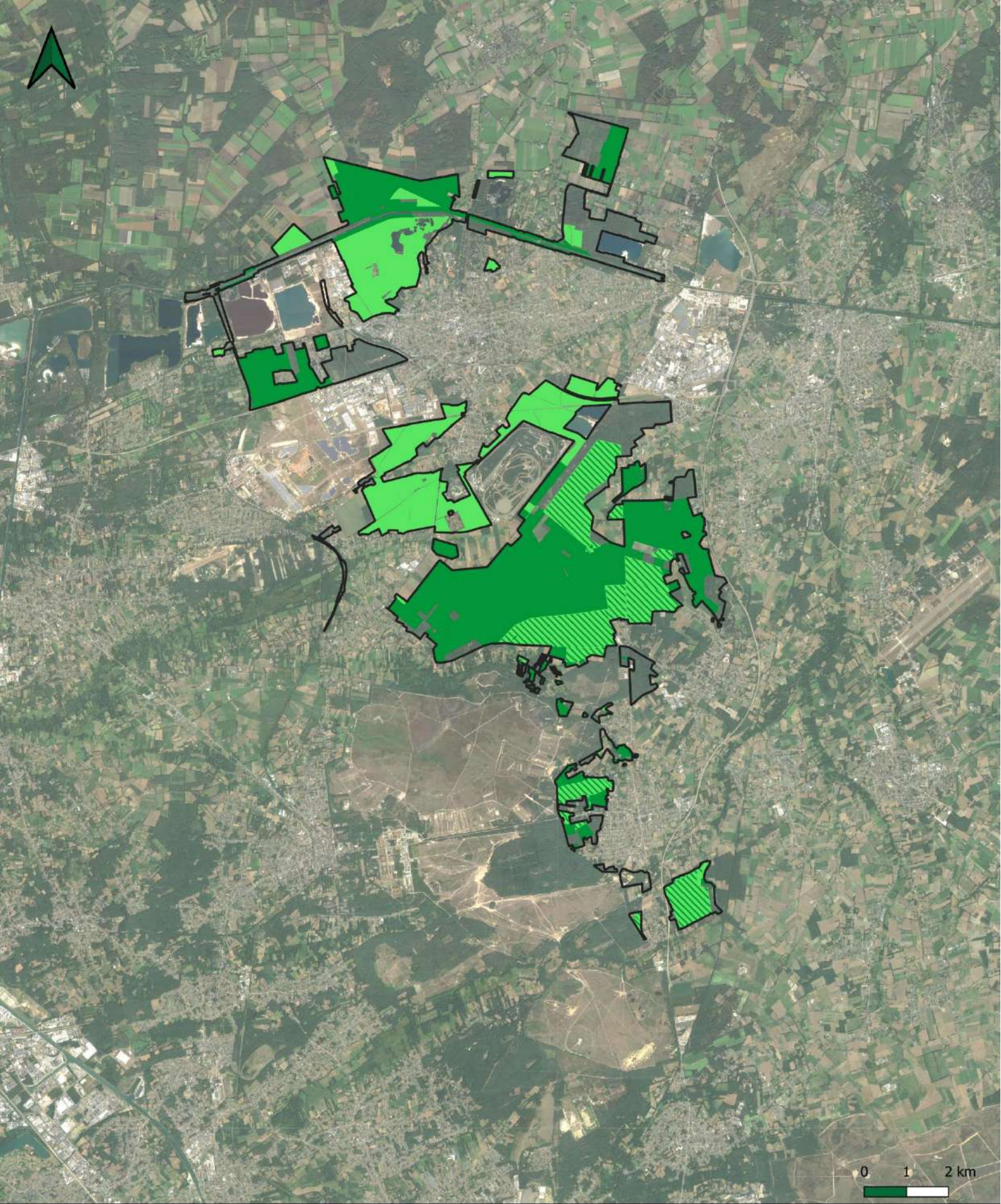
Op vlak van beheer hechten de coalitiepartners veel belang aan de kwalitatieve ontwikkeling en uitvoering van natuurbeheerplannen. Zo maakte de stad Lommel als één van de eerste besturen een groots en ambitieus **natuurbeheerplan** volgens de nieuwe wetgeving en de gemeente Pelt en ANB maakten een geïntegreerd (i.e. inclusie van onroerend erfgoed) beheerplan voor Het Hobos. Reeds bestaande beheerplannen worden momenteel met succes omgezet naar natuurbeheerplannen, waaronder grote domeinen zoals het Pijnven, het bos- en natuurpatrimonium van de gemeente Hechtel-Eksel en Pelt. In deze beheerplannen was er al een zeer sterke afstemming van visies en beheermaatregelen, die uiteraard wordt gecontinueerd.

Het aandeel (toekomstig) natuurbeheer type 3 en 4 in de natuurkern Nationaal Park Bosland is in kaart gebracht en berekend op basis van bestaande (natuur)beheerplannen (vb. stad Lommel, Het Hobos, reservaten) en de intentieverklaringen voor natuurbeheer type 3 en 4 binnen dit en 10 jaar (gemeenten Hechtel-Eksel en Pelt en ANB; omzettingen bestaande beheerplannen en opmaak nieuwe beheerplannen) ([Bijlage: Intentieverklaringen natuurbeheer type 3 en 4](#)). **Binnen 10 jaar (2034)** wordt op deze manier een oppervlakteaandeel in de natuurkern van **74%** (of 3.719 ha) **natuurbeheer type 3 en 4** bekomen. De coalitiepartners engageren zich om de bovenvermelde (lopende) omzettingen van bestaande en opmaak van nieuwe beheerplannen uiterlijk binnen 10 jaar te finaliseren.

(Intentie) natuurbeheer type 3 en 4	Oppervlakte (ha)
Type 3	1.104 (22%)
Type 3 of 4 ¹	752 (15%)
Type 4	1.863 (37%)

Oppervlakte(aandeel) per type natuurbeheer, deels actueel, deels met intentie te bestendigen in beheerplannen uiterlijk in 2034.

1: De gemeenten Hechtel-Eksel en Pelt beslissen in de omzettingsprocedure van hun bosbeheerplannen per deelgebied over de types natuurbeheer.

Kaart - (Intentie) natuurbeheer type 3 en 4 (2034)

Achtergrond © 2023 Google Satellite

- Nationaal Park Bosland
- Type 4 (1863 ha)
- Type 3/4 (751 ha)
- Type 3 (1104 ha)

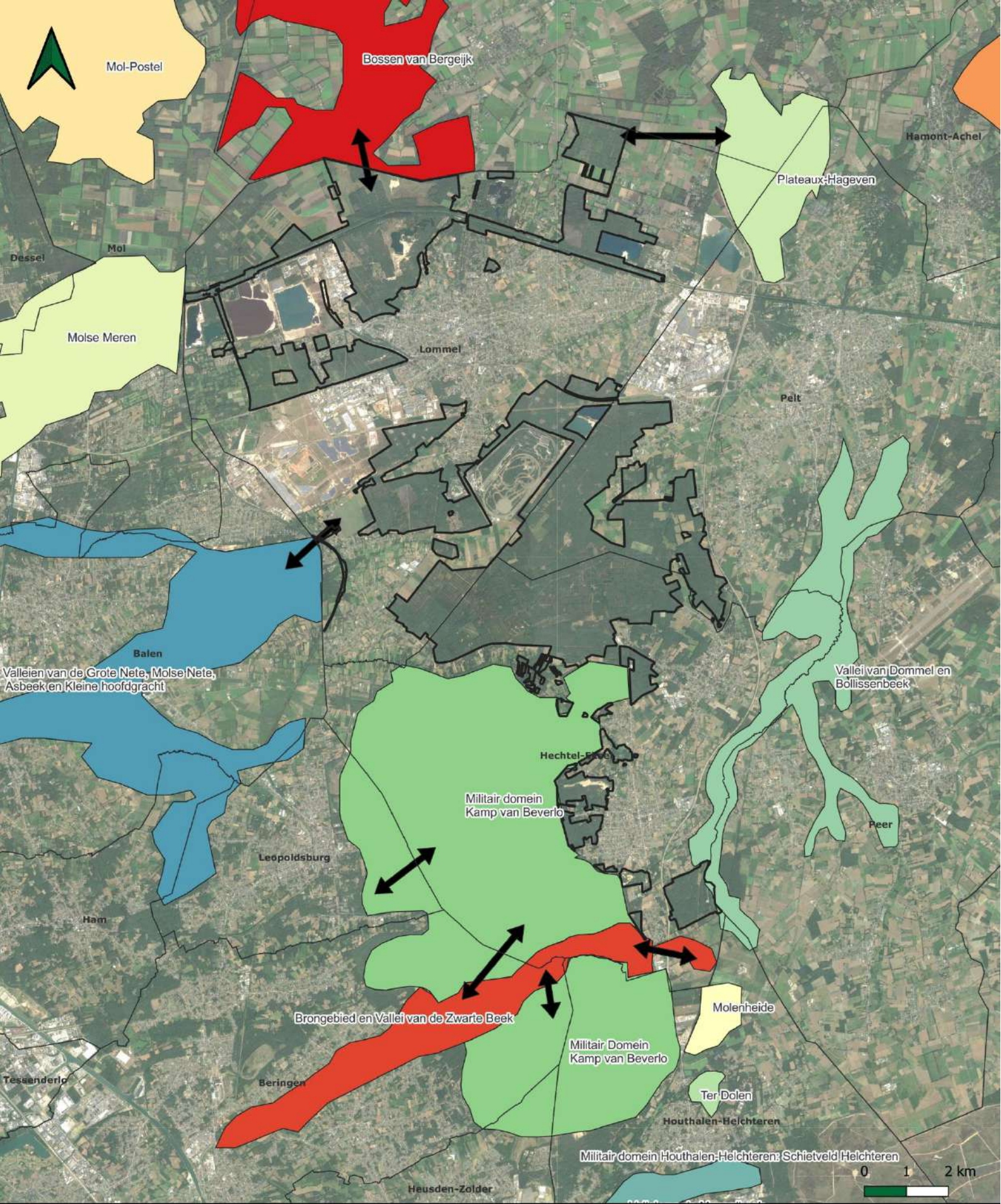
Ecologische samenhang en groeitraject

Het natuurreservaat Hageven - De Plateaux, onderdeel van De Groote Heide, ten noordoosten van Nationaal Park Bosland (Foto: De Groote Heide)

Nationaal Park Bosland wil zijn rol als **cruciale Euregionale schakel** waarmaken. Vanuit een gedragen traject met de coalitie kunnen alvast enkele ecologische relaties met de directe omgeving worden benoemd.

De ecologische samenhang is indicatief weergegeven op onderstaande kaart. Hierop wordt, zonder rekening te houden met grenzen, feitelijk landgebruik, beleid of andere (administratieve) geplogenheden, een aanduiding gemaakt van ecologische relaties met natuur in de periferie van natuurkern Nationaal Park Bosland.

Kaart - Ecologische samenhang

Bron © 2023 Mercator Vlaanderen

	Nationaal Park Bosland		Haarterheide, Leenderbos, Grootte Heide, Warmbeekvallei		Molse Meren		Vallei van de Dommel en de Bollissenbeek
	Bossen van Bergeijk		Militair Domein Schietveld Houthalen-Helchteren		Plateaux-Hageven		Valleien van de Grote Nete, Molse Nete, Abeeek en Kleine Hoofdgracht
	Brongebied en Vallei van de Zwarte Beek		Mol Postel		Ter Dolen		ecologische samenhang
	De Malpie		Molenheide		Militair Domein Kamp van Beverlo		

Voor de **groei** van natuurkern Nationaal Park Bosland **binnen de huidige coalitie**, zijn de **ecologische impulsgebieden** goede indicatoren (**Bijlage: Kaartenbundel - Werkingsgebied Nationaal Park Bosland**). Bijkomende natuurontwikkeling zal in eerste instantie binnen deze gebieden worden onderzocht. Ook het militair domein **Kamp van Beverlo** is een ecologisch impulsgebied, waar het Agentschap voor Natuur en Bos vandaag al via een protocolafpraak instaat voor het beheer. De gesprekken over een formele aansluiting van dit ca. 5.530 ha-grote natuurmassief bij natuurkern Nationaal Park Bosland zijn bij de indiening van dit Masterplan reeds zeer concreet (zie ook Governance).

We realiseren in de eerste operationele planperiode een groei van 5.032 ha naar meer dan 10.000 ha met de huidige coalitie, in samenwerking met Defensie.

Een verdere uitbreiding door ontwikkeling en integratie van andere ecologische impulsgebieden is bovendien reëel. Met betrekking tot de groei binnen de huidige coalitie, geven we onderstaande essentiële punten mee:

Bij de inkanteling van het militair domein 'Kamp van Beverlo' zal bijzondere aandacht uitgaan naar de relatie met de **'Vallei van de Zwarte Beek'**, één van de 11 'Grote Landschappelijke Eenheden' in Limburg. Vandaag is de 'Vallei van de Zwarte Beek' één van de grootste en meest waardevolle natuurgebieden in Vlaanderen. Grote delen worden beheerd door de vereniging Natuurpunt, die het project startte in 1975 en o.a. via het 'Plan Watersnip' (1992) een brede gebiedscoalitie op de been bracht (gemeenten, Provincie Limburg, ANB, Defensie,..). Het projectgebied strekt zich uit van het brongebied in Hechtel-Eksel tot de monding in de Demer in Diest. In december 2022 werd een natuurbeheerplan goedgekeurd door de Vlaamse overheid voor 1.076 ha. Een deel van de vallei - ongeveer 600 ha - bevindt zich op het militaire domein en wordt door Natuurpunt middels een concessie met Defensie (1988/1994) beheerd. Vanaf 1999 gebeurt dat in nauwe samenwerking met ANB ingevolge een protocol tussen Defensie en de Vlaamse overheid. Tijdens het groeitraject zal de positie van dit deel van de vallei en de relatie tot het Nationaal Park verder uitgewerkt en concreet gemaakt worden, waarbij de integriteit en samenhang van de 'Vallei van de Zwarte Beek' vooropstaan, evenals een wederzijdse versterking van elkaars natuurdoelen.

Omtrent het **ecologische impulsgebied van Sibelco** dat in overdruk is aangebracht over de actieve groeves (Maatheide Rechts, Maatheide Links en Blauwe Kei - EIG-4) maakt Sibelco de opmerking dat hier nog reserves aanwezig zijn voor ruim 30 jaar. Deze reserves zullen ontgonnen worden. Er wordt met de partners van het Nationaal Park Bosland nagegaan hoe de (natuur)verbindingsfunctie op deze terreinen kan worden geoptimaliseerd tijdens de actieve ontginning zonder de ontginning te hypothekeren. Op langere termijn, wanneer de ontginning is beëindigd, zullen deze gebieden een natuurbestemming hebben.

Daarnaast is **uitbreiding buiten de huidige coalitiegrenzen** een voornemen. Bergeijk en Mol (en daarmee ook de Provincie Antwerpen) blijven geïnteresseerd in het project en hebben reeds te kennen gegeven dat ze de mogelijkheden voor een samenwerking of deelname in het Nationaal Park Bosland op korte of middellange termijn opnieuw zullen evalueren. Met de uitbreiding van het Nationaal Park Bosland met het militaire domein Kamp van Beverlo, is er tevens interesse voor toetreding vanuit de gemeente Leopoldsburg. Mogelijk volgen de andere gastgemeenten van het militair domein in een latere fase. Eenzelfde logica kan gevolgd worden voor de gemeenten in Noord-Brabant waarbij ook de gemeenten Bladel en Eersel reeds hun interesse hebben getoond. Samen zijn de kandidaat-partners goed voor minstens enkele duizenden ha aan bijkomende natuurkernen.

Een samenwerking en eventuele opname van deze kandidaat-partners in Nationaal Park Bosland is onderwerp van een **gedegen groeitraject** dat start in de eerste planperiode. Een aantal concrete engagementen en intenties in die richting werd reeds opgenomen in bijlage van het Governance document.

Toeristisch en recreatief aanbod

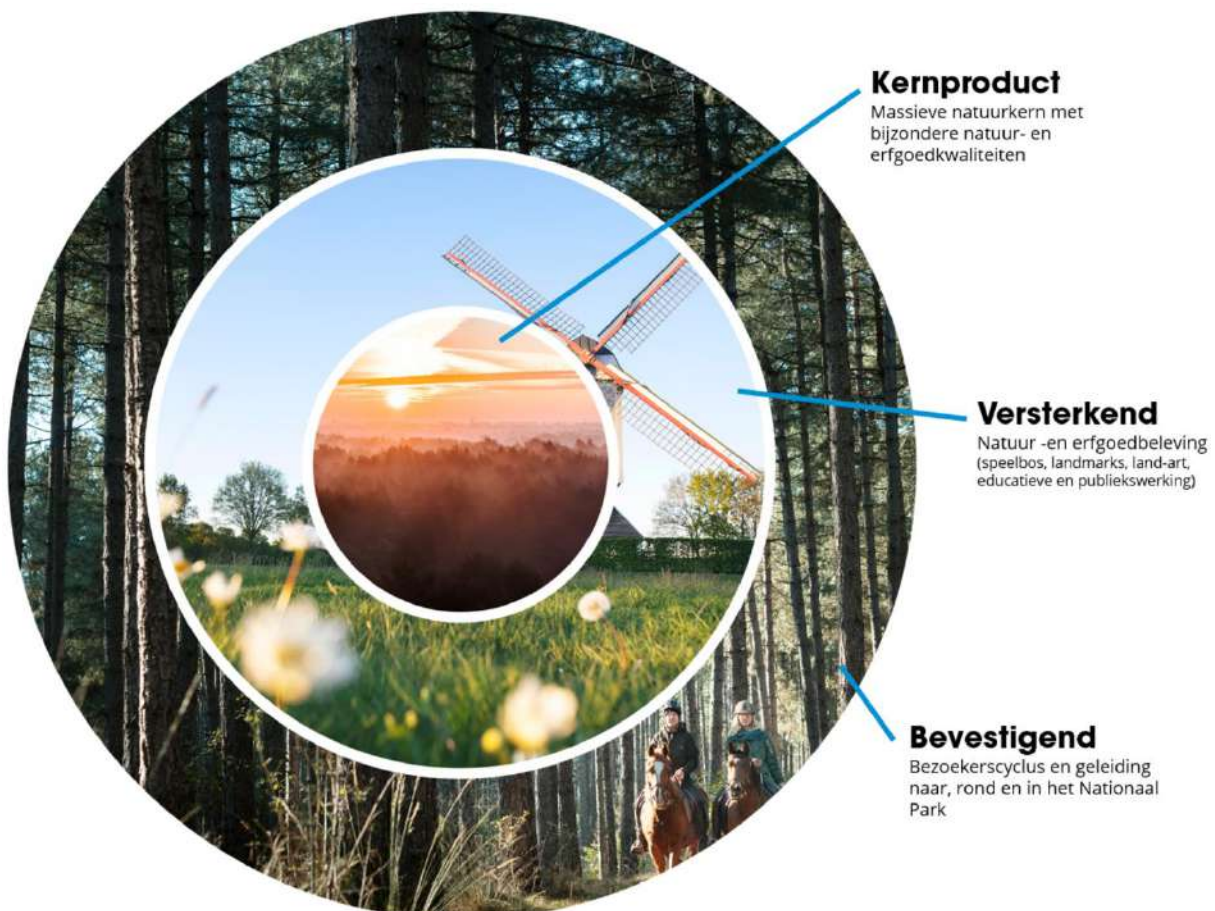
De afbakening van het Nationaal Park Bosland laat de gemeentegrenzen van het huidige Bosland los en legt de focus op de aanwezige massieve natuurkern. Dit is langs een kant een grote (administratieve) verandering ten opzichte van de manier waarop Bosland vandaag wordt georganiseerd, ontsloten en vermarkt. Langs de

andere kant zijn **grenzen**, zeker op vlak van toerisme en recreatie (en erfgoed), enigszins **artificieel**: natuurkern, werkingsgebied of gemeentegrenzen (en zelfs provincie- en landsgrenzen) spelen weinig rol. Het beoogde Nationaal Park Bosland genereert immers een effect op de ruime regio en gaat hiermee een relatie aan. Het is geen losstaande entiteit maar **deel van een groter geheel** dat zich verder uitstrekt over de Vlaamse en Nederlandse Kempen.

In Nationaal Park Bosland wordt bewust een **onderscheid** gemaakt tussen het **kernproduct** - zijnde het toekomstig Nationaal Park Bosland - en het aan het kernproduct **gerelateerd aanbod** oftewel het versterkende en aanvullende aanbod dat ervoor zorgt dat bezoekers, toeristen en recreanten, een totaalervaring kunnen opdoen.

Volgende figuur illustreert deze drie niveaus:

- **Het toeristisch kernproduct:** het Nationaal Park Bosland omvat een massieve natuurkern en typerend gradiëntlandschap, van kurkdroge landduinen tot kletsnatte broekbossen, en bijhorende erfgoedkwaliteiten die tonen hoe mensen door de eeuwen heen dit landschap mee vormgegeven hebben. Dit is de intrinsieke waarde van het Nationaal Park.
- **Het versterkend aanbod:** dit aanbod omvat de programmatie van het kernproduct met allerlei vormen van natuur- en erfgoedbeleving zoals land-art en landmarks, spelelementen en speelbossen, educatie en gidsenwerking... Dit aanbod helpt bij het waarderen van het Nationaal Park en de ontsluiting ervan op maat van specifieke doelgroepen. Het kindvriendelijk aanbod is hierin een belangrijke en prioritaire productlijn.
- **Het bevestigend aanbod:** hieronder vallen alle basisvereisten die toeristen en recreanten begeleiden naar, rond en in het Nationaal Park Bosland, zoals communicatie en informatiedragers, signalisatie, routenetwerken. Ook het basisaanbod aan onthaal, reca en logies hoort hierbij. In de hele bezoekerscyclus krijgt men bevestiging: inspiratie, gastvrijheid, graag tot weerzien!

Het toeristisch kernproduct

Natuur is het kapitaal van Nationaal Park Bosland. Zuurstof is het rendement. Het leven floreert hier in alle vormen. Het **gradiëntlandschap** met grote oppervlakten aaneengesloten natuur en de aanwezigheid van zeldzame soorten en habitats - zoals de Bosland Big Five & Magnificent Seven - geven dit Nationaal Park een uitgesproken eigen karakter.

We vinden hier een variatie natuurkwaliteiten: uitgestrekte heidegebieden, omvangrijke naaldbossen, landduinen, vennen en veengebieden, beekvalleien met waardevolle graslanden en natte broekbossen. De verschillende natuurkernen vormen - samen met het militaire gebied Kamp van Beverlo - het **grootste natuurmassief van Vlaanderen**.

Naast de natuurkwaliteiten zijn er ook belangrijke **erfgoedkwaliteiten** die de identiteit van het gebied inkleuren, hoewel ze soms minder goed leesbaar of herkenbaar zijn. Het typerend gradiëntlandschap heeft een grote invloed gehad op de economische, culturele en later toeristische ontwikkeling. Archeologische vondsten bewijzen dat sinds de oudheid dit gebied in trek was om te bezinnen: cultusplaatsen, grafheuvels, ...

Ook zijn er sporen van prehistorische landbewerking waarvan de **Celtic Fields** de oudste getuigen zijn. De eeuwenlang volgehouden agrarische landbewerking en de meer recente zandontginning en steenkoolontginning zorgden uiteindelijk ook voor een drastische verandering van het landschapsbeeld en het leven in dit gebied. Het minst beboste gebied in Vlaanderen werd, o.a. door de komst van de steenkoolmijnen en bosbouw, uiteindelijk het **meest beboste gebied van Vlaanderen** met postindustriële meren en natuurlijke stuifduinen en heide. Ondanks de industrialisering, toenemende verstedelijking en intensifiëring van landbouw en veeteelt is er een rijke maar kwetsbare biodiversiteit aanwezig.

De massieve natuurkern die zich uitstrekt over een typerend gradiëntlandschap en bijhorende natuur- en erfgoedkwaliteiten vormen één belevingsgeheel dat toekomstgericht beheerd, ontwikkeld en ontsloten zal worden. Dit potentieel verzilveren zal de hoofdfocus zijn bij de verdere toeristische ontwikkeling en ontsluiting van het Nationaal Park Bosland.

Het versterkend en aanvullend aanbod

Voor dit aanbod verwijzen we naar de opsomming van elementen in de profielschets van Bosland. Het Nationaal Park Bosland bouwt voort op het toeristisch-recreatieve aanbod dat vandaag aanwezig is en zal dit verder ontplooiën rekening houdend met bovenstaande 3 niveaus.

Natuurbeleving neemt in Nationaal Park Bosland alle mogelijke vormen aan

4.2 Toekomstvisie Nationaal Park Bosland

Missie en visie

Dit Masterplan en bijhorend Operationeel Plan zijn niet enkel gebaseerd op data en feiten, het was hoofdzakelijk een co-creatieve oefening om een toekomstgericht en ambitieus verhaal te schrijven en een doorstart te kunnen maken vanuit een **gemeenschappelijke basis**. Die basis hebben we samen gedefinieerd en vertaald naar een **missie, visie en strategisch kader** voor de toekomstige ontwikkeling van het Nationaal Park Bosland.

Onze missie

Het uitgangspunt voor de opzet en de ontwikkeling van het Nationaal Park Bosland is de overtuiging dat enkel een **duurzame mens-natuurrelatie** een Nationaal Park echt doet floreren. Het Masterplan 2024-2048 wil hierin minstens faciliteren. Mens en natuur leven dicht bij elkaar en zijn steeds met elkaar verbonden in het toekomstig Nationaal Park Bosland.

Nationaal Park Bosland: een plek voor mens en dier

Het Nationaal Park Bosland met haar massieve natuurkern en Europese topnatuur, is een waardevol **samenhangend systeem** waarvoor we samen met de vele betrokken stakeholders een **integrale visie** hebben ontwikkeld. We vertrekken in deze visie vanuit het idee dat Nationaal Park Bosland de thuisbasis is van bijzondere soorten, van vele bewoners én van actieve ondernemers en hierin als een hefboom fungeert.

Tegelijk is de visie een vertolking van de verantwoordelijkheid die we voelen naar volgende generaties. Een gedeelde verantwoordelijkheid die op organisatorisch (zie Governance) en planmatig vlak absoluut de drijfveer is om hoog in te zetten op de toekomst van dit waardevolle natuurmassief. Dat is waarvoor het Nationaal Park Bosland staat: **zorgen voor natuur is zorgen voor volgende generaties**.

Onze missie: "Met het Nationaal Park Bosland koesteren we het grootste Vlaamse natuurmassief en laten we het samen verder groeien tot een ecologische, attractieve en internationaal exemplarische regio waar onze huidige en toekomstige generaties in leven en beleven."

Dit potentieel duurzaam en in co-creatie verzilveren, is de hoofdfocus bij de verdere ontwikkeling en ontsluiting van het Nationaal Park Bosland. Dat doen we door het ontwikkelen en versterken van de natuur, door het verzamelen van kennis en delen van inzichten én door het bieden van een beleving in echte natuur.

Dankzij een krachtig bondgenootschap voor mens, natuur en erfgoed zorgen we dat kinderen vandaag en in de toekomst een groots avontuur in bijzondere natuur kunnen beleven. **Dit is het Nationaal Park waar iedereen het kind in zichzelf herontdekt.**

Waarom	Nationaal Park Bosland - Zorgen voor natuur is zorgen voor volgende generaties		
Hoe	Waarderen We ontwikkelen en versterken de natuur	Onderzoeken We vergaren kennis en delen inzicht	Verwonderen We bieden een beleving diep in de natuur
Wat	Een krachtig bondgenootschap voor mens, natuur en erfgoed		

Onze visie

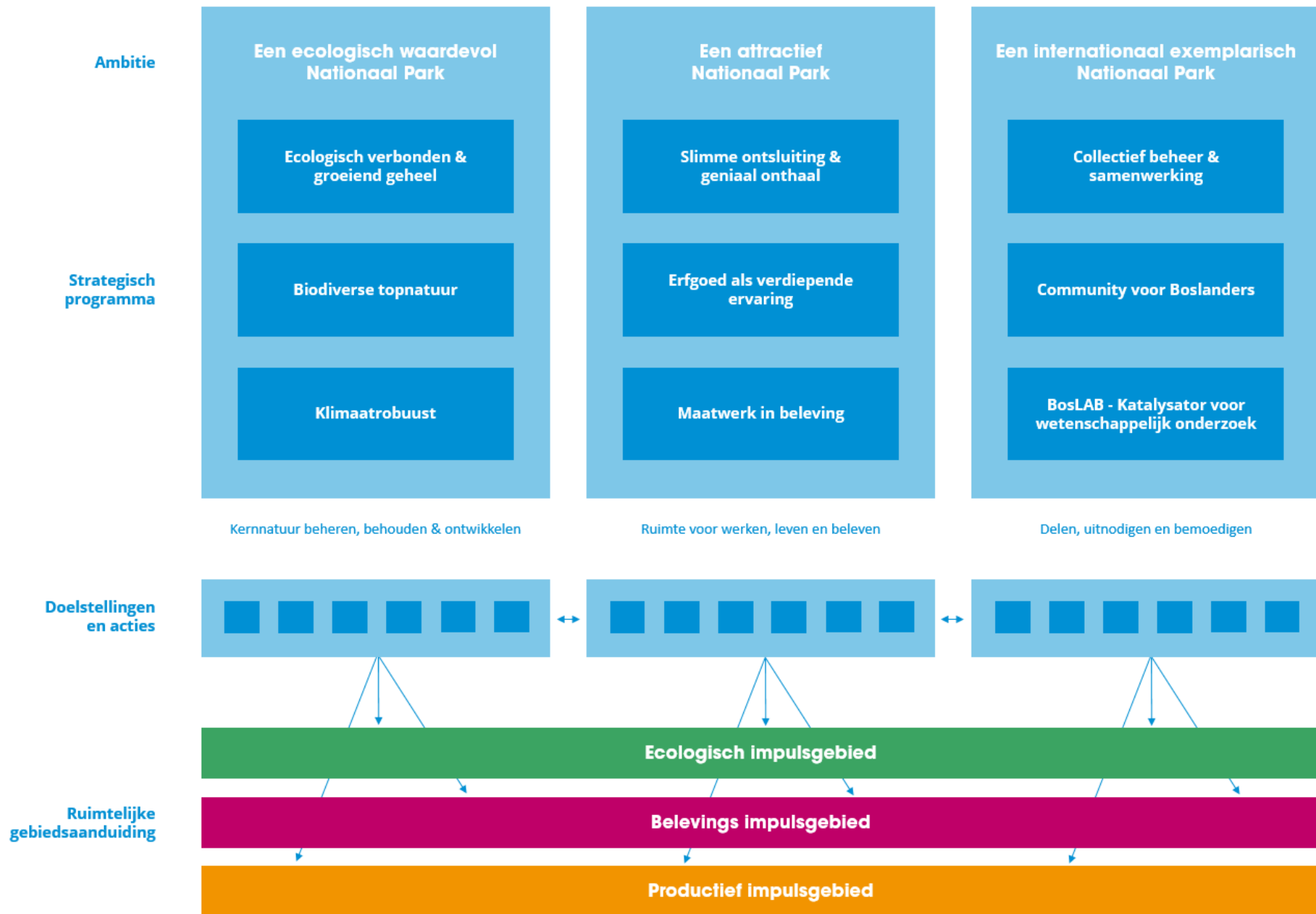
De toekomstvisie bestaat uit **drie centrale ambities** die aansluiten op onze missie en een houvast zijn om het huidige Bosland in een periode van 24 jaar verder te laten uitgroeien tot een **ecologisch waardevol, attractief en internationaal exemplarisch** Nationaal Park Bosland.

Strategisch kader

Onder elke **ambitie** worden **strategische programma's** uitgewerkt die worden opgeladen met concrete **doelstellingen**. Deze doelstellingen worden bereikt door de realisatie van velerlei **acties**. In het Operationeel Plan 2024-2030 worden de concrete acties voor deze eerste planperiode opgelijst. De doelstellingen en acties binnen een bepaald strategisch programma zijn vaak gelinkt aan andere doelstellingen, zowel binnen als buiten de eigen ambitie. Hiermee kan zowel rechtsreeks als flankerend ingezet worden op een duurzame ontwikkeling van het Nationaal Park.

De visie krijgt waar mogelijk een **ruimtelijke vertaling** door de drie typen **impulsgebieden** die met concrete acties worden ingevuld. De gebiedsaanduidingen worden zowel binnen als nabij het Nationaal Park toegepast en maken het werkingsgebied van het Nationaal Park inzichtelijk (zie vorig deel). Onderstaande figuur toont het strategisch kader van het Masterplan 2024-2048.

Toekomstvisie gebaseerd op 3 ambities

Vanuit een systeembenadering formuleren we **drie ambities** die een leidraad zijn voor de toekomstige ontwikkeling van het Nationaal Park. Deze drie ambities worden verrijkt met strategische programma's, op hun beurt opgeladen met concrete doelstellingen en acties, voor de inhoudelijke uitwerking van voorliggend Masterplan 2024-2048 en het Operationeel Plan 2024-2030.

Ambitie 1: Een ecologisch waardevol Nationaal Park

Nationaal Park Bosland is een waardevol natuurcomplex dat in de Vlaamse context van uitzonderlijke grootte is. Deze ambitie vertrekt enerzijds vanuit de idee dat natuur niet stopt aan grenzen en focust op natuurversterking en -verbinding. Anderzijds komt intrinsieke kwaliteitsverhoging de biodiversiteit ten goede. Daarbij komt dat de klimaatuitdagingen een urgente opgave zijn. Ambitie 1 legt daarom de focus op kansen en uitdagingen op vlak van natuurversterking, biodiversiteit en klimaatrobuustheid.

Bosland vandaag

Bosland is een goed bewaard natuurcomplex dat in de Vlaamse context van uitzonderlijke grootte is. Het is een landschap dat plaats biedt aan vele habitats en soorten. Door de typerende landschappelijke gradiënt, zowel in noord-zuid als oost-west richting, vormt het een kraamkamer voor biodiversiteit. Door deze natuurgehelen en gradiënten vormt het ook een klimaatadaptief landschap. De diversiteit in bodem en water zorgen voor een rijke diversiteit aan ecotypes alsook ecosysteemdiensten. Dit ten voordele van andere sectoren zoals landbouw(productiviteit), toerisme en volksgezondheid.

Nationaal Park Bosland

Langsheen de vele gradiënten zijn er veel bestaande ecologische interacties en verbindingen die op functioneel vlak onder andere beïnvloed worden door landbouwgebied, industrieterrein en zelfs woongebied. Het Nationaal Park Bosland streeft ernaar om dit systeem te versterken, verrijken en het ecosysteem te optimaliseren. Zowel ingrijpende veranderingen als subtiele aanvullingen op de huidige ruimte zullen dienen om het hele gebied op een gedragen manier klaar te stomen voor het klimaat van morgen. Hierbij wordt ook een realistische aanpak gehanteerd waar de nodige aandacht wordt besteed aan de uitdagingen die dit

klimaatgericht natuurbeheer kunnen stellen voor de landbouw en andere sectoren. Geschikte maatregelen en ingrepen die een juiste en gedragen balans opzoeken, worden voorgesteld.

Ambitie 2: Een attractief Nationaal Park

Het Nationaal Park Bosland biedt ruimte voor leven, beleven en ondernemen in symbiose met natuur en landschap. Binnen deze ambitie ligt de focus op kansen en uitdagingen m.b.t. de toeleiding naar en de ontsluiting van het Nationaal Park en het valoriseren van de aanwezige erfgoedkwaliteiten. Omdat in dit Nationaal Park iedereen welkom is, wordt bij de duurzame ontwikkeling en ontsluiting volop aandacht besteed aan het bieden van een Nationaal Park beleving op maat van doelgroepen.

Bosland vandaag

Bosland is vandaag al een toeristisch-recreatief geheel dat op een professionele manier is ontwikkeld en ontsloten. Het gebied staat vandaag op de kaart als 'Grootste avonturenbos van Vlaanderen' en is bekend in de hele Euregio als een kindvriendelijke bestemming. Het biedt voor inwoners een plek om te genieten, beleven en onthaasten. Bosland is bovendien op vlak van verblijfstoerisme de belangrijkste toeristische regio van Limburg.

Nationaal Park Bosland

Bosland heeft een uitstekende basis om een Nationaal Park te ontwikkelen met de massieve natuurkern als kernproduct. Er zijn kansen voor innovaties op vlak van onthaal en gastenbeleid, op vlak van het borgen en ontsluiten van de bijzondere erfgoedkwaliteiten. Het Nationaal Park blijft een regionale economische hefboom en groeit verder uit tot het toeristisch-recreatief centrum van de Lage Kempen.

In het Nationaal Park Bosland zullen bewoners en bezoekers vlot kunnen navigeren door het landschap dankzij een slim en meertalig onthaal- en bezoekersmanagementsysteem. Ze kunnen genieten van het landschap dankzij belevingsvolle routes en verdiepende thema's. Bewoners en bezoekers kunnen proeven van het landschap dankzij lokale productontwikkelaars die samenwerken met enthousiaste landbouwers, brouwers, chefs en andere horecaondernemers. Het Nationaal Park omarmt vakmanschap en duurzaam ondernemerschap en stimuleert lokaal verankerde werkgelegenheid.

In en rond het National Park Bosland is er ruimte voor innoverend toeristisch-recreatieve bedrijvigheid, waarbij lokale noden op vlak van recreatie alsook internationale kwaliteitsvereisten de programmering en productontwikkeling van het Nationaal Park zullen voeden. We bewaken steeds met zorg de balans tussen de draagkracht van de natuur en de diverse vormen van recreatieve en economische activiteiten. Daarmee zorgen we meteen ook voor de bewoners van het Nationaal Park: mens, plant en dier kunnen hier herbronnen en floreren.

Ambitie 3: Een internationaal exemplarisch Nationaal Park

Het Nationaal Park Bosland wil internationaal toonaangevend zijn op vlak van parkmanagement, natuur- en landschapsbeheer en significant bijdragen aan wetenschappelijk onderzoek. Een open houding en professionele communicatie zijn hierbij essentieel. Ambitie 3 legt daarom de focus op samenwerking met en wisselwerking tussen partners en stakeholders.

Bosland vandaag

Maar liefst 17 jaar werken diverse partners in Noord-Limburg aan één gezamenlijk doel. Transversale samenwerkingen hebben o.a. geleid tot duurzaam natuur- en landschapsbeheer, rendabele investeringen in toeristisch-recreatieve infrastructuur, een uitgebreid recreatief en natuur-educatief aanbod, netwerkontwikkeling en – via BosLAB – onderzoek binnen een internationaalwetenschappelijke context. Gesterkt door deze ervaring kunnen we de doorgroei naar een Nationaal Park in Vlaanderen aanvatten en uitgroeien tot een Nationaal Park van internationale betekenis.

Nationaal Park Bosland

De verschillende gebiedspartners engageren zich structureel voor het beheer, de ontwikkeling, de financiering en het vermarkten van het Nationaal Park. Er wordt tegelijk ingezet op de uitbouw van een krachtige coalitie en het betrekken van externe partners, bewoners en ondernemers.

Het Parkbureau vzw² waakt over de duurzame ontwikkeling van het Nationaal Park. De samenwerking tussen de gebiedspartners (de gebiedscoalitie en bij uitbreiding het Nationaal Park Bosland bondgenootschap) wordt

² Het Parkbureau vzw is een rechtspersoon zonder winstuitkeringsoogmerk aan wie het management van een het Nationaal Park Bosland is toegewezen

structureel georganiseerd. Het Parkbureau neemt initiatieven, ondersteunt, monitort en stimuleert. Binnen deze scope wordt simultaan gewerkt aan de verdere uitbouw van een Boslandcommunity - lokale inwoners en ondernemers worden actief betrokken bij de ontwikkeling en het beheer van het Nationaal Park via talrijke initiatieven zoals co-creatie en productontwikkeling, ambassadeurschap en natuurbeheer.

Het faciliteren van wetenschappelijk onderzoek en de ontwikkeling van educatieve activiteiten is elementair voor het Nationaal Park Bosland. Hoogwaardig wetenschappelijk onderzoek wordt mogelijk gemaakt via de uitbouw van de werking en infrastructuur van BosLAB. Veel aandacht gaat naar het 'vertalen' van dit onderzoek voor jong en oud, inwoner en bezoeker. Hiermee zorgen we ervoor dat dit Nationaal Park ook een gedeeld verhaal wordt van huidige en volgende generaties.

4.3 Van visie naar realisatie

Ambitie 1: Een ecologisch waardevol Nationaal Park

De landduinen in Nationaal Park Bosland zijn zeldzaam in Vlaanderen

Nationaal Park Bosland is een waardevol natuurcomplex dat in de Vlaamse context van uitzonderlijke grootte is. Deze ambitie vertrekt enerzijds vanuit het idee dat natuur niet stopt aan grenzen en focust op **natuurversterking en -verbinding**. Anderzijds komt intrinsieke **kwaliteitsverhoging** de biodiversiteit ten goede. Daarbij komt dat de **klimaatuitdagingen** een urgente opgave zijn. Ambitie 1 legt daarom de focus op kansen en uitdagingen op vlak van natuurversterking, biodiversiteit en klimaatrobustheid.

Programma 1.1: Ecologisch verbonden en groeiend geheel

Het eerste Vlaamse wildwaarschuwingssysteem aan de Kamperbaan in Bosland zorgde voor een sterke afname van verkeersongevallen met dieren

Een Nationaal Park heeft als taak om zichzelf verder te ontwikkelen en binnen haar grondgebied maximaal te verenigen, maar ook buiten haar grenzen te kijken en verbinding en uitbreiding te zoeken met natuurwaarden rondom. Het Nationaal Park Bosland ambieert een gefaseerde, onderbouwde **uitbreiding**, zowel op terrein als op vlak van samenwerking. Het park zet zich daarnaast in voor het versterken van de samenhang van haar natuurkernen via **ontsnippering** en op het **verbinden** van natuurkernen met natuurgebieden buiten haar werkingsgebied.

De gebiedscoalitie duidt (**ecologische**) **impulsgebieden** aan die in het teken staan van zowel natuurversterking als natuuruitbreiding. Binnen deze gebieden wordt er via natuurversterking gestreefd naar het verhogen van de connectiviteit, biologische kwaliteit en/of het matigen van negatieve milieudrukken. Via natuuruitbreiding (in deze impulsgebieden) wordt gestreefd de contour van de natuurkern van het Nationale Park te vergroten met zones waar natuurontwikkeling of -herstel kan plaatsvinden.

Doelstelling 1.1.1: Gefaseerd uitbreiden van het Nationaal Park Bosland

Naast het vrijwaren, beschermen en verbinden van natuurkernen, dient een Nationaal Park op duurzame wijze geleidelijk te evolueren naar een **groter en samenhangender geheel**. Dit ten voordele van de robuustheid van het park en coherente samenwerking op vlak van functionaliteit en beheer. Nationaal Park Bosland stelt zich tot doel om een **uitbreiding** van natuurkern Nationaal Park Bosland te realiseren door het integreren van bestaande strategisch gelegen natuurgebieden in het samenwerkingsverband en door het ontwikkelen van **nieuwe natuur** aansluitend op of tussen de bestaande natuurkernen.

Voor het gefaseerd uitbreiden zijn de **ecologische impulsgebieden**, aangeduid door de coalitie, in eerste instantie leidend. Binnen deze impulsgebieden zijn acties voorzien ter integratie van bestaande natuurkernen alsook ter ontwikkeling van nieuwe natuur.

Uitbreiding buiten de huidige coalitie, met **Nederlandse en Vlaamse gemeenten**, is een andere belangrijke groei-intentie. Nationaal Park Bosland zal actief onderzoek gaan naar mogelijke samenwerking. Elke uitbreiding moet ecologisch onderbouwd zijn en ook de samenwerking moet een meerwaarde voor het Park betekenen.

Nationaal Park Bosland zal alle kansen voor gefaseerde vergroting van de natuurkernen samen met de lokale besturen ten gronde evalueren en opvolgen.

Doelstelling 1.1.2: Verbinden en ontsnipperen

De natuurkernen van Nationaal Park Bosland zijn niet altijd op robuuste, bestendige of functionele wijze verbonden alsook komen **barrières en enclaves** voor die zorgen voor ecologische versnippering. Nationaal Park Bosland stelt zich tot doel missing links en ecologische hindernissen te inventariseren en actief werk te maken van **nieuwe of verbeterde ecologische verbindingen en ontsnippering**. De impulsgebieden spelen hier een prioritaire rol.

Het 'Ontsnipperingsplan Bosland' van 2014 bracht alvast heel wat **barrières** in beeld en bracht deze barrières ook op de beleidsagenda's met oog op ontsnippering. Nationaal Park Bosland zet zich in om het ontsnipperingsplan te actualiseren en waar nodig uit te breiden. Een aantal strategische of prioritaire ontsnipperingsmaatregelen worden vervolgens als concrete acties gerealiseerd in de eerste operationele planperiode.

Enclaves in Nationaal Park Bosland zijn aangeduid als een impulsgebied. Binnen een periode van 24 jaar streeft Nationaal Park Bosland in deze enclaves/impulsgebieden naar het matigen van negatieve milieudrukken (bijvoorbeeld door de ontharding ter bevordering van waterinfiltratie en de toepassing van inheemse flora), het realiseren van ecologische stapstenen of corridors (bijvoorbeeld via bomenrijen, hagen, bermen en groendaken), het beperken van verstoring (bijvoorbeeld door maatregelen rond lichtvervuiling), verhogen van klimaatrobustheid (bijvoorbeeld door droogteresistente aanplantingen) enz.

Zonevreemde landbouwpraktijken in de natuurkernen en in enkele ecologische impulsgebieden zijn ook als een soort van enclaves te beschouwen. In vele gevallen geeft een **vrijwillige, geleidelijke transitie** naar een vorm van (agrarisch) natuurbeheer in feite uitvoering aan bestaand ruimtelijk beleid. De omvorming van zonevreemde landbouw maakt op deze manier inherent ook deel uit van de ambitie van een Nationaal Park. In ieder geval beslist de eigenaar binnen de wettelijk geldige context over het type van beheer en hoe en wanneer dit wordt toegepast. Het Nationaal Park kan maximaal ondersteuning bieden.

Op vlak van verbinden, focust Nationaal Park Bosland zich zowel op **verbindingen tussen afgebakende natuurkernen** binnen het Nationale Park als op natuurverbindingsprojecten die de brug slaan met omliggende natuur, provincie- en landsgrensoverschrijdend. Nationaal Park Bosland koestert hiermee haar rol als **centrale schakel in een Euregionaal netwerk van natuurgebieden en -projecten**. Via Governance-acties wordt de samenwerking met omgevende natuur ook structureel verankerd.

Programma 1.2: Biodiverse topnatuur

De rugstreeppad is een echte pioniersoort met een habitat in Nationaal Park Bosland

Een Nationaal Park kent haar oorsprong in een toonaangevende biodiversiteit en dient daar ook te allen tijde van te getuigen. Bestaande natuurkernen zullen via aangepast beheer in **biologische kwaliteit** verhoogd worden. De focus van deze biologische ontwikkeling ligt - zoals de naam Bosland lijkt te suggereren - niet enkel op bos. De rijke **landschappelijke gradiënten** leiden tot de aanwezigheid van een grote diversiteit aan habitats en daarmee ook fauna en flora. Het is net deze verscheidenheid aan natuur die hét kenmerk is van de biodiverse topnatuur van het Nationaal Park Bosland.

Voor de delen van het park die behoren tot het Europese **Natura2000 netwerk** wordt maximaal ingezet op het realiseren van deze Europese natuurdoelen zodat het Nationaal Park Bosland zijn functie in dit internationale natuurnetwerk in de toekomst maximaal kan vervullen. Andere natuurkernen hebben geen Europese doelen en bufferen en verbinden de Natura2000 gebieden. Dit creëert opportuniteiten om met andere beheervormen zoals vb. procesgestuurde natuur naar klimaatrobuuste, biodiverse topnatuur toe te werken. Het biedt ook extra kansen om keuzes te maken voor een slimme zonerings: rustgebieden versus plaatsen voor recreatie.

Het herstel van natte natuur is enkel mogelijk wanneer de oorspronkelijke hydrologie hersteld kan worden. Hiervoor moet meestal op **stysteemniveau** ingegrepen worden via grootschalige projecten. Nationaal Park Bosland zal hierop maximaal inzetten binnen de kaders van Blue deal, het Vlaams Adaptatieplan (VAP) en de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS).

Hoe belangrijk dit systeemherstel op landschapsschaal ook mag zijn, soms is het nodig om daarboven nog een aantal maatregelen te nemen op **soortniveau** om zeer specifieke soorten in stand te houden. Zo is het bijvoorbeeld ondanks ecohydrologisch herstel op het militair domein Kamp van Beverlo tóch noodzakelijk om een aantal specifieke natuurbeheersmaatregelen te nemen om de populatie van het gentiaanblauwtje in stand te houden. Nationaal Park Bosland zorgt ervoor dat ook hier voldoende aandacht voor is in het **natuurbeheer**. Wanneer het om Europees beschermde soorten gaat, zijn deze acties vaak vervat in de Vlaamse soortenbeschermingsprogramma's (SBP). Wanneer het gaat om regionaal belangrijke soorten, dan moeten deze acties uitgewerkt worden op maat van Nationaal Park Bosland.

Doelstelling 1.2.1: Versterken van de biologische kwaliteit

De ambitie om de biologische kwaliteit in de natuurkernen te verhogen, vertaalt zich in het **omvormen en opmaken van natuurbeheerplannen** en de uitwerking hiervan. Belangrijke topics in nieuwe of om te vormen natuurbeheerplannen van Nationaal Park Bosland zijn:

- geïntegreerd ecologisch beheer, afgestemd op de ruime omgeving via een solide landschapsecologische systeemanalyse;
- focus op abiotisch herstel of verbetering;
- bijzondere aandacht voor kwetsbare habitats en soorten, procesgestuurde natuur en klimaatrends;

- het omvormen van de vele naaldbossen naar meer biodiverse, productieve sensu lato en klimaatrobuuste bossen;
- integratie van meest recente, innovatieve inzichten in natuur- en bosbeheer, waarbij ook experimentele methodes met wetenschappelijke begeleiding worden geïntroduceerd;
- minstens voor de ingrijpende of maatschappelijk gevoelige maatregelen zoals ontbossing, (grootschalige) bosuitbreiding of dempen van drainerende grachten wordt telkens een onderbouwde motivering voorzien, waarbij telkens opnieuw wordt vertrokken van een solide landschapsecologische systeemanalyse;
- verhogen van het ambitieniveau natuurbeheer type 3 en 4 naar minstens 50% op 10 jaar (2034) en 75% op 24 jaar (2048) als een automatisme in het streven naar hoogwaardige natuur- en boslandschappen.

Naast het opmaken, opwaarderen, uitvoeren en monitoren van de natuurbeheerplannen, blijft het ook belangrijk om aandacht te vestigen op het onderzoeken en uitvoeren van nieuwe inzichten rond natuurbeheer. In de eerste operationele planperiode wordt hierbij specifiek aandacht besteed aan **procesgestuurde natuur - Rewilding** - en het inzetten van diverse **grazers**.

Naast acties in de natuurkernen ter verhoging van de natuurkwaliteit, bevoordelen acties in de **impulsgebieden** de **ecologische kwaliteit** van de omgeving. Een biologische kwaliteitsverhoging gaat hier vaak gepaard met de ontwikkeling van functionele natuurverbindingen, stapstenen of zelfs bijkomende habitats.

Doelstelling 1.2.2: Herstellen van bron- en valleigebieden

Nationaal Park Bosland is rijk aan bron- en valleigebieden en speelt een belangrijke rol als infiltratiegebied. **Ecohydrologisch valleihervestel** dringt zich in vele valleien op. Om een valleigebied klimaatadaptief te herstellen en de natuurdoelen met bijhorende vernatting te realiseren, moet het hele systeem op landschapsniveau aangepakt worden. Dit omhelst vaak grootschalige en complexe projecten. Nationaal Park Bosland engageert zich om hiertoe procesplannen uit te werken waarin de nodige voorstudies, onderbouwingen, flankerend beleid en grootschalige inrichtingswerken worden gepland.

Verder stelt Nationaal Park Bosland zich tot doel problematieken rond **waterkwaliteit** aan te kaarten en de opvolging hiervan in kader van de Europese Kaderrichtlijn Water.

Doelstelling 1.2.3: Bescherming van (zeldzame) soorten

Niet enkel de Bosland Big Five en Magnificent Seven maar ook vele andere dier- en plantensoorten krijgen de nodige aandacht. Nationaal Park Bosland ondersteunt de verschillende lopende **soortenbeschermingsprogramma's** door het uitvoeren van gerichte acties op haar grondgebied. Het park focust verder op **kwetsbare populaties** van soorten, zoals bijvoorbeeld de lentevuurspin, waarvoor geen soortenbeschermingsprogramma's bestaan. Waar nodig faciliteert Nationaal Park Bosland onderzoek en monitoring om deze soorten steeds beter te kunnen beschermen.

Ter bescherming van (zeldzame) rustbehoevende soorten zoals bijvoorbeeld de wolf onderneemt Nationaal Park Bosland ook actie op vlak van **toegankelijkheidsregelingen**. Het inbouwen van (tijdelijke) rustzones moet verstoringsgevoelige soorten soelaas bieden.

Programma 1.3: Nationaal Park Bosland is klimaatrobuust

Nationaal Park Bosland ontwikkelt een klimaatrobuuste omgeving voor deze en toekomstige generaties

Op vlak van klimaat staat Nationaal Park Bosland zoals de rest van Vlaanderen voor uitdagingen, maar is het ook een uitstekende plaats om aan **klimaatadaptatie én -mitigatie** te doen. Het Nationaal Park Bosland wenst een klimaatrobuuste omgeving te worden die zowel mens als natuur vrijwaart van deze klimaatgebonden risico's. Het Nationaal Park Bosland is multifunctioneel (optimaliseren ecosystemen), brengt verkoeling, heeft een klimaatreflex bij infrastructurele ontwikkelingen en anticipeert op een veranderend klimaat gekeken naar verwachte klimaatscenario's.

De rijke landschappelijke gradiënten creëren een thuis voor een grote diversiteit aan fauna en flora. Ze bieden eveneens een **buffer** voor soorten om te migreren langsheen deze gradiënten in het geval van veranderde klimatologische condities. Daarenboven zijn ze ook een plaats voor vele bodem- en vegetatievormen waar grote hoeveelheden koolstof worden opgeslagen. Bijzondere aandacht gaat daarbij naar bosuitbreiding en het vernatten van veengebieden aangezien hier belangrijke winsten naar **koolstofopslag** geboekt kunnen worden.

Het Nationaal Park Bosland houdt rekening met de risico's die het veranderende klimaat met zich meebrengt (zoals droogte, hitte en in mindere mate wateroverlast) en schakelt natuurontwikkeling, waterbeheersing en bodemverbetering in om aan klimaatadaptatie te doen op grote schaal. Steeds langere en intensere **droogteperiodes** kunnen zo ook langer overbrugd worden. Bossen en andere vegetaties die verkoeling bieden, blijven langer vitaal en actief verkoelend.

Klimaat is een inherent transversaal thema dat in relatie staat met en beïnvloed wordt door vele andere strategische programma's. In dit strategisch programma worden daarom enkel specifieke klimaatdoelstellingen en -maatregelen ondergebracht.

Doelstelling 1.3.1: Voorkomen en mitigeren van droogte

Droogte is omwille van de aard van de bodem, de topografie en de klimaatverandering een steeds vaker voorkomend probleem in Nationaal Park Bosland, met een duidelijke negatieve impact op landbouwproductie, drinkwaterproductie en natuurbehoud. Waterretentie - het lokaal ophouden en traag infiltreren van water - is het beste antwoord om lokale waterreserves langdurig hoog te houden en droogteperiodes te overbruggen.

Tijdelijke of permanente waterretentie is mogelijk in infiltratiezones, depressies of valleigebieden. Ontwikkelingen hier dienen geoptimaliseerd te worden in functie van waterretentie. Enerzijds is er onderzoek nodig naar deze gebieden in Nationaal Park Bosland, anderzijds zullen grote en kleine projecten gerealiseerd worden ter herstel van infiltratie of ophoudcapaciteit (zoals de ontwikkeling van natte natuur en Blue deal projecten).

Droogtegevoeligheid (en wateroverlast) worden in de hand gewerkt doordat water vaak systematisch afstroomt en wordt afgevoerd. Van oudsher zijn alle beken en grachten veel te diep ingegraven en rechtgetrokken in het landschap, gericht op het draineren van de omgeving. Door deze **waterlopen** terug te '**vernatuurlijken**' (ondieper maken, glooiende oevers en hermeandering waar mogelijk of wenselijk) kunnen grote winsten geboekt worden in de waterhuishouding van het gebied. Ook spelen aanpassingen op vlak van beheer en het ruimen van waterlopen een rol in waterinfiltratie en -retentie.

In en nabij Nationaal Park Bosland bevinden zich grote **waterreserves** in de vorm van (voormalige) ontginningsplassen. Het is erg waardevol de mogelijkheden van deze waterreserves voor natuur, landbouw en mens in kaart te brengen in kader van een mogelijk toenemende droogteproblematiek.

Doelstelling 1.3.2: Verhogen van de koolstofopslag

Natuur, zowel bos als heide, nat als droog, blijft de optimale manier om **koolstof te capteren** en op te slaan in de bodem. Om dit verder te maximaliseren streeft Nationaal Park Bosland naar zoveel mogelijk waterverzadigde bodems, idealiter met veenvorming. Daarnaast is ook bovengrondse houtige vegetatie, zoals broekbossen, een goed alternatief.

Nationaal Park Bosland engageert zich daarnaast om met de insteek van **klimaatadaptief bosbeheer** de lange termijn houtvisie te actualiseren, implementeren en de visie verder te verspreiden.

Doelstelling 1.3.3: Verhogen van het klimaatbewustzijn

Het Nationaal Park onderschrijft klimaatadaptatie- en klimaatmitigatietrends en wil een voorloper zijn in de uitvoering van deze aspecten in vele vormen van beleid. Het Nationaal Park Bosland streeft ernaar om haar **schaarse Vlaamse ruimte te optimaliseren** en zo plaats te maken voor en garanderen van natuur en klimaatadaptatie.

Het Nationaal Park Bosland wenst een **klimaatrobuuste omgeving** te worden die zowel mens als natuur vrijwaart van klimaatgebonden risico's. In tijden van hitte zijn **koele plaatsen en groenblauwe assen** belangrijke bronnen van verkoeling in de verharde en opwarmende omgevingen. Niet enkel lokale schaduw en vocht brengen de gevoelstemperatuur omlaag, ook koudere lucht afkomstig van de grote natuurgebieden wordt via deze assen tot in dorp en stad geloodst. Nationaal Park Bosland stelt tot doel hittestress te mitigeren voor mens en dier in en rond het park.

Ook in de **landbouwsector** groeit het klimaatbewustzijn. Nationaal Park Bosland wil landbouwers volop ondersteunen in hun zoektocht naar klimaatadaptatie en -mitigatie in hun teelten en grondbewerkingen. De impulsgebieden zijn de gebieden waar in eerste instantie naar samenwerking rond klimaatinnovatie en -adaptatie wordt gezocht.

Ambitie 2: Een attractief Nationaal Park

Nationaal Park Bosland biedt kansen voor unieke natuurbeleving

Het Nationaal Park Bosland biedt ruimte voor **leven, beleven en ondernemen** in symbiose met natuur en landschap. Binnen deze ambitie ligt de focus op kansen en uitdagingen m.b.t. **toeleiding** naar en **ontsluiting** van het Nationaal Park en het valoriseren van de aanwezige erfgoedkwaliteiten.

Omdat in dit Nationaal Park iedereen welkom is, wordt bij de duurzame ontwikkeling en ontsluiting volop aandacht besteed aan het bieden van een Nationaal Park **beleving op maat** van doelgroepen.

Programma 2.1: Slimme ontsluiting en geniaal onthaal

Duurzame ontsluiting wordt toekomstgericht sterker georiënteerd op de verschillende stations

Reizen naar en aankomen in het Nationaal Park Bosland gebeurt in dezelfde filosofie als de natuurontwikkeling van het Nationaal Park: **ecologisch optimaal**. De draagkracht van de natuur is sturend. De toeleiding naar het Nationaal Park Bosland is overal vlot en aangenaam dankzij kwalitatieve infrastructuur, heldere informatie, duidelijke signalisatie en passende diensten zoals fietsverhuur, autodelen of bagagetransport.

In de toekomst verplaatsen bezoekers zich steeds vaker naar en in het Nationaal Park Bosland met **innovatieve vervoersmodi**. Het is wenselijk om de ontsluiting van het Nationaal Park Bosland waar mogelijk vooraleerst te starten in en rond de aanwezige (trein en/of bus) **stations, jachthavens, Hoppinpunten en toekomstige Spartacus-haltes**.

De doordachte ontwikkeling van een **onthaalmanagementplan** en bijhorende infrastructuur is eveneens een belangrijke opgave voor de toekomst. Bosland als Nationaal Park vergt een nieuwe benadering van gastvrij onthaal op maat van een Nationaal Park van internationaal formaat. Elke vorm van onthaal moet een

echte Nationaal Park binnenkomer zijn en bezoekers klaarstomen om erop uit te trekken. In geen geval zorgt het organiseren van onthaal in een bepaalde zone voor ongewenste druk of hinder.

Terwijl nieuwe onthaalmogelijkheden worden onderzocht, benutten we voorlopig de **bestaande infrastructuur**. Dat geeft kansen om gebiedsgericht en locatiespecifiek onthaal te organiseren - in samenspraak met inwoners en ondernemers. Het helpt bovendien ook om de basisvereisten voor onthaal verder op scherp te stellen. Daarbij wordt aandacht besteed aan de omgevingskwaliteit en de mogelijkheden tot buurtgericht delen van ruimte. Het **onthaalconcept** (zie doelstelling 2.1.2) zeft alvast een idee van het format waarmee we aan de slag gaan.

Doelstelling 2.1.1: Duurzaam reizen naar bestemming Nationaal Park Bosland

Het Nationaal Park Bosland bevindt zich in een regio waar het openbaar vervoersnetwerk niet sterk verdicht is waardoor de bezoeker vandaag nog erg afhankelijk is van de privéwag. Daarom zal er ingezet worden op een **optimale, efficiënte en realistische aansluiting** van het Nationaal Park Bosland toeristisch routenetwerk met het openbaar vervoersnetwerk van de regio, in samenwerking met de openbaar vervoersmaatschappijen. Bijzondere aandacht gaat naar provincie/landsgrens overschrijdende samenwerking. Ook wordt ingezet op het verder inbedden, zowel fysiek als digitaal, van openbare haltes in routestructuren. Tot slot kan de introductie van een aantal faciliteiten (zoals fietsverhuur, lockers, pendeldienst en bagagetransport) het gebruik van openbaar vervoer verder stimuleren. Naast het gangbare openbare vervoer worden in het Nationaal Park Bosland ook de mogelijkheden voor verplaatsingen via het water onderzocht.

Nationaal Park Bosland wil verder ook inzetten op het **verminderen van de impact van de auto** en de gebruiksvriendelijkheid van alternatieve vervoersvormen in de kijker zetten. De auto wordt niet geweerd, maar wel tracht het Nationaal Park Bosland deze uit haar kern te houden. Een bezoek aan het Nationaal Park dient eenvoudiger te zijn door in de periferie van het park te parkeren en via een duurzamer alternatief het kerngebied toe te treden.

Doelstelling 2.1.2: Bezoekers kwalitatief onthalen

We zetten een geniaal onthaalsysteem uit waarbij gedacht wordt aan een integrale combinatie van infrastructuur, dienstverlening en beleving. Voor het Nationaal Park is daartoe een **onthaalconcept** uitgewerkt dat vertrekt vanuit de huidige voorzieningen, rekening houdt met de draagkracht van de natuur en het potentieel voor bewoners en bezoekers. Dit concept wordt hierna toegelicht, maar wordt verder uitgewerkt en getoetst als onderdeel van een op te stellen **onthaalmanagementplan** en daaraan gekoppelde ontwikkelplannen voor specifieke onthaallocaties.

Elke vorm van onthaal heeft een waarde voor het Nationaal Park maar moet voldoen aan **vereisten van duurzaamheid, kwaliteit en toegankelijkheid**. We kiezen daarom niet langer voor een hiërarchisch onthaalsysteem maar voor een fijnmazig en kwalitatief onthaalconcept waarin ook instapplaatsen voor fietsers en wandelaars, toeristische onthaalkantoren, logies, reca en erfgoed sites nabij het Nationaal Park een onthaalrol vervullen.

De toekomstige onthaalzones moeten vooral in lijn zijn met de draagkracht van het gebied én de spirit van (de plek in) het Nationaal Park echt uitstralen. We opteren dus voor een gebalanceerd en uitgekend onthaalconcept dat verdere verfijning verdient, eens de doorstart naar de ontwikkeling van het Nationaal Park gemaakt kan worden. Dit onthaalconcept heeft als doel de ontsluiting van en de toegang tot het Nationaal Park als **één belevingsgeheel** te ontwikkelen.

Binnen het onthaalconcept voorzien we onthaalzones in variërende schalen. We identificeren ruimtelijk 4 type onthaalzones en geven een apart statuut aan (hedendaagse en historische) POI's omdat deze hetzij fungeren als een markant onthaal (bijvoorbeeld een cultuurhistorische plek), hetzij fungeren als een markante plek op het routenetwerk (bijvoorbeeld een hedendaags landmark). Voor elk van de onthaalzones en voor een aantal te selecteren POI's beogen we een duurzame ontwikkeling.

- Onthaalzone **direct** aan het Nationaal Park
- Onthaalzone **nabij** het Nationaal Park
- Onthaalzone travel green **naar** het Nationaal Park
- Onthaalzone hike & bike **aan & nabij** het Nationaal Park
- POI **in & nabij** het Nationaal Park

We ambiëren bij de duurzame ontsluiting van het Nationaal Park een opwaardering van bestaande onthaalinfrastructuur alsook de ontwikkeling van nieuwe onthaalinfrastructuur en bijhorende voorzieningen. Dit kan telkens op verschillende schalen maar wel met als doel één belevingsgeheel met het Nationaal Park te vormen.

- **S - Small & sophisticated:** dit zijn kleinschalige en herkenbare onthaalzones die toeleiding geven naar het Nationaal Park en **een subtiële of originele beleving** bieden van het Nationaal Park.

Indien het gaat om een POI wordt hier vanuit het DNA van de specifieke plek (een deel van) het verhaal van het Nationaal Park vertolkt. Deze schaal kan van toepassing zijn op een gedeelde ruimte met andere (maatschappelijke en/of commerciële) functies.

- **M - Moods for adventure:** dit zijn onthaalzones die op vlak van inrichting, toeleiding en beleving ervaren worden als een **geïntegreerd deel** van het Nationaal Park, ook al liggen ze niet in of verder weg van het Nationaal Park. Ze geven aan de bezoeker zin om erop uit te trekken.

Deze onthaalzones zijn ecologisch en vertolken een met de bezoeker gedeelde liefde voor natuur en voor het Nationaal Park Bosland. Het kan een dedicated bezoekersonthaal maar ook een met andere functies gedeelde ruimte betreffen. Deze schaal kan van toepassing zijn op een gedeelde ruimte met andere (maatschappelijke en/of commerciële) functies.

- **L - Love nature, love Nationaal Park Bosland:** dit zijn onthaalzones die op vlak van inrichting, toeleiding en beleving **één geheel** vormen met het Nationaal Park en toonaangevend zijn op vlak van duurzaamheid en toegankelijkheid.

Deze onthaalzones zijn zowel ecologisch als iconisch en vertolken een met de bezoeker gedeelde liefde voor natuur en voor het Nationaal Park Bosland. Het gaat hierbij voornamelijk om een dedicated bezoekersonthaal. De natuurwaarden van het Nationaal Park staan hier programmatorisch centraal.

Voor elke onthaalzone wordt bij erkenning van het Nationaal Park Bosland een **inrichtings- en onderhoudsplan** uitgewerkt. Hiermee willen we verzekeren dat zowel de ontwikkeling als de instandhouding financieel en organisatorisch afgedekt kunnen worden. Het gaat niet om het aantal onthaalzones maar om de kwaliteit ervan, waarbij het ontwerp- en haalbaarheidstoets een belangrijke opgave is.

Bovendien willen we maximaal inzetten op het **benutten van bestaande infrastructuur** in de omgeving van het Nationaal Park. Een kwalitatief onthaal kan namelijk ook georganiseerd worden op plekken met een maatschappelijke of commerciële functie. Hiermee wordt **buurtgericht ruimte delen** aangemoedigd en zodoende de toeleiding van omwonenden naar het Nationaal Park gestimuleerd. In geval van gedeelde ruimtes worden participatieve trajecten opgezet, met als doel een op de noden en wensen van lokale inwoners afgestemde ontwikkeling te initiëren.

Onderstaand schema toont hoe we de diverse onthaalzones willen ontwikkelen en welke schalen daarbij mogelijk zijn. Die ontwikkeling gebeurt steeds **in overleg met grondeigenaars en betrokken partners**. De invulling van de kwadranten is louter ter illustratie en een locatie- en haalbaarheidsonderzoek is nodig.

Gelet op het belang of specifieke karakter van onthaalzones voor het ontsluiten van (een deel van het) het verhaal van het Nationaal Park Bosland, wensen we deze locaties ook (verder) met elkaar te verbinden via recreatieve routestructuren en de ontwikkeling van een gedeeld bezoekersmanagementplatform. Zo kunnen bezoekers de veelzijdigheid van het Nationaal Park 'hop on - hop off' ontdekken. En zo kan het Parkbureau op basis van data het onthaal en bezoekersmanagement evalueren en bijsturen.

Onderstaande tabel toont - indicatief - de verschillende onthaalzones in relatie tot variërende schalen waarbinnen een onthaal georganiseerd kan worden:

	L - love nature, love Bosland	M - moods for adventure	S - small & sophisticated
NP onthaalzone - direct aan het NP	Dedicated bezoekersonthaal dat maximaal voldoet aan de randvoorwaarden m.b.t. duurzame en toegankelijke infrastructuur en voorzieningen		
NP onthaalzone - nabij het NP		Vakantiedomeinen Toeristische infokantoren Buurthuizen Sportcentra	Gastheren -en vrouwen Kleinschalige logies en reca Buurthuizen
NP onthaalzone - travel green naar het NP		Treinstation Lommel Treinstation Overpelt Treinstation Neerpelt Spartacus-haltes	Busstations Fietsverhuur- en herstel Fietscafé
NP onthaalzone - hike & bike aan & nabij het NP		Startplaatsen	Startplaatsen
POI in & nabij het NP			Erfgoedrelicten en erfgoedsites #landmarks

Doelstelling 2.1.3: Kwalitatief en veilig routenetwerk

Het Nationaal Park Bosland beschikt vandaag reeds over uitgebouwde **routenetwerken** voor o.a. wandelen, fietsen, lopen, mountainbiken en paardrijden. Deze worden in een optimale conditie gehouden en zijn verbonden met netwerken in de ruimere omgeving. Bosland is vandaag dan ook al een **Vlaamse en Euregionale topbestemming** voor natuurliefhebbers die graag wandelen, fietsen of recreëren in een sprekend landschap.

Om de kwaliteit te waarborgen en waar nodig verder op te schalen, werkt Bosland systematisch aan de basisinfrastructuur en de dienstverlening. De routenetwerken en hierop uitgestippelde (thematische en lange afstand) routes zijn herkenbaar, leesbaar en inspireren om het Nationaal Park dieper te verkennen. Bijzondere en gevoelige natuur worden herkenbaar aangeduid, zodat passanten de waarde en de schoonheid van het landschap maximaal kunnen ervaren.

Nationaal Park Bosland is een plek om te ontsnappen aan de drukte van het alledaagse leven, om samen te komen met familie en vrienden. De connectie tussen woonkernen en het Nationaal Park wordt versterkt via verbindingen van trage wegen met routenetwerken en een duidelijke en aangename toeleiding naar het Nationaal Park voor omwonenden.

Programma 2.2: Erfgoed als verdiepende ervaring

De Lommelse Leyssensmolen is één van de interessante erfgoedsites in Nationaal Park Bosland

De erfgoedkwaliteiten van het Nationaal Park vragen om een treffende erfgoedwerking. Met een **brede erfgoedcollectie en inspirerende publieksontsluiting** kunnen we onze gasten een **verdiepende ervaring** van het landschap bieden. Hierbij vetrekken we vanuit de evolutie van het landschap in tijd en ruimte, met het gradiëntlandschap als belangrijke drager van menselijke sporen en een plottwist in de geschiedenis: het minst beboste gebied van Vlaanderen is uiteindelijk omgevormd tot het grootste bosgebied van Vlaanderen. De “man made” natuur, inclusief meren, zorgt voor nieuwe biodiversiteit die van belang is voor de leefbaarheid van het gebied en voor toekomstige generaties. We duiken dan ook graag in het verleden om de brug te maken naar de toekomst, waarbij innovatie op vlak van erfgoed een belangrijk spoor is om te gaan verkennen.

Doelstelling 2.2.1: Inventariseren en waarderen van erfgoed

Nationaal Park Bosland doet samen met haar erfgoedpartners en erfgoedgemeenschappen aan **vakkundige inventarisatie** van erfgoedelementen en objecten (zoals hoeves en andere historische gebouwen, watermolens, vakmanschap, tradities, kleine landschapselementen, landschappen en archeologische sites).

Hoewel het Nationaal Park Bosland over een **uitgebreid erfgoedpatrimonium** beschikt, staat niet elk erfgoedelement even goed op de radar en is het niet altijd in even goede staat of even goed ontsloten. Om bewuster met haar erfgoed om te gaan zal Nationaal Park Bosland verder moeten investeren in het **inventariseren, beheren en bewaren** ervan.

Naast het materiële, tastbare erfgoed dat aanwezig is, wil het Nationaal Park Bosland eveneens inzetten op immaterieel erfgoed (tradities, volksverhalen...). Deze zijn natuurlijk op zichzelf waardevol maar kunnen eveneens het aanwezige bouwkundige erfgoed en de beleving ervan opladen.

Doelstelling 2.2.2: Selecteren en met zorg ontwikkelen van erfgoed

Erfgoedsites, -relicten en -gebruiken worden geselecteerd en met zorg ontwikkeld. Op het niveau van het Nationaal Park Bosland worden via een integrale aanpak **erfgoedclusters** geïdentificeerd om deze gezamenlijk te behouden en borgen, hun erfgoedwaarden verder te ontwikkelen, kwalitatief te onderhouden en publieksgericht te ontsluiten.

Hierin liggen tal van kansen om samen met bewoners **lokale erfgoedprojecten** te initiëren. Tegelijk komen zo ook persoonlijke verhalen (o.a. tradities) gelinkt aan plekken of elementen naar boven, die verrijkend kunnen zijn voor de algemene kennis en duurzame documentatie van het erfgoed en bezoekers als klankbord.

Doelstelling 2.2.3: Innovatie in publieksgericht ontsluiten en onderhouden van erfgoed

Met een integrale aanpak wordt erfgoed (-sites, -relicten en -gebruiken) voorzien van een innovatieve publieksgerichte ontsluiting en kwalitatief onderhoud met betrokkenheid van partners, bewoners en bezoekers.

Zoals de analyse van de erfgoedkwaliteiten aantoont, is er een groot, maar grotendeels nog te ontginnen potentieel voor een kwalitatieve en unieke erfgoedbeleving in het Nationaal Park Bosland. Een **thematische benadering** maakt **het 'lezen'** van het landschap met het daarin aanwezige erfgoed overzichtelijker. Daarom worden er voor het Nationaal Park Bosland themawerkingen opgezet met als doel onderzoek, behoud en beheer. Ook wordt er een publiekswerking uitgerold die een verdiepende landschapsbeleving biedt.

We identificeren **twee belangrijke thema's** (deze thema's komen terug in de verhaallijnen in het volgende strategisch programma):

- **Leven van land:** dit thema omvat de over de tijd uitgesponnen landbouwgeschiedenis en de in verhouding eerder snelle industrialisering. Beide evoluties hebben een enorme impact op het landschapsbeeld.
- **Strijdtoneel:** dit thema omvat zowel de militaire geschiedenis als de huidige militaire infrastructuur. De vele sporen van de Tweede Wereldoorlog in en rond het hele Nationaal Park worden binnen dit thema opgepikt.

Programma 2.3: Maatwerk in beleving

De massieve natuurkern van Nationaal Park Bosland biedt kansen voor verfijnde product-marktcombinaties

Nationaal Park Bosland is **Vlaanderens grootste natuurmassief** met een rijke gradiënt, waardoor vele **bijzondere natuur- en erfgoedkwaliteiten** te vinden zijn op relatief korte afstand van elkaar. De reden waarom bewoners en bezoekers sinds oudsher naar dit gebied trekken, is om zich effectief terug te trekken in de natuur (cultusplaatsen), te bezinnen over het leven (grafheuvels), zorgen voor de toekomst (agrarische landbewerking en militaire landsverdediging). Het is een landschap dat tot de verbeelding spreekt maar tegelijk ook **moeilijk leesbaar** is.

Het Nationaal Park Bosland zal als bestemming haar natuur- en erfgoedkwaliteiten consequent ontwikkelen en uitspelen. De **waardevolle natuur is de belangrijkste troef** en reason to come van het Nationaal Park Bosland. Alle kwaliteiten van dit gradiëntlandschap (waaronder bossen, vennen, waterplassen, meren, heide en landduinen) zorgen voor een unieke beleving, en lenen inzicht tot een **ecologisch verantwoorde ontsluiting**. Omdat die ontsluiting voor een groot deel al uitgevoerd is, maar deels ook aangepast moet worden, kunnen subtiele maar krachtige ingrepen volstaan om op maat van diverse bezoekers dit Nationaal Park duurzaam te ontwikkelen en verder in de markt te zetten als **internationale outdoorbestemming**.

Uit het verrichte onderzoekswerk (i.e. de Landschapsbiografie en de gebiedsanalyse) blijkt dat we in het Nationaal Parkgebied elementen (van landmarks tot erfgoedplaatsen) vinden die anticiperen op de **geschiedenis** (zicht op een ontginningslandschap) maar tegelijk ook de **toekomstpotenties** van Nationaal Park Bosland (toeristische aantrekkingspool). Hierop voortbordurend, zijn er voor het Nationaal Park een gedragen koepelverhaal en thematische verhaallijnen te onderscheiden, die (communicatief) uitgewerkt en verder beleefbaar gemaakt worden in en rond het Nationaal Park.

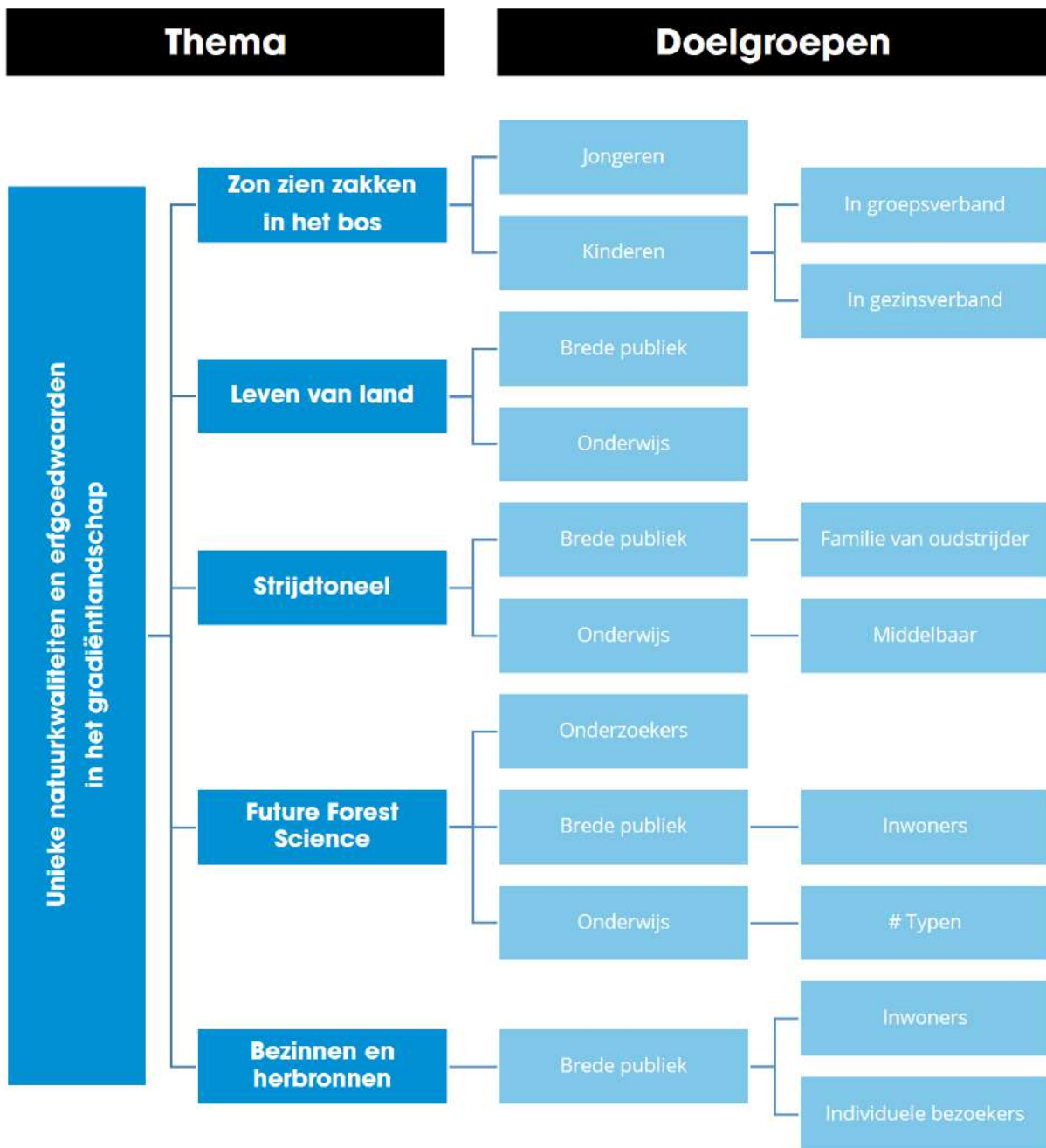
Het DNA-raamwerk bestaat uit verschillende verhaallijnen, waarin telkens kansen liggen om het DNA van het gebied te koppelen aan een algemene en meer op doelgroepen afgestemde marktpositionering en verfijnde product-marktcombinaties:

- Het **koepelverhaal** vertrekt vanuit de **massieve natuurkern** die zich uitstrekt over een **typerend gradiëntlandschap** en **bijhorende natuur- en erfgoedkwaliteiten**. Dit is de reason to come and discover voor toeristen uit binnen- en buitenland die zoeken naar een outdoorbestemming en recreanten die zich graag terugtrekken in de natuur. Dit verhaal drukt zowel historisch als toekomstgericht de unieke waarde van het Nationaal Park uit en de uitwerking ervan in inrichting (zoals landschapsbelevingselementen en rustpunten) en producten (zoals avontuurlijke expedities en trails) zorgt ervoor dat het Nationaal Park Bosland als een belevingsgeheel kan worden ervaren. We gaan in de publiekswerking verder aan de slag met de natuurwaarden en diverse soorten (Big 5 en Magnificent 7), een diepe duik in geschiedenis waarin de transformatie van open heidelandschap naar bossen en meren centraal staat én een vooruitblik naar de toekomst met educatie rond exemplarisch natuurbeheer en -ontwikkeling.
- De **verhaallijnen** (werktitels) zijn altijd een combinatie van geschiedenis, heden en toekomst:
 - **Zon zien zakken in het bos:** Het Nationaal Park Bosland is een historische aantrekkingspool voor **kinderen en jongeren** dankzij haar massieve natuurkern en de aanwezige faciliteiten (jeugdlogies, bivak, speelbossen...). Hier kunnen ze nog echt avontuur in de natuur beleven. De vele jeugdlogies en kindvriendelijke inrichting en producten op maat van kinderen sluiten hier mooi op aan.
 - **Strijdtoneel:** Het hele militaire verleden en heden - met specifieke aandacht voor de Tweede Wereldoorlog - met als belangrijke iconen het militair domein en de streek als uitvalsbasis voor de Liberation Route (Operation Market Garden) wat kansen biedt om Liberation Garden (Leopoldsburg) te verbinden aan een Europese herinneringsroute en onderweg de militaire geschiedenis en infrastructuur in het Nationaal Park te ontdekken. Hiermee spelen we in op het internationaal herinneringstoerisme en het algemeen maatschappelijk belang van educatie rond oorlog en vrede. Deze verhaallijn biedt kansen om in te spelen op de verwachtingen van het brede publiek, interessegroepen of thematoeristen, onderwijsinstellingen, enz.
 - **Bezinnen en herbronnen:** Een combinatie van een indrukwekkende, wijdse natuur en een rijke geschiedenis (historische cultusplaatsen, grafheuvels, archeologisch onderzoek en verhalen rond rituelen) die tegelijk gekoppeld kunnen worden aan een incentive rond **herbronnen in de natuur** via het benutten of inrichten van rust- en stilteplekken en het uitzetten van een themaroute langs historische POI's en landschappen. Deze verhaallijn kan gekoppeld worden aan doelgroepen op zoek naar rust in de natuur, mooie uitzichten en verdiepende verhalen.
 - **Leven van land:** Deze verhaallijn bestaat uit twee clusters. Enerzijds de landbouwgeschiedenis waar de transitie van heide naar boerenlandschap in de ijzertijd tot vandaag nog tastbaar gemaakt kan worden in het landschap, het trage wegennetwerk benut kan worden en het modern agrarisch ondernemerschap eveneens een plek krijgt. Anderzijds de vele industriële sporen (o.a. zandontginning) die verklaren waarom we vandaag zo'n fraai landschap kunnen waarnemen. Zowel het brede publiek als het brede onderwijsveld kan via dit verhaal het landschap op een andere manier beleven.

- **Future forest science / Nationaal Park van de Toekomst** - monitoring en onderzoek van natuurbeheer en -ontwikkeling om de evolutie van de biodiversiteit als een gedeeld goed te ontsluiten. Dat is wat het BosLAB doet in functie van het Nationaal Park. Voor het brede publiek, onderzoekers en onderwijs biedt de wetenschappelijke werking talloze kansen voor educatie en participatie.

Het Nationaal Park Bosland biedt via de uitwerking van en productontwikkeling rond deze verhaallijnen haar gasten een **sensorische beleving van zonsopgang tot zonsondergang**. Nationaal Park Bosland vormt zodoende een krachtig en logisch belevingsgeheel waarbij we gedurfde keuzes maken en maatwerk leveren aan bezoekers. Op die manier zetten we in op een duurzame, ecologisch verantwoorde en gebalanceerde ontsluiting van het Nationaal Park voor toeristen en recreanten.

Onderstaande figuur toont - **indicatief** - hoe de thematische verhaallijnen gekoppeld kunnen worden aan bepaalde doelgroepen. Dit raamwerk zal binnen de werking van het Nationaal Park Bosland verder uitgewerkt worden en gekoppeld aan productontwikkeling en interessante productmarktcombinaties in samenspraak met partners, stakeholders en de doelgroepen.

Doelstelling 2.3.1: Uitwerken van een DNA-based toeristische strategie

Met het planproces richting het voorliggende Masterplan is er een start gemaakt met het oriënteren op de toekomst via diverse participatie-initiatieven. Voor het Nationaal Park Bosland wordt op dit elan verder samengewerkt. Op de planning staat het **co-creatief uitwerken** van een toeristisch-recreatieve visie en actieplan i.s.m. publieke en private partners, inwoners en specifieke stakeholders (zoals wetenschappers, natuurgidsen en korte keten producenten). Het DNA-raamwerk met verhaallijnen kan hierbij als leidraad benut worden (zie inleiding Strategisch programma 2.3). We onderzoeken kritisch welke **productontwikkeling** wenselijk is en welke **product-marktcombinaties** geprioriteerd kunnen worden in relatie tot de impact en draagkracht van het gebied alsook het draagvlak bij bewoners.

Voor het Nationaal Park wordt een passende **brandstrategie en beeldkwaliteitsplan** uitgewerkt die past bij het DNA, het uitgestrekt landschappelijk geheel én de internationale ambities. De huisstijl wordt online en on site toegepast zodat het Nationaal Park Bosland een herkenbaar en logisch geheel vormt.

Doelstelling 2.3.2: Beleven van natuur en landschap - ecologisch verantwoord, kwalitatief en doelgroepgericht

Het Nationaal Park Bosland wordt met zorg op een ecologisch verantwoorde manier, kwalitatief en doelgroepgericht ontsloten. Het gevaar bestaat dat ongeleide bijkomende recreatie en overprogrammering van de ruimte in het park leidt tot een afname van natuurlijke kwaliteiten. Om dat te vermijden, wordt recreatie geleid door de **zoneringsoefening** en de **belevingsimpulsgebieden** die zorgen voor een duurzaam en ecologisch evenwicht. Ook zoeken we naar elementen binnen recreatie die het natuurlijk verhaal van het Nationaal Park Bosland kunnen versterken en vice versa.

Om het Nationaal Park Bosland zo toegankelijk mogelijk te maken voor iedereen, zal er verder ingezet worden op infrastructurele en natuur-landschappelijke aanvullingen. In co-creatie met specifieke doelgroepen, zoals **kinderen en/of inwoners**, wordt onderzocht welk type belevingsroutes en belevingselementen ontwikkeld kunnen worden. De verhaallijnen zijn hierbij een inspirerende basis. Ook is er ruimte voor de (gezamenlijke) organisatie van evenementen, 20 jaar (Nationaal Park) Bosland in 2026 staat alvast op de agenda!

Het nieuwe belevingsaanbod moet bijdragen aan het intuïtief verkennen van de natuur en het ontdekken van de erfgoedthema's. We bewaken hierbij een goed evenwicht in het aanbod voor doelgroepen met specifieke noden of verwachtingen (scholen, zorgorganisaties, jeugdverenigingen...) en opkomende trends (zoals de almaar toenemende vraag naar waterrecreatiemogelijkheden).

Omdat het Nationaal Park Bosland traditioneel een uitzonderlijke plek is waar **kinderen en jongeren** op kamp of vakantie komen en samen met de jeugdvereniging erop uit trekken in het uitgestrekt natuurlandschap, willen we de attractiviteit en het aanbod voor deze doelgroepen **bestendigen en versterken**. We screenen, herdenken en optimaliseren daartoe vooraleerst het bestaand aanbod en diensten. Het verder uitbreiden van de speelsheid van het Nationaal Park Bosland (via bijvoorbeeld speelinfrastructuur en speelactiviteiten) gebeurt enkel op plaatsen waar dit niet botst met de aanwezige natuur in en nabij het Nationaal Park.

In het geheel staat een **natuur- en landschapsbeleving voor iedereen** centraal en zorgen we voor een hoogwaardig **toegankelijk** aanbod.

Doelstelling 2.3.2: Perspectief voor ondernemers

De opgebouwde relaties en samenwerking met de **toeristische, industriële en agrarische ondernemers** wordt verduurzaamd en verder uitgebouwd. Samen met de ondernemers zetten we de lijnen uit voor een toekomstgericht Nationaal Park (onthaal, beleving, productie).

Het Nationaal Park wil ondernemers **perspectief** bieden en stimuleert de uitbouw van een **lokaal verankerd netwerk** en baanbrekende samenwerking. Elke onderneming heeft andere ondersteuningsnoden en wensen. Het Nationaal Park zorgt via het bondgenootschap+ (zie Governance) voor **ruimte voor ondernemerschap** en stimuleert onderlinge samenwerking vanuit een gezamenlijke visie op de toekomst van het bedrijf in relatie tot het Nationaal Park.

Het Nationaal Park Bosland ondersteunt en wordt ondersteund door de plaatselijke horeca. Logiesuitbaters, gidsen, fietsverhuurders, horeca-eigenaars, onthaalmedewerkers, enz. kunnen de bekendheid van het park versterken en het merk Nationaal Park Bosland uitdragen. Het "gastvrij van nature" programma wordt vertaald naar het Nationaal Park Bosland en krijgt een passende doorstart met nieuwe trainingen en coaching. Ook wordt samen met ondernemers nagegaan welke vormen van ondersteuning nodig zijn om een **sterke synergie tussen het park en de onderneming** mogelijk te maken.

Ambitie 3: Een internationaal exemplarisch Nationaal Park

De nachtzwaluw maakt deel uit van toonaangevend internationaal onderzoek in Nationaal Park Bosland

Het Nationaal Park Bosland wil **internationaal toonaangevend** zijn op vlak van parkmanagement, natuur- en landschapsbeheer en significant bijdragen aan **wetenschappelijk onderzoek**.

Een open houding en **professionele communicatie** zijn hierbij essentieel. Ambitie 3 legt daarom de focus op samenwerking met en wisselwerking tussen partners en stakeholders.

Programma 3.1: Collectief beheer en samenwerking

Collectief natuurbeheer vormt het uitgangspunt van Nationaal Park Bosland

Het Nationaal Park Bosland is een ecologisch waardevol gebied dat via het ontwikkelen van verbindingen, de opmaak van gerichte plannen, beschermingen en andere strategieën ambieert dat een goed beheer bestendig en versterkt wordt. Het beheer pakken we **integraal en systematisch** aan op schaal van het Nationaal Park en in samenwerking met Boslanders.

Binnen het Nationaal Park Bosland worden **collectieve vormen van natuurbeheer** opgezet en goede praktijken gedeeld. Stakeholders en bezoekers krijgen de mogelijkheid om zelf aan de slag te gaan in en rond het Nationaal Park.

Doelstelling 3.1.1: Stimuleren van samenwerking rond natuurbeheer, -herstel en -ontwikkeling

Systeemgestuurde natuur getuigt van een goed begrip van de landschappelijke werking van de regio, meer bepaald op geologisch, hydrologisch en ecologisch vlak. De systematische beheerbenadering vertrekt niet vanuit de verschillende sectoren maar vanuit deze geïntegreerde aanpak. De samenwerking vertrekt hoofdzakelijk vanuit een beheerperspectief maar ook **natuurontwikkeling of -herstel** worden bewerkstelligd.

De verschillende terreinbeherende partners in en rond het Nationaal Park (natuurorganisaties, landbouwers, boseigenaars...) slaan de handen in elkaar. Natuurbeheerplannen worden afgestemd op de Nationaal Park brede beheersvisie en waar nodig bijgestuurd via de formulering van nieuwe acties. Dit betekent ook dat **beheerovereenkomsten** laagdrempelig en aantrekkelijk zijn: Nationaal Park Bosland landbouwers en andere ondernemers zijn actieve medebeheerders van het Nationaal Park.

De **schaalvoordelen** van Nationaal Park Bosland worden optimaal benut. Voorbeelden zijn een bestendinging en uitbreiding van het FSC-groepscertificaat voor Nationaal Park Bosland en het inzetten op het lokaal valoriseren van biomassa afkomstig uit natuur- en landschapsbeheer.

In samenwerking met vele verschillende burgergroepen krijgen **inwoners, scholen, eigenaars en vrijwilligers** de kans om hun steentje bij te dragen aan de ontwikkeling van Nationaal Park Bosland. Via de opzet van een **landschapsfonds** worden kleinschalige initiatieven gesteund die de intrinsieke waarde van het Nationaal Park Bosland ten goede komen. Met plantacties worden inwoners gestimuleerd om de Nationaal Park natuurkwaliteit tot in de tuinen door te trekken. Op deze manier wordt mede-eigenaarschap aangewakkerd.

Doelstelling 3.1.2: Stimuleren van doeltreffend beheer via educatie/training en (her)integratie

Het voorzien van educatie- en (her)integratieprogramma's is een van de vele kansen die Nationaal Park Bosland verder wil ontplooiën. Het park is er van en voor iedereen en werken met **sociaal ondernemerschap** is een win-win.

Via de Limburgse Landschapsteams en de Groenjobs worden arbeiders uit de maatwerkbedrijven optimaal ingezet om het openbaar domein in Nationaal Park Bosland dagelijks te beheren.

Het Nationaal Park Bosland faciliteert daarnaast **(her)integratietrajecten** bv. de inzet van gedetineerden bij het onderhoud van natuurgebieden. We zetten de huidige werking binnen het Project Halte R Limburg verder en onderzoeken hoe dit project verder uitgebreid kan worden binnen het Nationaal Park Bosland.

Programma 3.2: Community van Boslanders

Publiekswerking zoals de jaarlijkse 'Week van het Bos' in Bosland

De actieve **betrokkenheid van stakeholders** is cruciaal voor het welslagen van de uitbouw van Nationaal Park Bosland. De bewoners en burens van het Nationaal Park Bosland worden betrokken bij het natuurbeheer en uitgenodigd om mee te denken over nieuwe ontwikkelingen.

Volgbaarheid en openheid zorgen voor draagvlak voor de algemene missie van het Nationaal Park Bosland. Nationaal Park Bosland publiceert en communiceert regelmatig over haar ontwikkelingen binnen de eigen Nationaal Park gemeenten en benut diverse **communicatiekanalen** (traditionele, digitale, sociale media) zodat iedereen de mogelijkheid heeft om zich te informeren.

Doelstelling 3.2.1: Community-building via bondgenootschap+

Het Nationaal Park Bosland is een maatschappelijk project met een **traditie in community building**. Bosland blijft als Nationaal Park consequent inzetten op het betrekken van lokale stakeholders en partners, het stimuleren van **sociaal ondernemerschap** (zie eerder) en het smeden van sterke publiek-private allianties.

De stakeholdergroepen van het **bondgenootschap+** (inwoners, ondernemers, Great Farmers Coalition, organisaties en bezoekers) worden beschouwd als de premium Boslanders. Om deze communities actief te betrekken worden verschillende participatie-instrumenten ingezet: consultatie, (burger)participatie, co-creatie en netwerkontwikkeling.

Inwoners worden bijvoorbeeld uitgenodigd om mee te denken over toekomstprojecten en te participeren in lokale ontwikkelingen van Nationaal Park Bosland in hun stad of dorp, zodat ze echt inspraak hebben in het proces en mee de richting kunnen aangeven. We zetten **co-creatie sessies** op bij projecten die zich daar specifiek toe lenen zodat inwoners actief ideeën kunnen ontwikkelen of mee kunnen denken over duurzame oplossingen.

Binnen Nationaal Park Bosland wordt een **gidsenwerking** uitgebouwd. De gidsen zijn in staat om bezoekers te begeleiden en informeren over diverse aspecten van het Nationaal Park op diverse thema's: natuur, erfgoed, landschapsbeheer, ...

Vrijwilligerswerking is cruciaal voor het Nationaal Park Bosland. Reeds vandaag kan het gebied steunen op een breed vrijwilligersnetwerk dat mee de verschillende kwaliteiten koestert. Nationaal Park Bosland wil het sociaal kapitaal van dit bestaande netwerk verder versterken via ondersteuning en begeleiding.

Ook **bezoekers** worden beschouwd als een belangrijke referentie. Meer dan overtuigen met het Nationaal Park Bosland als toeristisch-recreatieve bestemming, willen we hun betrekken als klankbord bij de ontwikkeling en ontsluiting van het Nationaal Park. Dat gebeurt o.a. via belevings- of tevredenheidsonderzoeken maar ook via het samenstellen van een klankbordgroep.

Doelstelling 3.2.2: Wervend communiceren op maat - Nationaal Park Bosland is top of mind

Het Nationaal Park Bosland is top of mind dankzij wervende en maatwerkcommunicatie. Stakeholders vinden makkelijk informatie over de ontwikkeling en het aanbod van het park. Voor elke doelgroep wordt er **communicatie op maat** en in een passende 'tone of voice' gevoerd.

Voor bezoekers van het Nationaal Park Bosland wordt een laagdrempelige en meertalige communicatiestijl uitgewerkt die zowel mensen op zoek naar een concrete activiteit binnen een eigen interesseveld (passie) aanspreekt, als mensen prikkelt die inspiratie zoeken om het Nationaal Park te bezoeken en een overnachting te boeken.

Voor het Nationaal Park Bosland wordt een passende **communicatiestrategie** uitgewerkt met een frisse branding - waarmee het huidige Bosland kan vervellen tot een internationaal **aantrekkelijke outdoorbestemming** waarbij de massieve natuurkern met Europese topnatuur centraal staat. Hierbij worden bijhorende communicatie-instrumenten ontwikkeld (digitaal platform, inspiratiegids,...) en trainingen uitgerold voor alle bij het park betrokken partners (onthaalkantoren, uitbatingen ed.).

Programma 3.3: BosLAB – katalysator voor wetenschappelijk onderzoek

Field research over nachtzwaluwen met WWF Rangers in Bosland

Het Nationaal Park Bosland bouwt verder op de traditie om natuurbeheer en -ontwikkeling te verknopen met **(internationaal) wetenschappelijk onderzoek**. Het is de ambitie om hierin verder te groeien en het bestaande BosLAB uit te bouwen tot een gestroomlijnde katalysator die wetenschappelijk onderzoek initieert, faciliteert, coördineert en communiceert. De activiteiten van BosLAB richten zich niet enkel op de knappe koppen van een universiteit maar worden ook slim verweven met educatie op andere niveaus (kleuter, primair en secundair onderwijs).

Bovendien biedt Nationaal Park Bosland de ideale voedingsbodem om binnen eenzelfde gebied aan divers wetenschappelijk onderzoek te doen. Het variërende landschap biedt kansen om niet enkel onderzoek te doen over fauna en flora of natuurbeheer, maar ook over **klimaat, bodem, water, geografie, geologie, sociologie, archeologie** enz. Nationaal Park Bosland wil zich profileren als een dynamische plek voor **kennisontwikkeling** en zodoende bijdragen aan natuur, mens en maatschappij.

Doelstelling 3.3.1: Ontwikkelen van BosLAB als innovatief 'Nature Science' centrum voor natuuronderzoek en -ontwikkeling

Vandaag gebeurt er al toonaangevend natuuronderzoek van internationale waarde, grotendeels gestuurd en gecoördineerd door **BosLAB**. Dit onderzoek wordt voortgezet en opgeschaald. De juiste structuren en ondersteunende infrastructuur zijn nodig om kwalitatief wetenschappelijk onderzoek mogelijk te maken.

Vanuit een **Field Research Centre** 'in situ', wil BosLAB op permanente wijze logistieke ondersteuning bieden voor een brede waaier aan wetenschappelijke activiteiten en initiatieven: van educatieve stages voor jongeren van de lagere en middelbare school, over interactieve '**citizen science**', tot de ondersteuning van wetenschappelijk onderzoek door universiteiten en onderzoeksinstellingen (bachelors, masters, doctoraatstudent,...).

Het onderzoeksprogramma van Boslab zal vormgegeven en versterkt worden via de bijdrage van een wetenschappelijk overkoepelende raad: de **Scientific Board**. Het betreft niet louter inhoudelijke input maar ook inbreng rond structurele wetenschapswerking alsook netwerkontwikkeling.

Doelstelling 3.3.2: Faciliteren en coördineren van onderzoek en monitoring via BosLAB

BosLAB coördineert en participeert in diverse onderzoeken gekoppeld aan de monitoring (zie Governance). BosLAB voorziet een passende onderzoeksomgeving met residentiemogelijkheden en **praktische ondersteuning voor onderzoekers** die meerdere dagen veldwerk verrichten. Het **Bosmuseum** te Pijnven moet de uitvalsbasis worden voor veldonderzoek. Dit vergt een opwaardering van de bestaande infrastructuur en inrichting.

BosLAB spoort naar opportuniteiten om bij te dragen aan internationaal onderzoek en zet actief in op het faciliteren en initiëren van onderzoeksprojecten. Wetenschappelijk onderzoek en experiment is mogelijk o.a. dankzij de aanwezige meetinstrumenten, de mogelijkheid tot opslag van monsters, het onderzoeken van nieuwe soorten en het initiëren of participeren in internationaal onderzoek (o.a. Horizon-project SELINA). We introduceren **slimme monitoringsystemen**, bouwen een data-archief uit en engageren ons maximaal tot het delen van data met andere natuuronderzoekgebieden in de wereld.

BosLAB wil internationale wetenschapstop naar Vlaanderen trekken via onderzoeksprojecten, events, netwerken en data-uitwisseling. Via de uitvoering van het (lopende) **onderzoeksprogramma's** is dit zeker mogelijk.

Doelstelling 3.3.3: Ongedwongen leren in de natuur via BosLAB

BosLAB moet uitgroeien tot een bruisende plek voor informeel of ongedwongen leren in en over de natuur.

Naast een hoofdfunctie als centrum voor wetenschappelijk onderzoek, zijn er mogelijkheden om de werking van BosLAB open te trekken naar de brede bevolking. Dit kan door het opzetten van **citizen science projecten**. Er worden stimulansen gecreëerd voor burgerbijdragen aan projecten en onderzoek. Met BosLAB als uitvalsbasis voor lokale scholen om **onderwijs** over én in de natuur te organiseren, versterken we de lokale verankering. We betrekken lokale onderwijsinstellingen bij de programma- en productontwikkeling.

In de toekomst kan de uitbouw van het BosLAB als een state of the art bekeken worden. Het is een meerwaarde voor het Nationaal Park een **wetenschapscentrum** met een indoor bezoekersbeleving rond natuurbeheer, wildlife (Big 5 & Magnificent 7) en biodiversiteit te kunnen aanbieden. Bijzondere natuurprojecten kunnen hier volgbaar gemaakt worden en veldexpedities kunnen vanaf hier vertrekken. Dit kan ook gekoppeld worden aan de uitbouw van een bezoekersbelevingscentrum of "love nature love Bosland" onthaallocatie (zie Ambitie 2).

Kristof Claes

Boslandfan en Goldfox-DJ

De Boslandse natuur beleven zorgt voor rust in je hoofd, voor hernieuwde energie... ideaal om even je zinnen te verzetten. Getuige daarvan de moody en melanchonische soundtrack die ik voor Bosland maakte. Wanneer het bos roept, trek ik dus liefst naar Bosland!

5 Begrippenlijst

- **Bosland:** Deze term verwijst naar de in 2006 opgerichte intergemeentelijke samenwerking tussen Lommel, Hechtel-Eksel, Pelt en Peer (vanaf 2017) en heeft betrekking op het totale grondgebied van deze gemeenten.
- **Nationaal Park (Bosland):** Algemene term om het Nationaal Park (Bosland) te benoemen zonder hierbij specifiek de strikte contour (natuurkernen) of het werkingsgebied te bedoelen. De naam Nationaal Park Bosland is een werktitel en geen voorafname op een erkenning noch op de definitieve naam van een mogelijk Nationaal Park.
- **Klimaatmitigatie:** Aanpakken van het probleem van klimaatverandering bij de bron ten aanzien de omvang of snelheid van klimaatverandering te beperken. Daarbij wordt getracht om de concentraties broeikasgassen in de atmosfeer te verminderen. Naast het reduceren van broeikasgasemissies kan mitigatie ook plaatsvinden door het vergroten van de capaciteit van koolstofputten, het capteren van koolstof in bodem en vegetatie.
- **Klimaatadaptatie:** Proberen de schade van klimaatverandering te beperken door het aanpassen aan, of milderende van de negatieve effecten van klimaatverandering. Klimaatadaptatie omvat vaak maatregelen die de omgeving (o.a. het ruimtegebruik) aanpassen.
- **Klimaatrobuust:** Deze term wordt gebruikt als er verwezen wordt naar zowel klimaatadaptatieve als klimaatmitigatieve aspecten, vaak in functie van de capaciteiten van het Nationaal Park Bosland.
- **Ecosysteemdiensten (ESD):** Omvatten al de goederen en diensten die ecosystemen aan de samenleving leveren. ESD worden vaak gegroepeerd in drie grote groepen: productiediensten (vb. productie van biomassa, drinkwater, voedsel), culturele diensten (vb. recreatie, educatie) en regulerende en ondersteunende diensten (vb. zuiveren van lucht en water, natuurlijke bescherming tegen overstroming, bestuiving door wilde insecten). Klimaatadaptatie (verkoeling, droogteremediatie, wateropslag) en klimaatmitigatie (koolstofopslag) zijn ook ESD.
- **Eolisch:** door de werking van de wind gevormd, door de wind bespeeld, door de wind afgezet.
- **Freatisch grondwater:** de bovenste laag grondwater, bovenaan begrensd door de atmosfeer. Onderaan kan het freatisch grondwater begrensd zijn door een ondoorlatende laag.
- **Aquifer:** een watervoerende laag in de ondergrond, vb. zand. Het water stroomt relatief snel en veelal vertikaal door deze laag.
- **"Business as usual" scenario:** Het IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) van de Verenigde Naties bundelt de wetenschappelijke, technische en socio-economische kennis over klimaatsverandering, haar impact en toekomstige risico's en potentiële oplossingen. In het vijfde rapport zijn verschillende RCP-scenario's (Representative Concentration Pathways) opgenomen. Deze scenario's beschrijven de gevolgen van de toename van broeikasgassen. RCP 8.5, het hoog-impact klimaatscenario, beschrijft wat er kan gebeuren als we gewoon verder gaan zonder bijkomende beleidsmaatregelen en technologische innovaties, het zogenaamde "business as usual" scenario. Het Vlaamse klimaatportaal heeft dit scenario geïntegreerd in haar klimaatimpacttool. Dit klimaatportaal is gebruikt om inzage te geven in de klimaatgebonden risico's voor het Nationaal Park Bosland.
- **Veen(bodem):** Veengrond is een grondsoort die is opgebouwd uit gehumificeerd plantaardig materiaal. Deze natte, sponsachtige grondsoort is gevormd door afgestorven planten in moerassen en later bewaard gebleven onder natte, zuurstofarme omstandigheden. Begraven veenbodems zijn hotspots voor koolstofopslag, maar veen dat droog komt te liggen, stoot net CO₂ uit.

- **Ven:** een klein, meestal ondiep meer dat voorkomt op Pleistocene zandgronden. Vennen worden uitsluitend door natuurlijke wateren, regenwater of grondwater, gevoed en hebben wisselende waterstanden. Meestal zijn vennen beperkt in omvang en niet groter dan enkele hectaren.
- **Palimpsest:** Een palimpsest is kort gezegd een stuk perkament (of papyrus) dat is hergebruikt. De oorspronkelijke tekst werd ooit van het perkament geschraapt zodat er een nieuwe tekst op geschreven kon worden. In de context waarin het in dit document is gebruikt, slaat het begrip op de horizontale stratografie in het landschap: in het huidige landschap van Bosland vinden we namelijk, bij wijze naast en over elkaar, historische elementen terug uit zeer diverse tijdsperiodes.

6 Bijlagen

- Bijlage 1: Bosland in cijfers
- Bijlage 2: Kaartenbundel
- Bijlage 3: Intentieverklaringen natuurbeheer type 3 en 4